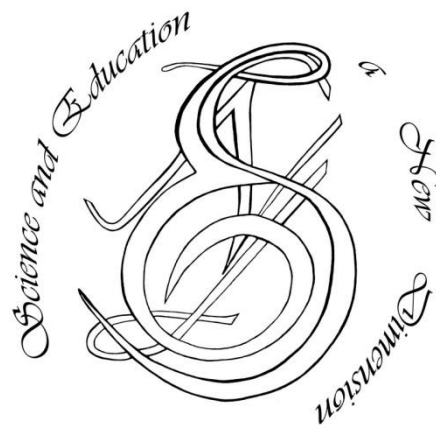

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

PHILOLOGY

Филология

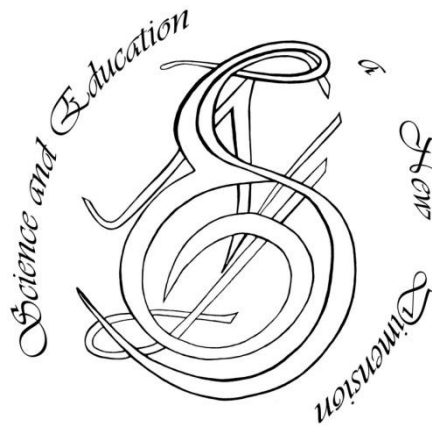
p-ISSN 2308-5258

e-ISSN 2308-1996

V(28), Issue 115, 2017

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

Philology

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

Honorary Senior Editor:

Jenő Barkáts, Dr. habil. Nina Tarasenkova, Dr. habil.

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Larysa Klymanska, Doctor of Political Sciences, associated professor, Head of the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Liudmyla Sokurianska, Doctor of Science in Sociology, Prof. habil., Head of Department of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University

Marian Wloshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Department of Biology, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Oleksii Marchenko, Doctor of Science in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Perekhrest Alexander, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Sokuriaynska Liudmyla, Doctor of sociological science. Prof. Head of Department of Sociology. V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Tetiana Hranchak, Doctor of Science Social Communication, Head of department of political analysis of the Vernadsky National Library of Ukraine

Valentina Orlova, Doctor of Science in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Vasil Milloushev, Doctor of Science in Pedagogy, professor of Department of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Plovdiv, Bulgaria

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Barkáts N.

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and co-authors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts, each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

THE JOURNAL IS LISTED AND INDEXED IN:

INDEX COPERNICUS: ICV 2014: 70.95; ICV 2015: 80.87

GOOGLE SCHOLAR

CROSSREF (DOI prefix:10.31174)

ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY

UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK

SCRIBD

ACADEMIA.EDU

CONTENT

German SMS Communication: A textual Aspect <i>O. O. Bezzubova</i>	7
The notion and concept of anti-patriotism: fake or fact <i>V. Demetska, K. Hizer</i>	11
Визначення головних проблем корпусного паралельного перекладу спеціалізованих текстів ООН, НАТО, СОТ <i>Ю. І. Дем'янчук</i>	14
Stylistic features of English and Ukrainian official-business texts in a comparative perspective <i>E. Doubenko</i>	19
Символічні жести в американському розважальному телеінтерв'ю <i>О. В. Максименко</i>	23
Засоби авторської рефлексії в полемічному тексті Агатангела Кримського <i>Г. М. Наєнко</i>	28
Фразеологічні одиниці з компонентами на позначення медичних професій: вмотивованість, структура та оцінні характеристики <i>О. А. Пономарьова</i>	32
Altered States of Consciousness in M. Ondaatje's The English Patient <i>L. Prysiazhniuk</i>	38
Терапевтический текст в Интернет-пространстве: особенности, виды, суггестивный потенциал <i>А. И. Смолянская</i>	42
Ранні лінгвоукраїністичні студії Е. Балецького <i>В. Б. Сугоняк</i>	47
Стилістика медійної фразеології: слов'янська проблематика та перспективи дослідження <i>Д. Ю. Сизонов</i>	51
Дискурс в системно-інтегративном аспекте <i>Е. В. Тарасова</i>	55
Особливості віртуальної мовної особистості в Інтернет-дискурсі <i>І. О. Велика</i>	58
Риторичні питання в американському поетичному мовленні: комунікативно-прагматичний аспект <i>К. О. Юркова</i>	62
Поетія XVI–XVIII століть у науковому баченні Івана Франка <i>О. О. Злотник-Шагіна</i>	68
Тактика позитивної презентації об'єкта критики на матеріалі англійських та німецьких кінорецензій <i>У. В. Зьомко</i>	72

German SMS Communication: A textual Aspect

O. O. Bezzubova

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: abezubova@gmail.com

Paper received 18.11.16; Accepted for publication 28.11.16.

Abstract. SMS communication is an important segment of electronic communication that was established in the society of XXI century and its system of communication. The article is devoted to the investigation of German SMS messages alleged to be popular form of communication. According to conceptual semantic features German SMS messages are divided into SMS messages providing technical service and support, mass media SMS messages, private SMS messages, conventionalized SMS utterances, SMS aphorisms and SMS jokes. Different interpretations of the term "text", one of the most relevant categories of modern linguistics, are considered. Communicative approach to studying German SMS messages allows to explain SMS communication as an interaction that is realized by means of the text. SMS text exists in the system of mobile communication in electronic written form of communicative activity of mobile phone users – SMS communicators. Technical space of SMS communication directly influences the process of text generation and stipulates appearance of peculiar characteristics of SMS messages texts.

Keywords: SMS communication, SMS message, SMS text, features of German SMS texts.

Introduction. Scientific-technical revolution of the second half of the 20th century contributed greatly to the development of innovative communication technologies that gave broad opportunities for communication. At the beginning of the 21st century SMS – Short Message Service was widely recognized. Originally, SMS messages were the product of secondary importance of mobile communication services that started to use them with the view of informing clients of network failure and providing technical information [20, p. 13].

The absence of integral approach to SMS messages determine the need for identification of the nature of SMS communication, in particular German SMS messages. Resorting to theoretical consideration of relevant SMS texts' characteristics reveals new possibilities in studying electronic communication texts. The relevance of the research stems from necessity of analysis of different aspects of SMS communication functioning and its attendant socio-cultural and linguistic changes that requires scientifically based definition and justification.

The study of German SMS messages in linguistics is closely connected with the following names of national and international linguists as M. A. Aakhus, J. E. Katz, P. Schlobinski, J. Schwitalla. Linguistic peculiarities of German SMS messages are thoroughly investigated in scientific works of J. Androutsopoulos, K. Dürscheid, N. Döring, T. Sievel, A. V. Palkova, P. Schlobinski, N. Döring, P. Rössler and J. R. Höflich analyze communicative characteristics of German SMS messages.

The purpose of the article is to determine categorial, classificational characteristics of German SMS messages and consider German SMS message being the text with its special, peculiar characteristics. Private German SMS messages constitute the material of the investigation.

Transformation of SMS messages from the instrument of professional communication into practical, universal way of private communication and their intended function – to transfer information determined wide-scale and private character of SMS messages. SMS messages are classified according to different characteristics, the main of them are the characteristics from conceptual semantic sphere:

– SMS messages that provide the user of mobile communication with technical services and technical support. These SMS messages are technically determined and sent in case of necessity to inform a client about objective changes in mobile communication. Mobile phone opera-

tors inform their clients by SMS messages about services and service conditions, give individual information on host account, missed calls, appearance of the relative addressee in network etc.

These SMS messages are characterized by conventionalism, similarity of the content, actual changes in data of certain subscriber and one-wayness – the absence of feedback communication with operator by SMS messages.

– mass media SMS messages. On the level of mass communication SMS messages are represented by various information SMS services: news, football matches results, stock-exchange prices and horoscopes [18, p. 99-100].

Extending of mobile communication network that is connected with ever-growing communication needs and demands of communication subjects is revealed through the appearance of new kinds of mass SMS services: SMS advertisements, SMS votings, SMS church services etc. Mass media SMS messages reach numerous anonymous, heterogeneous recipients with different social attitudes [19, p. 51] and remain anonymous for addresser. The addresser of mass media SMS messages is a social producer [15] that addresses the recipient on behalf of public structure – firm, enterprise and public organization, promotes certain social, group, and corporate interests, provides different information and offers various services in the form of commercial, political and social SMS advertisement which is the effective means of marketing policy.

– private SMS messages. The most wide spread is the service of SMS messages in interpersonal communication [18, p. 99], that presents mostly 1:1-communication [21, p. 320] and occurs between identified communicators.

– conventional SMS messages, SMS aphorisms that occur in private communication and directed at maintenance of close relations, expressing passions of SMS communicators that perform the functions of SMS salutations, SMS good wishes and SMS congratulations, for example: *Hallo Du Geburtstagskind, sei nicht traurig dass Du schon wieder ein Jahr älter geworden bist. Alles Gute!*

The indirect way of birthday congratulation characterizes the practice of communication between close SMS communicators. Communicative space of electronic communication is the ideal environment for the existence and development of comicality elements [17, p. 220]. Thus, telling jokes often occurs within private, familiar SMS communication. For example, SMS message that

belongs to the genre of SMS jokes: *Heute zu erledigen: 1. Aufstehen 2. Überleben 3. Wieder ins Bett.*

SMS communication influences poetry and results in change from traditional to electronic form of lyrics presentation. For example: *Regen, Dunkelheit, Kälte-alles egal, weil ich an meinen Sonnenschein-Felix denke. Ich liebe Dich so sehr!*

The appearance of poetical SMS messages as a genre of modern poetry is caused by speakers' desires to poetically express their feelings within technically indirect communication.

Discussion. A person in its human nature always expresses her/himself – speaks, creates the text [3, p. 286]. Electronic communication generates new types of texts, linguistic and extralinguistic characteristics of which vary depending on technical parameters of certain communication type.

The concept of text is one of the most important categories in modern linguistics, complicated and comprehensive phenomenon [13, p. 13]. Various criteria are taken as a basis for text interpretation. The existing definitions and descriptions of a text give the evidence of system-oriented approach to it. Polysystemic character of research approaches to text studying is related to polysystemic character of the text itself [11, p. 64]. The term text is broadly used to define any comprehensive product of person's linguistic competence [12, p. 5]. Text as a main unit of communication is a complete and coherent message, structured in such a way as to achieve information delivering and storing [1, p. 38-39].

During the last 20 years of the XX-th century the earlier demonstrated tendency to study the text as a complex communicative device, communication mediator that formalizes addresser's strategic programme, received and interpreted by the addressee came to the fore in linguistics [14, p. 10]. The process of communication is identified with the text, being regarded the embodiment of the communication itself [4, p. 146-147]. Communication occurs through the texts, by which the partners of communication interchange [24, p. 14].

The communicative approach to the study of German SMS messages allows to treat them as a focused process, activity, one of which means is language and sign-oriented, complete form of its organization – text [14, p. 34]. SMS text exists in the system of mobile communication in electronic written form of communicative activity of mobile phone users – SMS communicators. Within SMS communication, the reader's engagement into life occurs by SMS messages – intratextual contact with reality [13, p. 10]. SMS text incorporates speech and mental activity of the person writing and presupposes appropriate reader's activity, his/her perception [8].

The constituents of text activity structure apart from the text include the author (text addresser), the reader (text addressee), represented reality, knowledge about which is reported in the text and system of language, from which the author chooses linguistic means, enabling him to adequately realize his creative concept [2, p. 13]. As a product of text activity text is directed at organization of meaningful information for communication [7, p. 15]. In text the author shares information he got due to his cognitive activity with the reader [6, p. 48]. The reader under the influence of the text seeks to understand it, to gain an insight into the author's creative concept [2, p. 14]. Consequently, the following interconnected triad appears the

author (creator of the text) – the text (realization of speech and mental activity) – the reader (interpretator) [8]. This communicative triad, where the SMS text is the mediator can be represented in SMS communication in the following way the addresser of SMS communication – the text of SMS message – the addressee of SMS communication.

Texts of private SMS messages are oriented toward certain communication partner – certain addressee and created by the addresser who has wide private apperceptive background in common with the addressee. This background includes factors common for both addresser and addressee, their common knowledge, experience, common for the present moment activity etc. [10, p. 102]. Common apperceptive background enables speakers to leave a lot implicit, to keep unexpressed, unexplained [9, p. 17]. Furthermore, rich private apperceptive SMS communicators' background allows to understand each other adequately.

The addresser, addressee and possible response reaction of the latter are responsible for the choice of the SMS message's linguistic style and linguistic means. SMS message structure reveals direct dependence on the partners of communicative act and such extralinguistic communicative factors as role and individual characteristics of communication partners (age and social status equality – inequality of communicators); social relations between communication partners: a) the degree of acquaintance (close, not close, the degree of communicators' relationships), b) the area of communication (private – professional; easiness – formality of communication); linguistic situation, involving topic and subject of conversation; aims of communicative act (e.g. the request to give information, giving information, agreement about the meeting, communication etc.); the conditions of communicative act (availability of enough time to consider SMS text); the choice of linguistic means and the final result [22, p. 40].

The important aspect of electronic communication is private but not official correspondence of different social segments as far as it is private correspondence that helps to reveal communicators' personalities, feelings and emotions [5, p. 72]. Conditions of electronic SMS communication influence the cultivation of language communication and cause special characteristics of SMS texts, among which are:

- space-time discretization which is provided if money is available on the user's cell phone account by the coverage of their mobile phone operators, their presence within the limits of reach on the one hand, and their desire to start communication act on the other hand, quick message sending.

- thematic polyphony that combines several plot themes to discuss within one communicative act. For example: *Liebe Sweta. Meine reisepläne haben sich zerschlagen, weil mein fuß noch nen gips-schuh kriegen musste. in g wird n schöner typ mit mir studieren. kenn bisher nur email. Große umarmung! Sonja*

In SMS text, the sender reveals the information in two theme-lines – the failure of plans to travel and new pleasant-looking person – fellow-student;

- brevity: the form and content of personal letter are characterized by suddenness of their origin. The letter is usually not intended for long-term existence and further reproduction [16, p. 87]. In addition, text is communica-

tively psychological phenomenon that exists exclusively at the moment of creation and perception [13, p. 13].

The next SMS message where the addresser/sender states his delay reveals the importance of information at the time of sending and receiving SMS message: 01/09/2014 11:34 *Ich komme in 2 Stunden.*

However, the received and sent SMS messages can be stored and systematically archived in the mobile phone memory endlessly. The degree of SMS texts' relevance for the mobile communication user determines their storing time.

– relative level of SMS texts' confidentiality that is influenced by the individualistic and technical parameters of SMS communication by which we imply the desire and possibility of storing SMS messages' information. SMS communication act occurs in public places without the loss of confidentiality or violation of privacy of surrounding persons. In this case the individualistic parameter of SMS messages information storage combines the interest of SMS communicators to save information from unauthorized persons whereas technical parameter – the reliability of transmission and storing of information by the mobile phone operator.

The next SMS communication addressee having told about difficult period in her life explicitly asks addresser not to give information to third persons:

– *Erzähl was gibt's neues?*

– *bin eine exmatrikulierte Studentin ohne Zukunft in einer Art Dreiecksbeziehung und ohne Ahnung was ich machen soll (nicht an Dritte weiterleiten Bitte)*

The main reason to reveal SMS message information is personal factor and individualistic parameter, the example of which is the publication of private SMS messages of the former Finnish Minister for Foreign Affairs I. Kanerva and J. Tukiainen. I. Kanerva is not the only known politician whose private SMS messages appeared in the Internet and were publicly displayed.

Leaving mobile phone unattended, the addresser's inattention while choosing the addressee, the factors that we consider to be privately subjective, are regular reasons of SMS messages disclosure. Technically subjective factors of SMS communication that lead to information disclosure involve technical deficiencies in the work of mobile phone operator. The possibility of SMS texts' information disclosure is connected with SMS messages storing in the mobile phone operator's service center [18, p. 97].

– linearity which is achieved by linear text production makes impossible both its correction and its canceling after sending, as well as the communicator's influence on the course of SMS communication act. For example:

– *Ich liebe dich! Ich wollte es dir schon lange sagen. Seit ich dich zu ersten mal gesehen habe find ich dich total süß! Deine augen sind so schön blau wie ein wolkenloser sommer himmel und deine braunen haare duften so gut...*

– *BIST DU SCHWUL?!*

– *Shit! Falsche nummer sorry bro!*

The addresser having received the response from addressee and discovered the error in the choice of address-

ee cannot cancel the initially sent SMS message. Therefore, he/she corrects oneself by sending second message where he/she indicates that the SMS message was directed to other person.

SMS communication users are not simply public or recipients, but media producers (Mediaproduzenten). SMS communication recipient acts as active but not passive communicator (aktiver Kommunikator) [23, p. 34-36]. It is suggested to define the recipient as "limited active communicator" as long as SMS communication conditions involve the elements of objective and subjective nature. The elements of objective nature include physical ability and financial capability, communicator's psychological desire to perform communicative actions within the space of SMS communication, and practical active steps towards achieving communicative goal. The communicative goal of SMS communicator lies in giving information to other subject of SMS communication by SMS text. The elements of subjective nature involve the situations independent of mobile phone users and do not predetermine any impact on them. Among them are insufficient technical resources of mobile phone operator to give information fully, the failure of communication channel, unwillingness or impossibility of SMS communication subject to get/read or react/response to the information received.

The distinguished linguistic and extralinguistic characteristics of German SMS messages that are closely interrelated allow to define SMS message as a separate texts class – texts type. By the text of SMS message, the certain type of electronic written text is meant which is characterized by the unity of text categories and typological features and intended to exchange information by the use of mobile phone or Internet.

Conclusions. SMS communication that is aimed at transmitting information via technical channel – mobile phone or via Internet service of free SMS messages turned into user friendly communication means and category of objective language reality. As an integral element of modern communicative system, SMS communication is widespread among the representatives of different generations and social statuses that resulted in the mass and private character of SMS messages. According to conceptual semantic features German SMS messages are divided into SMS messages providing technical service and support, mass-media SMS messages, private SMS messages, conventionalized SMS utterances, SMS aphorisms and SMS jokes.

Technical determinants of electronic SMS communication define special features of German SMS texts: electronic recording, conciseness, linearity and technical parameter of relative level of information confidentiality. Variable characteristics of German SMS texts that depend directly on SMS communicator and his communicative goals include redundancy, space-time discretization, polyphony and brevity of SMS message as well as individualistic parameter of relative confidentiality level.

ЛИТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка: (Стилистика декодирования): учеб. пособие. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.
2. Бабенко Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: учебник; практикум / Л.Г. Бабенко, Ю.В. Казарин. – 2-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2004. – 496 с.
3. Бахтин М.М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. Опыт философского анализа //

- Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1986. – С. 281-307.
4. Бачевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики: учебник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
 5. Беззубова О.О. Электронный лист – один из видов интернет-коммуникации // Научный вестник Волинского национального университета имени Леси Украинки. Серия: Филологические науки. Мовознавство. – № 7. – Луцк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. – С. 71-75.
 6. Богуславская В.В. Моделирование текста: лингвосоцикультурная концепция. Анализ журналистских текстов. – 2-е изд. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 280 с.
 7. Брандес М.П. Стиль и перевод (на материале немецкого языка): учеб. пособие. – М.: Высш. шк., 1988. – 127 с.
 8. Валгина Н.С. Теория текста: учеб. пособие [Электронный ресурс]. – М.: ЛОГОС, 2003. – Режим доступа: <http://evartist.narod.ru/text14/01.htm>
 9. Земская Е.А. Русская разговорная речь. Общие вопросы. Словообразование. Синтаксис / Е.А. Земская, М.В. Китайгородская, Е.Н. Ширяев. – М.: Наука, 1981. – 276 с.
 10. Капанадзе Л.А. Текст и его реализация / Л.А. Капанадзе, Е.Н. Ширяев // Вестник Российского гуманитарного научного фонда РГНФ. – 2001. – № 1. – С. 101-110.
 11. Мамалига А.И. Синтаксис тексту // Нариси про текст: теоретичні питання комунікацій і тексту. – К.: РВЦ «Київський університет», 1998. – С. 66-221.
 12. Науменко А. Дискусії про текст у сучасній філології // Наукові записки. – Випуск 89(5). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – С. 3-14.
 13. Різун В.В. Аспекти теорії тексту // Нариси про текст: теоретичні питання комунікацій і тексту. – К.: РВЦ «Київський університет», 1998. – С. 5-61.
 14. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: монографическое учебное пособие. – К.: Брами, Изд. Вовчок О. Ю., 2004. – 336 с.
 15. Солганик Г.Я. Автор как стилиобразующая категория публицистического текста // Вестник Московского университета. Серия 10. Журналистика. – № 3. – Москва: Изд-во МГУ, 2001. – С. 75.
 16. Филиппов К.А. Лингвистика текста: курс лекций. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2007. – 331 с.
 17. Щурина Ю.В. Комические речевые жанры в интернет-коммуникации // Речевое общение: специализированный вестник. – Вып. 13(21). – Красноярск: СФУ, 2011. – С.219-228.
 18. Döring, N. "Kurzm. wird gesendet" – Abkürzungen und Akronyme in der SMS-Kommunikation // Muttersprache, 2002, 112(2), S. 97-114.
 19. Habscheid, S. Das Internet – ein Massenmedium? // Websprache.net. Sprache und Kommunikation im Internet, 2005, S. 43-66.
 20. Schlobinski, P. Duden von HDL bis DUBIDODO (K)ein Wörterbuch zur SMS. Dudenverlag: Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich, 2009. – 128 S.
 21. Schmidt, G. Sprachliche Variation in der SMS-Kommunikation // Von *hdl* bis *cul8r*. Sprache und Kommunikation in den neuen Medien, 2006, 7, S. 317-333.
 22. Schmitz, U. E-Mails kommen in die Jahre. Telefonbriefe auf dem Weg zu sprachlicher Normalität // Kommunikationsform E-Mail, 2002, S. 33-56.
 23. Treumann, K., Meister, D., Sander, U., Hagedorn, J., Kämmerer, M. Medienhandeln Jugendlicher. Mediennutzung und Medienkompetenz. Wiesbaden: GWV, 2007. – 808 S.
 24. Vater, H. Einführung in die Textlinguistik. Struktur und Verstehen von Texten. München: Fink, 2001. – 221 S.

REFERENCES

1. Arnold, I.V. Stylistics of Modern English (Decoding Stylistics): Textbook. M.: Prosveshhenie, 1990. 300 p.
2. Babenko, L.G., Kazarin, Yu.V. The Linguistic Analysis of the Literary Text: Textbook, Practicum. M. Flinta: Nauka, 2004. 496 p.
3. Bahtin, M.M. Problem of text in linguistics, philology and other humanitarian sciences. Experience of philosophical sign // Estetika slovesnogo tvorchestva. – M.: Iskusstvo, 1986, pp. 281-307.
4. Batevych, F.S. Fundamentals of Communicative Linguistics. K.: Vydavnychyu tsentr «Akademiya», 2004. 344 p.
5. Bezzubova, O.O. E-mail as a Means of Internet Communication // Naukovy'j visnyk Voly'n's'kogo nacional'nogo universy'tetu imeni Lesi Ukrayinky'. Seriya: Filologichni nauky. Movo-znavstvo, 2010, 7, pp. 71-75.
6. Boguslavskaja, V.V. Modelling the Text: linguosociocultural Conception. Analysis of Journalistic Texts. M.: Izdatel'stvo LKI, 2008. 280 p.
7. Brandes, M.P. Style and Translation Based on German Language: Textbook. Knizhnyj dom "LIBROKOM", 2009. 127 p.
8. Valgina, N.S. Text Theory: Textbook. Retrieved from <http://evartist.narod.ru/text14/01.htm>, 2003.
9. Zemskaja, E.A., Kitajgorodskaja, M.V., Shirjaev, E.N. Russian Conversational Speech. General Questions. Word-Formation. Syntax. M.: Nauka, 1981. 276 p.
10. Kapanadze, L.A., Shirjaev, E.N. Text and its Implementation // Vestnik Rossijskogo humanitarnogo nauchnogo fonda RGNF, 2001, 1, pp. 101-110.
11. Mamalyha, A.I. Text Syntax // Narisy pro tekst: teoretychni pytannya komunikatsiy i tekstu, 1998, pp. 66-221.
12. Науменко, А. Discussions about Text in Modern Philology // Naukovi zapysky. Seriya: Filolohichni nauky (movo-znavstvo), 2010, 89(5), pp. 3-14.
13. Rizun, V.V. Aspects of Text Theory // Narisy pro tekst: teoretychni pytannya komunikatsiy i tekstu, 1998, pp. 5-61.
14. Selivanova, E.A. Fundamentals of Linguistic Theory of the Text and Communication: Monographic Textbook. K.: Brama, Izd. Vovchok O. Ju, 2004. 336 p.
15. Solganik, G.Ja. Author as Style-Constituent Category of Publicistic Text // Vestnik Moskovskogo universiteta. Serija: Zhurnalistika, 2001, 3, p. 75.
16. Filippov, K.A. Text Linguistics: Course of Lectures. SPb.: Izd-vo S.-Peterb. un-ta, 2007. 331 p.
17. Shhurina, Ju.V. Comic Linguistic Genres in Internet Communication // Rechevoe obshhenie: specializirovannyj vestnik, 2011, 13(21), pp. 219-228.

Немецкоязычная смс-коммуникация: текстуальный аспект Е. А. Беззубова

Аннотация. Смс-коммуникация является важным сегментом электронной коммуникации, которая утвердилась в обществе XXI столетия и его коммуникативной системе. Статья посвящена исследованию немецкоязычных смс-сообщений, ставших популярной формой коммуникации. За понятийно-семантическими сферами немецкоязычные смс-сообщения классифицированы на смс-сообщения, предоставляющие технические услуги и техническую поддержку, массмедийные смс-сообщения, приватные смс-сообщения, трафаретные смс-выражения, смс-афоризмы и смс-шутки. Рассмотрено различные трактовки термина «текст» – одной из наиболее релевантных категорий современной лингвистики. Коммуникативный подход в исследовании немецкоязычных смс-сообщений позволяет интерпретировать смс-коммуникацию как интеракцию, что реализуется посредством текста. Текст смс-сообщения существует в системе мобильной связи в электронно-письменной форме коммуникативной деятельности пользователей мобильной связи – смс-коммуникантов. Техническое пространство смс-коммуникации оказывает непосредственное влияние на процесс порождения текста и предопределяет возникновение специфических свойств текстов смс-сообщений.

Ключевые слова: смс-коммуникация, смс-общение, смс-текст, свойства немецкоязычных смс-текстов.

The notion and concept of anti-patriotism: fake or fact?

V. Demetska, K. Hizer

Kherson State University

Corresponding author. E-mail: vdemetskaya@gmail.com, gieserca@gmail.com

Paper received 22.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Abstract: This article highlights the problem of verification of the concept *anti-patriotism* on the basis of cognitive linguistics from the point of view of translational studies. The transcoding of this concept into target culture gains additional importance dealing with not so much informational texts, as with texts, which have strongly-pronounced pragmatic and aesthetic character such as poetry on military topics. The results of this study may prove the relevancy of the concept *anti-patriotism* for adequacy of translation not only poetic texts, but also for texts of political and mass-media discourses.

Keywords: *concept, anti-patriotism, translation, cognitive linguistics, patriotism.*

Historical events on the territories of Eastern and Southern Ukraine formed a sufficient space for accentuation of such a concept as anti-patriotism, which is now reflected in vast majority of informational editions, blogosphere and news along with the theatrical performances, fiction and poetry. That is why the research of the ways of transcoding social and political moods is of vital importance in modern translation and interpretation studies. Especially, it concerns such types of texts, which have strongly-pronounced pragmatic and esthetic character. Among such types of texts are poetic texts on military topics, which could be presented by the oeuvre of modern Russian poet Alexander Byvshev in English translational versions.

Social and political background creates the great need of verification of the concept *anti-patriotism* from the point of view of translational studies, which forms the **aim** of this study. It is known that the notion of *anti-patriotism* was not yet in the field of scientific research as a concept, but this article is an attempt to find out and describe the imaginative, notional and evaluative constituencies of this notion, which will serve the sufficient ground to prove the existence of conceptual nature of anti-patriotism.

The aim of the study demands the usage of the following methods of analysis: definitive method presupposes the comparison of the existing definitions to the notion of *anti-patriotism*; analytical method gives the possibility to find out the relevant theoretical observations on the key terms of the article and to point out three obligatory conceptual constituents, which give us the possibility to transfer the notion of *anti-patriotism* to the category of a concept.

The understanding of such notion as anti-patriotism varies throughout the European civilization history from the cosmopolitanism of Ancient Greece origin to the anti-patriotic movements in the beginning of XXI century, which is connected with the events in the South and East of Ukraine. In its history, Europe experienced the peaks of anti-patriotic social movements, for example bourgeois revolution in France in the end of XVIII century, when the level of monarch patriotism reached its extremely low point; English revolution of 1643-1650; the rise to power of fascist elite in Italy in 1930-s and others. In spite of the fact that this notion has more than thousand-year history, it has been never highlighted from linguistic or translational perspective, moreover, it was not even fixed in written sources. The existence of this concept in the society can only be proved by logical contemplation and the

analysis of European social and political movements in the whole.

It is widely known that the antonym to the notion *patriotism* is *cosmopolitanism*. The definition of this notion can be presented by the following dictionary entry: 'Cosmopolitanism, in international relations, school of thought in which the essence of international society is defined in terms of social bonds that link people, communities, and societies... More broadly, it presents a political-moral philosophy that posits people as citizens of the world rather than of a particular nation-state [5].' It is flown from the definition that the point is in the denial from national loyalty of a person. At the same time it is hard to accept the idea that the core principle of cosmopolitanism is the *denial from national sovereignty*, as far as it does not concern the statehood. What is meant here is the conscious preference of a person not for a national, rather for the world/universal traditions and cultures.

From the point of view of the linguistics the lexical token *cosmopolitanism* is a dictionary antonym to *patriotism*, at the same time in the more wide – historical context – the antonym to this notion is *anti-patriotism*.

To make the understanding of the notion *anti-patriotism* more precise, we will base on the following definition: 'Anti-patriotism is the ideology that opposes patriotism; it usually refers to those with cosmopolitan views and is usually of an anti-nationalist nature as well. Normally, anti-patriotism stems from the belief that patriotism is wrong since people born in a country, whether they like it or not and regardless of their individuality, are encouraged to love the country or sacrifice themselves for it; consequently, people who oppose patriotism may oppose its perceived authoritarianism, while others may believe that patriotism may lead to war because of geopolitical disputes, so it may be viewed from a pacifist or anti-militarist point of view [7, p. 57].'

According to George Kateb, patriotism to much more extent than any other passions, which exist in political life, forces the virtue to serve the vice and to praise this vice as a disguised virtue. In such a way it supports the full wrench of morality. Thus, if there were not patriots on the Earth, we would live in a much unharmed world, than we have right now and where patriots are in their majority. 'The idea of patriotism is inseparable from killing and dying for your country. A good patriot is a good killer [3].'

In its turn Anarchist Encyclopedia points out that anti-patriotism is a reaction of mind and feelings against the domination of patriotism. It can take the different forms

depending on more or less conscious reliance on individualism, love to all people, love to one person, or even on motivated or emotional prevailing of laws and traditions of other country [6].

On the contrary to these definitions, nowadays the other point of view on the notion *anti-patriotism* is gaining actualization. For this one, the core accent is given to the actions against the homeland.

Taking into consideration different definitions of *anti-patriotism* and *antipatriotic* given by Russian dictionaries [1], we can make a conclusion that in Russian culture the notion *anti-patriotism* can be understood as the movement of the people against the motherland at the time, when in Western cultures antipatriotic ideology is always stated as a movement against the existing government and its usage of the feeling of patriotism in its own aims. It allows to give a new look at the difference of cultures and the attitude to patriotism and anti-patriotism in different countries.

The most majority of events that can be traced documentary, which are connected with antipatriotic movements, took place in the USA. And all of them had anti-military character. Situational anti-patriotism was shown by Henry David Thoreau, who protested against the war with Mexico and slavery and stated that a person can not connect him/herself with the government of the USA without being dishonored. After proclaiming this statement he demonstratively denied to pay taxes [7, p. 125].

So, we can make a conclusion that *anti-patriotism* – is a natural reaction of society against the expansive politics of the government. As it known, the notion *patriotism* is more often “reanimated” by the governments of countries for the propaganda of war. Anti-patriotism – is a correspond movement against such a usage of noble feelings. Thus, we can state that anti-patriotism – is an ideological movement against the existing government, where a person was born and now lives. Historical events also show that this movement appears as a counter to extremist streams such as tyranny in the Ancient Greece, monarchy in France of XVIII century, Mexican expansion of the USA in the beginning of XIX century, fascism and Nazism of XX century, and now – expansive policy of Russian Federation.

According to our research, the notion *anti-patriotism* has all needed traits for its understanding as a concept like a common known concept of *patriotism*, which has to be proved basing on the researches in the sphere of cognitive linguistics, but from the angle of translational and interpretive studies.

From the positions of cognitive linguistics the concept is understood as “mental entity in the consciousness of a person, which forms conceptual sphere of a society, it’s culture [4, p. 73].” Linguistic and stylistic understanding of the concept is based on the differentiation of mental entity “image – notion” and verbal forms of its objectification.

Linguistic and cultural approach to the understanding of the concept lies in the fact that “the structure of the concept as a basic unit of the culture involves all factors, which make it a fact of a culture [2, p. 39].” The dominant

idea of the concept is formed by the imaginative, notional and evaluative categories [2, p. 41].

The imaginative constituent of the concept involves the elements of practical knowledge (visual, acoustic, tactile, gustatory characteristics of items, phenomena, events, existing in our memory).

The notional constituent deals with the verbal objectification of the concept (its definition, description, structure).

The evaluative constituent is an identifying characteristic for the detachment of this concept, as far as “values and top orienteers, which define the behavior of a person, exist in the culture not isolated, but integrated and form the evaluative world image (a part of the linguistic world image)”[2, p. 67].

In our project the linguistic and cultural approach is used in order to prove the existence of such concept as *anti-patriotism* and to verify its relevancy for the further researches in the sphere of theory and practice of translation and interpretation.

The concept *anti-patriotism* has its imaginative layer, which is formed by the number of social and political events connected with military conflict on Donbass through the involving of the wide international context of Minsk agreements, the existence of these agreements in different languages, which a priori leads to some nonoccurrence in understanding of their main points, associative aftermath to the notion *annexation* of the time of national-social Germany and Austria, Ukrainian AR Crimea.

The concept of *anti-patriotism* is also formed by such elements as antisocialism, antisovietism, antifascism, cosmopolitanism, patriotism, national policy, geopolitical conflicts, and military conflicts. All these elements raise the possibility of appearance and existence of such concept as *anti-patriotism* in the modern world, despite the fact that there is no traditional and common known definition for this phenomenon.

The evaluative layer of the concept *anti-patriotism* reflects the evaluative world image of the society through such notions as pacifism, antimilitarism, value of human life and dignity, amorality of military conflicts. This element of the concept forms anti- or pan-patriotic moods in society according to the level of authoritativeness of a country.

Historical events nowadays form huge space for creation in Russian and Ukrainian cultures texts on military topics. Particularly, it is reflected in journalistic and fiction literature through the articles of bloggers, news-sites, interview with politicians, examples of theatrical and fiction satire, poetry. International resonance after events in Ukraine raises the vital need in presenting of social and political moods in Ukraine and Russia to world society, which demands the accentuation on qualified translation. The problem of the adequate translation here is complicated not only with the need in truly showed events, but especially because of the accentuation of the concept *anti-patriotism* not so much in informational texts, as in texts, which have strongly-pronounced pragmatic and esthetic character that is military poetry.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. – М.: Русский язык, 2000. – 257 с.
2. Карасик В.И. Культурные доминанты в языке / В.И. Карасик // Языковая личность: культурные концепты : сб. науч. тр. – Волгоград ; Саратов : Перемена, 1996. – С. 3 – 16.
3. Катеб Дж. О патриотизме. – Режим доступа – <http://www.inliberty.ru/library/85-o-patriotizme>
4. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология : монография / Е. А. Селиванова. – К. : Фитосоциоцентр, 2000. – 247 с.
5. Cosmopolitanism. Britannica. – Режим доступа – <http://www.britannica.com/topic/cosmopolitanism-philosophy>
6. Faure S. L'Encyclopédie Anarchiste, under the direction of Sébastien Faure. Paris, Editions de la Librairie Internationale, 1934.
7. Nathanson S. Patriotism, Morality, and Peace // Rowman & Littlefield Publishers, 1993. – 244 p.

REFERENCES

1. Efremova T. New dictionary of the Russian language. Explanatory and wordforming. – M.: Russian language, 2000. – 257 p.
2. Karasik V. Cultural dominants in a language / V. Karasik // Linguistic personality: cultural concepts : collection of research papers – Volgograd ; Saratov : Peremena, 1996. – P. 3 – 16.
3. Kateb G. On patriotism. – Access regime – <http://www.inliberty.ru/library/85-o-patriotizme>
4. Selivanova E. Cognitive onomasiology : monograph / E. Selivanova – K. : Fitosociocenter, 2000. – 247 p.

Понятие и концепт АНТИПАТРИОТИЗМ: фейк или факт?

Демецкая В.В., Гизер К.А.

Аннотация: Данная статья представляет собой попытку доказать существование такого концепта, как АНТИПАТРИОТИЗМ, с точки зрения переводоведения с упором на исследования в области когнитивной лингвистики. Перевод текстов, содержащих концепт АНТИПАТРИОТИЗМ, представляет для переводчика особую сложность в тех случаях, когда речь идет не столько об информационных текстах, сколько о текстах с явно выраженной прагматикой и эстетической функцией, к которым, в частности, относятся поэтические тексты военной тематики. Результаты проведенного исследования подтверждают релевантность концепта АНТИПАТРИОТИЗМ для достижения адекватности при переводе не только поэтических текстов, но и для текстов политического и массмедийного дискурсов.

Ключевые слова: *концепт, АНТИПАТРИОТИЗМ, перевод, когнитивная лингвистика, патриотизм.*

Визначення головних проблем корпусного паралельного перекладу спеціалізованих текстів ООН, НАТО, СОР

Ю. І. Дем'янчук

Кафедра технічного перекладу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Paper received 16.11.16; Accepted for publication 25.11.16

Анотація. У статті розглядаються головні проблеми виведення колокацій ООН, НАТО, СОР в процесі паралельного корпусного перекладу. Проблеми перекладу розглядаються відповідно до спеціалізації офіційних документів. Особлива увага приділяється абривіаціям, термінологічним сталим виразам та ідіоматичним сполученням як важливим структурним одиницям міжнародної дипломатичної комунікації. Колокаційні та колігаційні вирази розглядаються в перспективі їх застосування в порівняльному словнику спеціалізованих термінів ООН, НАТО та СОР (як паралельного додатка до НКРМ).

Ключові слова: колокація, колігація, спеціалізований текст, ідіоматичний сталий вираз, паралельний переклад, НКРМ, ООН, НАТО, СОР.

Вступ. Особливу роль в корпусній лінгвістиці відіграє паралельний переклад спеціалізованих міжнародних документів. Актуальність теми пояснюється посиленням політичних, економічних, торгових контактів між різними країнами, які, як правило, супроводжуються різними правовими документами та дипломатичною комунікацією. Тому виникає проблема передачі різних мовних явищ при перекладі (термінів, колокацій). Труднощі виникають при передачі абривіацій, номінативних сполучень, ідіоматичних сталих виразів, колігаційних змін між лексемами. При багатомовному паралельному перекладі, в Національному корпусі виникають сталі вирази, які мають складну смислову структуру. Такі колокації відображають культуру і національні особливості країн, що мають юридично-правове зобов'язання навколо світових спільнот ООН, НАТО, СОР. Водночас, неточності та помилки в їх перекладі можуть привести до різного трактування окремих термінів, нерозуміння та до проблем правового порядку.

Короткий огляд публікацій по темі. Дослідженням спеціалізованої термінології займалися Алексеева І. С. [1], Вербицька М. В. [2;3], Ванслав М. В., Крюковський В. О., Дукуп Т. Ю. [5], Федотова І. Г. [12], Сандалова Н. В. [11], Голев Н. Д. [6], Виландберк А. А. [4], та інші. Проте наявність різного роду проблем перекладу термінологічних сталих сполучень з англійської на українську мову свідчить про недостатню вивченість цього питання.

Мета статті – розглянути головні проблеми корпусного паралельного перекладу спеціалізованих текстів ООН, СОР, НАТО (на прикладі колокаційних змін). Концептуальні завдання: розглянути проблему еквівалентності та безеквівалентності перекладу термінологічних сталих виразів; визначити специфіку перекладу абривіаційних та ідіоматичних термінологічних сполучень; проаналізувати проблему виведення спеціалізованих колокацій ООН, СОР та НАТО з Національного корпусу російської мови (НКРМ).

Матеріали і методи, обговорення результатів. У сучасній міжнародній комунікації, термінологічний сталий вираз застосовується для: спеціальних цілей, служать засобом позначення спеціальних понять, описують спеціальні сфери. Спеціалізовані колокації та ідіоми як особливі лексичні одиниці існують лише в рамках певної термінологічної системи. При перекладі сталих виразів ООН, НАТО, СОР з однієї мови

на іншу, необхідно враховувати той факт, що такі термінологічні системи виникають в результаті прагнення до максимально стислої та точної передачі інформації, тобто такої точності, яка могла б виключати можливість довільного суб'єктивного тлумачення. Тому виникає проблема семантичної структури термінологічних виразів, забезпечення еквівалентності терміна.

Проблема точності передачі змісту оригіналу засобами іншої мови – актуальна проблема автоматизованого корпусного перекладу офіційних спеціалізованих документів. З точки зору еквівалентності виділяють, як правило, три види перекладу: адекватний (передача змісту при збереженні норм мови перекладу), буквальний (дослівний, word-for-word) і вільний (який не порушує норм мови перекладу, але при цьому може бути недостатньо еквівалентний до оригіналу).

Буквальний переклад часто розцінюється як переклад нижчого рівня, а вільний переклад – більш високого рівня. Якщо розглядати еквівалентність як семантичну тотожність мовних одиниць, то варто наголосити, що еквівалентність текстів не завжди має на увазі еквівалентність всіх їх сегментів, а тотожність сегментів текстів не завжди означає еквівалентність самих спеціалізованих текстів. Відповідно, адекватність перекладу передбачає пошук еквівалентів, адекватних оригіналу. Наприклад, ключове слово “суб'єкт” (з офіційних документів ООН на тему захисту прав людини) іноді перекладають за допомогою слова subject [8]. Проте в Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English під ред. А. S. Hornby, **subject** is any member of a state except the supreme ruler, citizen: French by birth and a British subject by marriage (суб'єкт будь-який член держави, за винятком виконавчої влади та громадянина) [8]. Тому, більш коректним і зрозумілим для англосмовної міжнародної аудиторії буде переклад entity / unit / constituent component.

Не обійтися без лексико-граматичного розширення при перекладі таких англосмовних екологічних термінів, як “abatement” – зменшення, ослаблення, зниження, усунення забруднення навколишнього середовища, зниження рівня або інтенсивності несприятливого явища, як наприклад, забруднення навколишнього природного середовища. Із ключового слова виділяється ідіоматичний компонент “abatement costs” –

витрати на зниження забруднення (довкілля); витрати, пов'язані зі зменшенням (інтенсивності або абсолютного рівня) несприятливого явища, такого як забруднення навколишнього природного середовища.

Інша проблема – підбір коректного перекладу в залежності від тематичного контексту документа. У лінгвістичній літературі неодноразово наводилися приклади, коли виникала необхідність зміни оригінального тексту через неадекватного сприйняття перекладу носіями іншої мови. Особливістю в даному випадку є те, що перекладач стикається з меншою кількістю проблем при роботі з текстами мов в рамках однієї правової системи (датська, норвезька, шведська, фінська; іспанська, французька, італійська), ніж з текстами різних правових систем (англійська, українська).

Передусім йдеться про пошук точних еквівалентів термінології. У разі ж перекладу текстів таких мовних пар, як англійська-українська та німецька-українська, часто доводиться вдаватися до описових конструкцій і утворення неологізмів: *Versäumnisurteil* (нім.) – *Judgement in default* (англ.) – Заочне рішення суду (укр.) [8;9]. На відміну від перекладу наукових текстів, переклад юридичних документів ООН, НАТО, СОТ вимагає передачу не тільки особливої форми культурних норм, а й обмін сукупності норм різних правових, економічних та оборонних систем. Це вимагає від перекладача обізнаності в багатьох сферах життєдіяльності людини. В окремих випадках доводиться використовувати неповні еквіваленти, які описують, уточнюють або доповнюють поняття [9]: *audit* – аудит; систематичний, незалежний і задокументований процес отримання доказів аудиту і їх об'єктивної оцінки з метою встановлення ступеня відповідності. Примітка 1. Внутрішні аудити, які іноді називають “аудити першої сторони, *first party audits*”, як правило, здійснюються самою організацією або за її дорученням, для внутрішніх цілей і можуть стати основою для самодекларації про відповідність. Примітка 2. До зовнішніх аудитів належать так звані “аудити другої сторони, *audits of the other party*” або “аудити третьої сторони, *third party audits*”. “Аудити другої сторони, *audits of the other party*” проводяться сторонами, зацікавленими в діяльності організації, наприклад, споживачами або іншими особами за їхнім дорученням. “Аудити третьої сторони, *third party audits*” проводяться зовнішніми незалежними організаціями, наприклад, здійснюють реєстрацію або сертифікацію на відповідність вимогам стандартів ISO 9001 та ISO 14001. Примітка 3. Аудит, предметом якого одночасно є система менеджменту якості і система екологічного менеджменту, називається комбінованим аудитом (*combined audit*). Примітка 4. Аудит однієї організації, що проводиться спільно двома або більше організаціями, називається спільним аудитом (*joint audit*).

При спробі знайти еквівалент того чи іншого терміна перекладач часто зустрічається з так званими частковими еквівалентами, що особливо характерно для юридичних та економічних текстів СОТ та ООН. Наведемо деякі приклади [8;9]: “*situation*” – стан, становище; *Zivilstand* – громадянський стан; *Vermögen* – (майновий) стан; *Wirtschaftslage* – економічний стан; Ідентично з ключовим словом “*currency*”

(валюта); *Currencyforeign currency* – іноземна валюта; *Hand-to-hand currency* – вільна готівка. У подібних випадках вибрати правильний термін допомагають спеціалізовані словники. Для якісного паралельного перекладу варто вибрати відповідну стратегію перекладу: трансформувати переклад до спеціалізованого законодавчого напрямку, при якому зберігаються реалії вихідного тексту в тексті перекладу.

В економічних спеціалізованих документах СОТ існує проблема відсутності синонімічних рядів, що характерно для англійської термінології загалом. Проте синонімія є невід'ємною частиною термінологічних сталих виразів. Різні англійські терміни, які не є синонімами в своєму першому значенні, можуть в транспортно-економічних словосполученнях мати однаковий переклад. Наприклад [9]: *bulk carrier* – транспорт для перевезення безтарних вантажів; *collecting vehicle* – транспорт для перевезення вантажів по залізниці; *break-bulk ship* – транспорт для розфасованих вантажів. Семантичні відмінності між термінами англійської та української мови обумовлені розбіжностями в історично сформованій диференціації понять, тому й виникають варіативні колокації СОТ. Вони можуть бути наступних видів: 1) Повні і короткі найменування *Blue-box measures* – заходи “блакитного кошика” (у термінах Угоди СОТ про сільське господарство – прямі платежі в рамках програм обмеження виробництва, вироблені за окремими сільгоспугіддями, культурами і видами рогатої худоби); *Competition lawsyn* – конкурентне право (закони та правила, спрямовані на заохочення і розвиток конкурентного середовища в економіці країни); *Competition policy* – конкурентна політика (проведена урядом політика, націлена на розширення і підтримку здорової конкуренції). 2) Паралельне існування термінів, що відрізняються лише порядком слів: *capacity buying / buying capacity* – купівельна спроможність; *depth of penetration of the customer order / penetration depth of the customer order* – ступінь впровадження замовлення споживача; *terms of delivery / delivery terms* – умови поставки.

Важливою проблемою є достовірний переклад абрєвіацій. Термінологічні скорочення або абрєвіатури – це загальноживані синонімічні короткі варіанти стандартних термінів. Основна частина складнощів перекладу таких варіантів пов'язана з відсутністю в тексті повної форми терміна в силу його широкого поширення в професійній мові і передбачуваної обізнаності читача про його значення. До таких скорочень належать передусім Інкотермс (*Incoterms*) – найпопулярніший торговий термін у сфері зовнішньої торгівлі. Переклад таких абрєвіатур здебільшого частотний. Їх трактування можна знайти в міжнародних правилах перекладу торговельних термінів, складених міжнародної торгової палатою ООН та СОТ. Наприклад [8;9]: *European Free Trade Association (EFTA)* – Європейська Асоціація вільної торгівлі (САВТ); *General Agreement on Trade in Services (GATS)* – Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС; *ISO Country Code* – код країн ІСО (код розроблений експертами ООН для спрощення і стандартизації процедур торгівлі). Проблема в тому, що навіть в новітніх словниках та корпусах розглянуті абрєвіатури не представлені.

Вони зустрічаються в глосаріях, які складаються фахівцями міжнародних організацій.

Результаты поиска в параллельном корпусе

Объем всего корпуса: 1 761 документ, 5 187 818 предложений, 68 894 009 слов.

Поиск ведется по пользовательскому подкорпусу объемом 1 606 168 предложений, 24 675 890 слов.

agreement

Найдено 92 документа, 265 вхождений.

Поискать в других корпусах: [основном](#), [акцентологическом](#), [газетном](#), [диалектном](#), [мультимедийном](#), [обучающем](#), [поэтическом](#), [синтаксическом](#), [устном](#).

Результаты поиска

[перейти на страницу поиска](#) [сбросить подкорпус](#) [выбрать подкорпус](#) [версия без ударений](#) [настройки](#)

agreement

Sir Timothy Garden, Tom Donnelly et al. In the wake of Iraq ("NATO Review") [ABBY LingvoPRO] (2003)

Впоследствии ей предстоит провести окончательную проверку того, что там больше нет оружия массового поражения. ООН может использовать свой опыт в удовлетворении гуманитарных потребностей, обеспечивая безопасность на местах прошлых боев и содействуя привлечению к этой деятельности неправительственных организаций. Для продажи иракской нефти с целью оказания помощи народу Ирака потребуются одобрение ООН. Почти единогласное принятие 22 мая 2003 г. Советом Безопасности ООН резолюции 1483 стало, вероятно, первым признаком того, что, несмотря на все предшествующие расхождения, международное сообщество готово к совместному и последовательному продвижению вперед по вопросу Ирака. Европейский союз Если в ООН в Нью-Йорке между мировыми лидерами шла открытая ссора, то споры в Европейском союзе носили более утонченный характер. Руководство Греции, председательствовавшее в ЕС, высокий представитель по вопросам внешней политики Хавьер Солана и комиссар по внешним сношениям Крис Паттен единодушно выражали предпочтительное отношение Европейского союза к дипломатическому решению в Ираке, считая военное решение преждевременным. [Sir Timothy Garden, Tom Donnelly et al. In the wake of Iraq ("NATO Review") [ABBY LingvoPRO] (2003)] [омонимия не снята]

It must eventually verify that weapons of mass destruction are no longer there. It can draw on its expertise for dealing with humanitarian needs, making the battlefields safe, and encouraging the involvement of non-governmental organisations. Selling Iraqi oil to provide for the people will need UN endorsement. The near unanimous **agreement** by the Security Council on UNSCR 1483 on 22 May 2003 is perhaps the first sign that the international community is ready to move forward together in a more coherent way over Iraq, whatever the previous differences. European Union While world leaders were publicly falling out at the United Nations in New York, the dispute within the European Union was rather more refined. The Greek Presidency, Foreign Policy High Representative Javier Solana and External Relations Commissioner Chris Patten had all expressed the European Union's preference for

Мы будем настойчиво помогать им включиться в процесс преобразований на раннем этапе, что имеет важнейшее значение для оперативной совместимости сил и средств. ВН: Как лучше НАТО вносить свой вклад в борьбу с террором? АФ: В последние двенадцать месяцев весь Североатлантический союз в совокупности уже работает на этом вопросом, хотя это, естественно, выходит за рамки СКП. Договоренность о действиях за пределами своей зоны ответственности и тот факт, что НАТО берет на себя главную роль в Афганистане, является важным символом приверженности Североатлантического союза борьбе с терроризмом за пределами своей традиционной зоны. Мы также добавляем к этому другие аспекты, такие как улучшение обмена информацией и расширение возможностей при содействии в ликвидации последствий чрезвычайных ситуаций. Все эти направления деятельности сведены воедино в новой концепции борьбы с терроризмом, которую принял Североатлантический союз, где ключевыми принципами служат сдерживание, дезорганизация деятельности террористов, оборона и защита. Она была обнародована на пражском саммите и затем началась работа по ее реализации. [Sir Timothy Garden, Tom Donnelly et al. In the wake of Iraq ("NATO Review") [ABBY LingvoPRO] (2003)] [омонимия не снята]

We will effectively be helping them buy into a transformational process early, which is critical to interoperability. NR: How best can NATO contribute to the war on terror? AF: Collectively, the Alliance has been working on this issue for the past twelve months, though obviously it goes beyond the ACT. **Agreement** to operate out of area and the fact that NATO is now taking on a fundamental role in Afghanistan is a significant symbol of the Alliance's commitment to combat terrorism beyond its traditional area. We are also putting in place other aspects, such as improving the exchange of information and enhancing capabilities to contribute to consequence management. All of these have been bracketed together in a new counter-terrorism concept that the Alliance has embraced where deterrence, disruption, defence and protection are the key principles. That was unveiled at the Prague Summit and work has been on-going since then. [Сэр Тимоти Гарден, Том Доннелли и др. После Ирака ("Вестник НАТО") (2003)] [омонимия не снята]

Рисунок 1. Виділення термінологічних колокацій COT, із ключового слова "agreement" (угода).

Особливе місце, займають назви спеціалізованих юридичних і урядових інстанцій, назви законів і актів із міжнародних документів ООН та НАТО [7;8]: the English courts – англійські суди; Privy Council – Таємна рада; the Court of Appeal – Апеляційний суд; the

New York court – нью-йоркський суд; the Swiss court – швейцарський суд; The Council Regulation 2201/2003 – Регламент Ради Євросоюзу 2201/2003 рр. тощо. Такі ідіоматичні стали вирази номінативні, тому не мають синонімічних відповідників.

Складнощі виникають, в процесі виділення колокацій із ключових слів, в паралельних Національних корпусах. Через відсутність тематичних спеціалізованих корпусів, виникає необхідність створення авторських додатків тексту з міжнародної термінологією СОТ, ООН та НАТО (Рисунок 1) [10]. Наприклад [9]: Agreement on Import Licensing Procedures (AILP) – Угода СОТ із процедури ліцензування імпорту; Agreement on Preshipment Inspection (API) – Угода СОТ із інспекції вантажу; Agreement on International Goods Traffic, 1951 (SMGS) – Угода про міжнародне залізничне вантажне з'єднання 1951 рік (СМГС); Agreement on Technical Barriers to Trade (TBT) (in WTO) – Угода про технічні бар'єри в торгівлі (СТБ) (в СОТ); Agreement on Trade-Related Investment Measures (TRIMS Agreement) – Угода СОТ про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи.

В процесі виділення колокації із паралельного корпусу, з'являються додаткові різнокомпонентні ідіоми ООН, НАТО та СОТ: двокомпонентні (“activity planning” (планування діяльності), “buffer stock” (резервний запас); трикомпонентні (“intermediate bulk container” (проміжний контейнер для насипних вантажів), “manufacturing control system” (виробнича система управління), “procurement order registration” (реєстрація поставок); багатокомпонентні “good flow control system” (система управління рухом товарів). Тому, більшість англомовних термінів СОТ та ООН є складними двокомпонентними конструкціями. Такі ідіоми на рівні колігації характеризуються безафіксом способом творення; відсутнє осново складання і компресія, але поширені конверсія і абревіація.

Найбільшою лінгвістичною проблемою є зміщення межі між спеціалізованими ідіомами СОТ, ООН, які виділяються по об'єкту номінації, та термінами з різних спеціалізованих сфер (менеджменту, транспорту, комерційної діяльності, технологій, машинобудування, маркетингу, міжнародних економічних відносин, права, екології, ціноутворення, обліку тощо) [7;8;9]: public ownership – державна власність; redistribution of income – перерозподіл доходів; economic stock – економічний запас; gross requirements – загальна потреба; inspection certificate – акт огляду; tariff barriers – тарифні обмеження; allocation of permits – розподіл дозволів на викиди забруднюючих речовин; countervailing measures – компенсаційні заходи. Даний фактор у словнику-тезаурусі вирішується офіційним текстовим підкріпленням і додатковою вказівкою на приналежність до спеціалізованої лексики.

Висновки. Таким чином, результати співвідношення термінів-синонімів та визначення проблем корпусного перекладу термінологічних колокацій ООН, СОТ та НАТО, дають можливість стверджувати про номінативний, змістовий та колігаційний зв'язок між конструкціями. Водночас, проблема перекладу спеціалізованих сталих конструкцій, такі, як процес виділення нових колокацій, використання різних словотворчих моделей, свідчать про те, що аналізована терміносистема є складним утворенням, і перебуває в процесі формування. Проведений аналіз дав можливість виявити найбільш актуальні в науковому та практичному відношенні проблеми, вирішення яких могло б сприяти більш поглибленого вивчення даної сукупності спеціалізованих ідіоматичних сталих виразів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение: Учебное пособие. М., 2004. – 340 с.
2. Вербицкая М. В. Особенности перевода терминов по логистике. Статья. Интегрированная логистика. №4. М., 2004. – С. 17-19.
3. Вербицкая М. В. Проблемы формирования терминологий “новых” сфер знаний (на материале логистики). Статья. Вестник Московского университета. Серия 19. № 3. М.: Издательство Московского университета, 2007. – С.47-58.
4. Виландеберк А. А. Параллельные тексты как база терминологических исследований (на материале документов ООН) // Сборник материалов работ II международной научно-практической конференции “Прикладная лингвистика без границ” / Ред. кол.: Л. Н. Беляева, Л. А. Девель, О. Н. Камшилова. – СПб.: Изд-во “Инфо-да”, 2004. – С. 71-80.
5. Ванслав М. В., Крюковский В. О., Дукуп Т. Ю. Перевод терминов в сфере внешней торговли с английского на русский язык // Филология и лингвистика: проблемы и перспективы: материалы II междунар. науч. конф. (г. Челябинск, апрель 2013 г.). – Челябинск: Два комсомольца, 2013. – С. 94-96.
6. Голев Н. Д. О специфике языка права в системе общенародного языка и ее юридического функционирования //

- Юрислингвистика-5: Юридические аспекты языка и лингвистические аспекты права; под ред. Н. Д. Голева. Барнаул, 2004. – С. 41-59.
7. Офіційний сайт архівних документів “НАТО” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts.htm.
8. Офіційний сайт архівних документів “ООН” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/index.html>.
9. Офіційний сайт документів “СОТ” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wto.org>.
10. Сайт Национального корпуса русского языка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ruscorpora.ru/corpora-biblio.html>.
11. Сандалова Н. В. Вариологические аспекты юридических терминов в русском и английском языках (по терминологическим источникам): автореф. дис. канд. филол. наук. Екатеринбург, 2010. – 37 с.
12. Федотова И. Г. Юридические понятия и категории в английском языке: Учебное пособие. Изд. 4-е, перераб. и доп. / И. Г. Федотова, Г. П. Толстопятенко. – Дубна: Феникс, 2008. – 376 с.

REFERENCES

1. Aliksieieva I.S. Introduction to Translation: A Tutorial. Moscow, 2004.
2. Vierbitskaia M.V. Features of translation of the terms in logistics. Integrated Logistics 2004. 4:17-19.
3. Vierbitskaia M.V. Problems of formation the terminology of “new” spheres of knowledges (based on logistics). “MSU Vestnik” 2009. 19(3):47-58.
4. Vilandebek A.A. Parallel texts as the basis of terminological research (based on UN documents). In: L.N. Beljaeva, L.A.

- Devel', O.N. Kamshilova (eds). Proceedings of II International scientific-practical conference "Applied Linguistics without Borders", 2004. St. Petersburg, pp. 71-80.
5. Vanslav M.V., Kriukovskii V.O., Dukup T.Yu. Translation the terms in foreign trade from English into Russian. Proceedings of II International scientific conference "Literature and linguistics: Problems and Perspectives", 2013. Chelyabinsk, pp. 94-96.
 6. Golev N.D. On the specifics of the language of law in the common language of the legal system and its operation. In: N.D. Golev (ed). Yurislingvistika-5: Juridical aspects of the language and linguistic aspects of the law, 2004. Barnaul, pp. 41-59.
 7. Official website of NATO archival documents. http://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts.html. Daily access.
 8. Official website of United Nations archival documents. <http://www.un.org/ru/index.html>. Daily access.
 9. Official website of World Trade Organization documents. <https://www.wto.org>. Daily access.
 10. Website of National corps of Russian language. <http://www.ruscorpora.ru/corpora-biblio.html>. Daily access.
 11. Sandalova N.V. Variological aspects of legal terms in Russian and English languages (by lexicography sources). Dissertation, 2010. Ural State Pedagogical University.
 12. Fedotova I.G. Tolstopiatienko G.P. Legal concepts and categories in English: Textbook. Ed. 4th, Revised. and ext. Dubna, 2008.

Determination of the main problems of parallel corpus translation of specialized texts of UN, NATO, WTO

Demyanchuk Y. I.

Abstract: The article examines the main issues collocation UN, NATO, the WTO during the parallel corpus translation. Translation problems dealt with in accordance with the specialization of official documents. Particular attention is paid to the abbreviation, a terminological constant expressions and idioms as the important structural units of international diplomatic communications. Collocation and kolligation are considered in the perspective of their application in the comparative dictionary of specialized terms of the UN, NATO and the WTO (as a parallel application to Russian National Corpus).

Keywords: *Collocation, kolligation, specialized text, idiomatic expression is stable, parallel translation, RNC, UN, NATO, WTO.*

Определение главных проблем корпусного параллельного перевода специализированных текстов ООН, НАТО, ВТО

Демьянчук Ю. И.

Аннотация: В статье рассматриваются основные проблемы вывода коллокации ООН, НАТО, ВТО в процессе параллельного корпусного перевода. Проблемы перевода рассматриваются в соответствии со специализацией официальных документов. Особое внимание уделяется аббревиации, терминологическим постоянным выражениям и идиоматическим выражениям как важным структурным единицам международной дипломатической коммуникации. Колокационные и коллигационные выражения рассматриваются в перспективе их применения в сравнительном словаре специализированных терминов ООН, НАТО и ВТО (как параллельного приложения к НКРМ).

Ключевые слова: *колокация, коллигация, специализированный текст, идиоматический устойчивое выражение, параллельный перевод, НКРМ, ООН, НАТО, ВТО.*

Stylistic features of English and Ukrainian official-business texts in a comparative perspective

E. Doubenko

Department of theory and practice of translation from English,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Paper received 19.12.16; Accepted for publication 02.01.17.

Abstract. The article focuses on one of the central issues of comparative functional stylistics which consists in singling out of convergent and divergent stylistic features of official-business texts written in different languages. It aims to describe those most conspicuous homologous and distinguishing characteristics of English and Ukrainian official-business style documents that should constitute the subject of special attention in situations of interlanguage communication.

Keywords: *official-business style, clichés, technical terms, abbreviations, nominalization, doublets, foreign words, archaisms, ceremonial forms of address.*

1. Introduction. Assignment formulation. The problems of stylistic studies of official-business discourse draw increasing attention of many foreign and domestic scholars as at the present stage stylistic features of official texts have ceased to be equaled to purely linguistic characteristics. In the light of modern cognitive paradigm they are inevitably interpreted as those manifestations of certain historical-cultural background that are highly relevant in intralanguage and interlanguage communication. The four classically isolated varieties of official-business style – the language of legal documents, the language of diplomacy, the language of military documents and the language of business documents [1, p.312-313], correlate with two very important spheres of activity that are urgent for any culture: administrative and legislative domains, on the one hand, and the sphere of business, public life, and community service, on the other.

Previous publications on the topic. A special interest of scholars is invariably attached to such variants of official style as legal language and texts of diplomacy analyzed in a number of papers, in particular, in the scholarly works by P. Dámová [3], B. Danet [4], R. Hiltunen [5], D. Kappeler [6], N. Krivchikova [7], N. Lisina [8], O. Matsko [9], V. Shabunina [10].

At the same time although there is a considerable volume of studies that focus on the style of official-business discourse in English and Ukrainian traditions one should mention lack of comparative papers in the scholarly field under discussion. However, the relevance of such comparative analysis seems to be unquestionable in view of the necessity to supply a solid linguistic basis for both further linguistic and translational studies. Therefore **the aim of this paper** consists in giving a comparative description of the most important convergent and divergent stylistic features of English and Ukrainian official-business texts.

It should be mentioned that this formal, matter-of-fact variety of speech is reckoned to be the most conservative of all functional styles in any language, scholars describe it as a neutral “zero style” where practical criterion takes precedence over other literary standards. Accordingly, in both English and Ukrainian its distinguishing linguistic characteristics are the following: the use of a special system of clichés, terms and terminological expressions, abbreviations, conventional symbols, contractions; avoidance of words with emotive meaning except those that are used in official and business letters as formulaic phrases

of greeting, close, apology, gratitude, etc.; restricted choice of syntactic patterns; fixed paragraphing; stereotyped compositional design. Here are the most conspicuous stylistic features of English and Ukrainian official-business discourse of both homologous and dissimilar nature.

2. Homologous features and discriminants of English and Ukrainian official-business style. Impersonality or objectivity has been always of high concern in any kind of English and Ukrainian official discourse, especially in legal language. In legal documents objectivity is achieved by at least three basic ways: 1) absence of the first and second person pronouns, all types of legal documents are typically written in the third person; 2) addressing persons not by their names, but by their position in legal process: the *Grantor, the Grantee, the Borrower, the Lender, the Contractor, agent* etc.; 3) preferring passive sentences to active ones. Sometimes passive constructions are employed because it is impossible to use active structures but in the majority of cases passives are resorted to for definite strategic reasons: to add to the degree of formality, to deliberately de-emphasize or obscure the actor and thus to build up an aura of authoritativeness and objectivity. Besides, impersonal passive sentences allow to project the impression of the impartiality of Law.

Clichés. The bureaucratic discourse is a considerably standardized type of speech that is conditioned by stereotypical situations which arise in the course of official communication: addressing documents, signing them, expressing reasons that lead to the subject of the document and so on. The most characteristic manifestations of standardization are: a) widespread use of ready-made verbal structures, established clichés, some stenciled beginnings and endings of the documents; b) frequent repetition of the same words, forms, phrases, structures as a result of striving for uniform ways of expression in such situations.

Thus, there is a special system of clichés and standardized expressions. These set phrases are basically similar in English and Ukrainian: *hereinafter called, at the specified conditions, in consideration of this, without prior notice, according to the terms quoted, order stand until ...// названий далі, на вказаних умовах, з огляду на це, без попереднього повідомлення, згідно з наведеними умовами, розпорядження чинне до ...*, etc.

Technical terms are specific vocabulary items from a particular discipline or domain, or the so-called “terms of

art” that constitute a homogeneous characteristic of English and Ukrainian official-business discourse. Each variety of the official style has plenty of its special terms in both English and Ukrainian traditions. For instance, in commercialese one finds such terms as: *extra tax / додатковий податок, taxable capacities / податковоспроможність, liability to profit tax / зобов’язанність платити податок з прибутку, stock market indices / індекси ринкової активності, imbalances in trade / невірноважені торговельний баланс*. Terms and phrases like *warranty deed (документ на право володіння майном), criminal proceeding / кримінальне судочинство, arbitration / арбітражне провадження, libel suit / позов за наклеп, real action / позов у майнових справах* immediately indicate that the document is legislative. At last, here are a few examples of diplomatic vocabulary stock that includes words and expressions used in the sphere of international law: *Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary / Надзвичайний і Повноважний Посол, envoi / дипломатичний представник, immunity / недоторканість, a signatory to a diplomatic document / сторона, що підписала дипломатичний документ; підписант*. Such terms of terminological nomenclature impart specific semantic preciseness and make a considerable contribution in the formality of the official-business language.

Abbreviations, conventional symbols and contractions. The encoded character of language symbols belongs to the integrating features of all the subcodes of official style. Accordingly, abbreviations, conventional symbols and contractions are often used in different kinds of bureaucratic documents and there are special addendas in dictionaries to decipher them. For instance, in the language of diplomacy one can frequently come across encoded names of certain international institutions: *ASEAN (Association of Southeast Asian Nations – Асоціація держав Південно-Східної Азії), ACCSQ (Consultative Committee for Standards and Quality – Консультативний комітет зі стандартів та якості), NIST (National Institute of Standards and Technology -- Національний інститут стандартів та технологій), ITA (International Trade Administration – Управління з міжнародної торгівлі)* and others. The most common abbreviations used in commercial texts, namely, contracts are: *C&F (Cost and Freight), C&I (Cost and Insurance), ltd. (limited), Inc. (incorporated), encl. (enclosed), et al. (and others), v.v. (quite the opposite), i.e. (that means)*, etc. All who are engaged in international trade know the abbreviations *c.i.f. (cost, insurance and freight)* or *f.o.b. (free on board)* which may be even uttered as a word: *CIF* and *FOB*. Conjunction *but* is marked as # in contract texts. In military documents an abundance of abbreviations is accounted for their double function because in this substyle they are used not only as conventional symbols but as signs of the military code, which is supposed to be known only to the initiated: *D.A.O. (Divisional Ammunition Officer), Adv. (advance), Atk. (attack), Obj. (object), A/T (anti-tank), ATAS Air Transport Auxiliary Service)* [1, p.313-314].

Nominalization, or a process of deriving nouns from verbs, is considered to be a noticeable feature of the bureaucratic discourse by many linguists [see: 11, p.19; 3, p.20]. Some of the examples are the following: the use of

provision instead of *provide*, *to be in opposition* instead of *oppose*, *implementation* instead of *implement*, *погашення кредиту* instead of *погасити кредит*, *вирішення питання* instead of *вирішити питання*. This practice is frequently condemned because it disjoins the parts of sentences and makes syntactic structures rather long. However, some lawyers and expertise acknowledge its importance and state that these nouns cannot be replaced by verbs as they are having definite meanings in legal English. Upon the whole, it is worth mentioning that Ukrainian bureaucratic language differs from English in using a greater number of nominal phrases instead of verbs, evidently, because nominal structures provide a special formal overtone to the style of bureaucratic documents: *завдавати шкоди власності – to damage property, здійснювати обслуговування техніки – to maintain the equipment, здійснювати огляд майданчика – to examine a site*.

Doublets or binomial expressions. These are word pairs “fixed in the mind as frozen expressions, typically irreversible” [Danet 1985: 281]. Many doublets used in English legal date back to the Norman period: *will and testament, give and bequest, will and bequest, aid and abet, cease and desist* and so on. They represent a special case of parallelism described as “sequence of two words belonging to the same form class, which are syntactically coordinate and semantically related” [2, p. 75]: *liable and responsible, primary and foremost, engage or participate, protect and defend, order and decree, case and matter, goods and materials, generally and specifically*, etc. Apart from binomials, one can observe the use of trinomial and multinomial expressions in English legalese: *control, direct or supervise; employee, partner, agent, or principal*, etc. The main function of such expressions in legal discourse is clarity and preciseness, since any ambiguity may complicate understanding and call for additional legal interpretation of the document. Binomials are also found in Ukrainian legal tradition: *правила і положення, справи і питання*, however, they are paid much greater attention in English scholarly literature on the topic under discussion.

Foreign words. The English bureaucratic style makes use of a number of foreign – mostly Latin and French – words and phrases which are less frequently employed in Ukrainian official and commercial texts: *as per – згідно з, ex officio – з огляду на займану посаду, ultra vires – поза компетенцією, за межами повноважень кого-н., per capita – на душу населення, neto dat quod not habet – принцип, згідно до якого ніхто не може передати або продати те, на що він не має права власності, condition sine qua non – обов’язкова умова, laissez-faire – невтручання, en attendant – в очікуванні, fait accompli – доконаний факт*. The English legal language was influenced by both above-mentioned languages throughout different periods of history. For instance, many Latin terms entered the legal language since 597 when the Christian missionaries landed. As there was no standard for written English at that time, a major impact of Latin was to encourage the use of writing, however, a considerable number of non-assimilated Latin words and phrases are still employed in legal documents today: *bona fide (доброчесно, чесно, без обману), lex fori (закон місця розгляду справи, закон суду), lex loci delictus*

(закон місця скоєння злочину), *quid pro quo* еквівалент, компенсація), *pro rata* – пропорційно, відповідно, *pari passu* – на паритетних засадах, на рівній основі, *versus* (проти (у назві судових справ, при позначенні сторін у процесі) and others. When in 1066 the Norman Conquest made French the language of aristocracy English lawspeak started to draw from French legal terminology. Some of the characteristics of legal French that have left traces in contemporary legal English comprise “addition of initial *e* to words like *squire*, creating *esquire*; adjectives that follow nouns (*attorney general*) and a large amount of technical vocabulary, including many of the most basic words in the English legal system” [10]. Non-assimilated borrowings are especially relevant for English diplomatic practice because for many centuries Latin and French remained dominant languages in diplomatic relations and all diplomatic documents were written in Latin and French until the 16th century: *ad hoc committee* (спеціальний комітет), *modus vivendi* (тимчасова угода), *verbal note* (вербальна нота), *persona grata* (персона граата, прийнятна особа) [9]. Although some well-known internationally expressions can be found in both English and Ukrainian bureaucratic language: *status quo* – статус кво, *a priori* – априорі, *terra incognita* – terra інкогніта, *homo sapiens* – гомо сапієнс, *persona non grata* – персона нонграта.

Archaisms. English bureaucratic documents incorporate many archaic words used only in this style which have non-archaic equivalents in Ukrainian business and official texts: *aforsaid* – вищезазначений, *henceforth* – надалі, *відтепер*, *hereby* – цим, *hereinafter* – надалі (у подальшому), *herein*, *thereat* – при цьому, *therein* – у ньому, *therewith* – з ним, *whereupon* – після чого, *whereas* – оскільки, *whereby* – на основі. In consequence in Ukrainian such words have a less expressed terminological character if any, whereas in English they are obviously stylistically marked. The archaisms that consist of an adverbial word of place to which a preposition-like word has been suffixed, originate in Old English and are rarely used in common and everyday conversation: *aforsaid* – discussed or mentioned before or previously; *hereto* – to this document or file; *herein* – in or within this document; *subsequent* – coming or following; *pursuant* – in accordance with; *anterior to* – before to; *abutting to* – next to. They “may have originally been introduced as ambiguity resolving elements or means of abbreviation” [5, p. 84]. Undoubtedly, all these ritualistic expressions of bureaucratic style are useful for the kind of precise references – especially to the document or its parts, and to the contracting parties – which lawyers find it so necessary to make: *the meaning set forth in Section 7 hereof* (значення, визначене у пункті 7 цього Договору); *Constitution of Islamic Republic of Pakistan, 1973 [hereinafter referred to as “the Constitution”]* (Конституція Ісламської Республіки Пакистан, 1973 [надалі “Конституція”]) and so on. However, the use of archaisms does not win universal approval as nowadays some authors tend to dismiss the use of such expressions stating that archaic words are devoid of any important semantic function and only add a touch of formality to the text in which they occur. According to this standpoint the outdated expressions are obscure for common users and consequently they should be replaced by currently used

lexis e.g. *aforsaid* by *previously mentioned*, *anterior to* by *before* to etc.

Ceremonial forms of address. A distinctive feature of British official style consists in the existence of special ceremonial forms of address which correlate with a hierarchy of nobility titles thus actually constituting a rather orderly system that prescribes correspondences between the courtesy title, the beginning and the closing formulas of the letter:

Courtesy Title		
Queen	Her Majesty the Queen	
Prince	His Royal Highness, the Prince of... <i>or</i> His Royal Highness, Prince (<i>name</i>) <i>or</i> His Royal Highness, the Duke of... (<i>in case of the Royal Duke</i>)	
	Duke	His Grace the Duke of...
	Marquis	The most Hon the Marquis of...
Earl	The Rt Hon the Earl of...	
Viscount	The Rt Hon the Viscount of...	
Baronet	Sir (<i>name and surname</i>)	
Knight	Sir (<i>name and surname</i>)	

Address (the beginning of the letter)	
Queen	Madam With my humble duty <i>or</i> May it please Your Majesty
Prince	Sir
Duke	My Lord Duke
Marquis	My Lord
Earl	My Lord
Viscount	My Lord
Baronet	Dear Sir
Knight	Dear Sir

Complimentary close	
Queen	I have the honour to remain (<i>or to be</i>) Madam Your Majesty’s most humble and obedient servant <i>or</i> Your Majesty’s faithful subject
Prince	I have the honour to remain (<i>or to be</i>) Sir Your Royal Highness’s most humble and obedient servant <i>or</i> Your Royal Highness’s most dutiful subject
Duke	I have the honour to be, Your Grace’s most obedient servant <i>or</i> Respectfully
Marquis	I am, sir, your obedient servant <i>or</i> Yours faithfully
Earl	I am, sir, your obedient servant <i>or</i> Yours faithfully
Viscount	I am, sir, your obedient servant <i>or</i> Yours faithfully
Baronet	Your obedient servant <i>or</i> Yours faithfully
Knight	Yours faithfully

Adherence to the patterns of ceremonial forms which once served a means of reflecting the specificity of social stratification is also manifested in the existence of two title forms in British English which equal to Ukrainian 'nan' – *Mister* and *Esquire*. Today the latter title is considered to be very formal and *Mister* is much more widely used.

3. Conclusions. Identical aims of official-business communication in both compared cultural traditions pre-determine the homologous character of bureaucratic language forms in English and Ukrainian such as: impersonal, passive sentences, bureaucratic clichés, technical terms, abbreviations, conventional symbols and contrac-

tions. However, some stylistic means employed in English and Ukrainian official discourse do not display such unambiguous correlation. It concerns, for instance, the process of nominalization which is more typical of Ukrainian bureaucratic language, whereas doublets or binominal expressions are more frequently cited as a distinguishing stylistic feature of English official documents. At the same time such rather conspicuous stylistic phenomena of English official-business discourse as foreign words and archaisms do not find analogy in Ukrainian. Besides, ceremonial forms of address which correlate with the titles of aristocracy also constitute a discriminant of British official style.

REFERENCES

1. Galperin I.R. Stylistics. Second edition, revised. [Edited by L.R. Todd] / I.R. Galperin. – Moscow: "Higher School", 1977. – 322 p.
2. Gustafsson, M. Binomial Expressions in Present-day English: a Syntactic and Semantic Study / M. Gustafsson. – Turku: Turun Yliopisto, 1975.
3. Dámová, P. The Language of Law. A Stylistic Analysis with a Focus on Lexical (Binominal) Expressions [thesis] / Masaryk University, Brno. – 2007. – 90 p.
4. Danet, B. Legal Discourse / B. Danet // Van Dijk, T.A. Handbook of Discourse Analysis. – London: Academia Press, 1985. – Vol. 1. – pp. 273-291.
5. Hiltunen, R. Chapters on Legal English: Aspects Past and Present of the Language of Law / R. Hiltunen. – Helsinki: Suomalainen Tiedeseura, 1990.
6. Kappeler, Dietrich. Texts in Diplomacy. Language and Diplomacy / Edited by Kurbalija and Hannah Slavik. – Malta, 2001. – 335 p.
7. Krivchikova N.L. Stylistic characteristics of a legislative text / N.L. Krivchikova [and others] // Journal of Language and Literature. – 2015. – Vol.6. – № 2. – P. 188-190. – doi: 10.7813/jll.2015/6-1/37.
8. Lisina, N. Stylistic Features of Legal Discourse: A Comparative Study of English and Norwegian Legal Vocabulary [thesis] / UiO: University of Oslo. – 2013. – 117 p.
9. Matsko O.M. Foreign words in texts in diplomacy / O.M. Matsko // Word culture. – 2000. – Vol. 53/54. – C. 143-149.
10. Shabunina V.V. Legal English as a product of its history / V.V. Shabunina // Language and conceptual pictures of the world.. – Volume 42. – Part 2. – Taras Shevchenko National University of Kyiv. – 2012. – C. 426 – 432.
11. Urbanová, L. A Reader in English Stylistics / L. Urbanová. – V Presove: Filozofická fakulta v Presove, 1986.

Символічні жести в американському розважальному телеінтерв'ю

О. В. Максименко

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Paper received 17.11.16; Accepted for publication 25.11.16.

Анотація. У статті проаналізовано приклади функціонування символічних жестів у контексті американського розважального телеінтерв'ю. Встановлено, що символічні жести функціонують як у складі жестового-вербальних висловлень, де вони дублюють вербально виражені смисли або ж містять додаткові смисли, які узгоджуються із вербально вираженою інформацією, так і як окремі жестові висловлення, які набувають конкретного змісту у контексті відповідної ситуації комунікації. У мотиваційному аспекті деякі символічні жести можуть інтерпретуватися як конвенціоналізовані продукти метафоричної деривації іконічних жестів. Окремі символічні жести демонструють імідж-схему метафоричну природу.

Ключові слова: жестово-вербальне висловлення, іконічний жест, комунікація, контекст, метафоричний жест, символічний жест.

Проблема взаємодії мовлення й жести ввійшла до пріоритетних проблем гуманітарних наук у 90-х роках минулого сторіччя, коли Д. МакНіл висловив гіпотезу про те, що жест і мовлення становлять єдину інтегральну систему продукування мовного значення [17].

Поширення цієї ідеї сприяло розвитку досліджень взаємодії мовлення й жести в різних гуманітарних науках – психології, психолінгвістиці, антропології й когнітивній лінгвістиці.

Сучасні дослідження жестів умовно поділяємо на функціонально-комунікативні і функціонально-когнітивні. Автори перших розглядають жест у складі невербальних компонентів комунікації, що “мають свій семіозис” [4, с. 79] і взаємодіють із вербалікою [1, 4, 6]. Автори других постулюють, що жест і мовлення становлять єдину інтегральну систему продукування мовного значення [17] й відтак говорять про єдиний вербально-невербальний семіозис [18, 11, 17].

Мета статті полягає у визначенні місця символічних жестів у загальній типології жестів та встановленні особливостей функціонування символічних жестів у спонтанній комунікації.

Матеріал пілотного дослідження становлять 100 жестово-вербальних висловлень, відібраних із відеоматеріалів англійських розважальних інтерв'ю з гостями американського ток-шоу *The Tonight Show Starring Jimmy Fallon* [28]. Вибір розважального інтерв'ю відповідає завданням дослідження, оскільки цей жанр є виявом спонтанної комунікації, яка є природним середовищем функціонування жестово-вербальних висловлень. З огляду на інтегральну природу взаємодії мовлення й жести вважаємо доцільним виділити у якості одиниці аналізу саме жестово-вербальне висловлення, а не просто жест.

Існують різноманітні типології жестів. Найбільш відомими є так звані жести-символи, які також називають жестама-емблемами (термін “символ” уживається в тому ж смислі, що й у класифікації знаків Ч. Пірса, тобто для найменування знака, який заміщає об'єкт на основі конвенціонального / умовного зв'язку між ним і цим об'єктом [21, с. 254–263]). Символічні жести є конвенціональними, культурно-специфічними жестама, які можуть використовуватись замість слів. Наприклад, замість вербального вітання “Привіт” або прощання “До побачення” можна помахати рукою, що є характерним для американської культури та багатьох інших культур

світу. Ще одним наочним прикладом є загальновідомий культурно маркований жест “ОК”, що виконується шляхом з'єднання великого і вказівного пальців в коло (О). У багатьох частинах світу цей жест є синонімом вербального висловлення “ОК” й позначає схвалення, згоду, або загальну позитивну оцінку стану речей. Разом з тим, існують культурні контексти, в яких цей же жест може мати різні вторинні значення, у тому числі негативні або образливі [7].

Необхідно зазначити, що етнокультурна маркованість є однією із конститутивних характеристик символічних жестів, які можуть мати різні значення у різних культурах, що інколи варіюються від компліменту до образи [20]. Тісно пов'язаною із етнокультурною маркованістю є інша відмінна риса символічних жестів – конвенціональність, яка полягає в тому, що ці невербальні знаки демонструють зв'язок із нормами та правилами поведінки в певній лінгвокультурі [12; 2; 3; 4 с. 88; 6, с. 42].

У інтерпретації Д. МакНіла, який власне і започаткував функціонально-когнітивний підхід до вивчення жестів, принципова відмінність між символічними жестама та іншими типами жестів, які і становлять об'єкт його наукового інтересу, полягає у тому, що перші є усвідомлюваними, зрозумілими без вербальної складової комунікації й відтак безпосередньо не пов'язаними із процесом продукування мовлення, у той час як другі є спонтанними, автоматичними, універсальними, не зрозумілими без вербальної складової й відтак становлять собою невід'ємну частину продукування мовного значення в комунікації [17].

У класифікації Д. МакНіла та Л.Л. Педелті до спонтанних жестів віднесені іконічні, дейктичні, ритмічні та метафоричні [19].

Іконічні жести (термін “іконічний” тут використовується в значенні, синонімічному тому, яке вкладає в нього Ч. Пірс у своїй широко відомій класифікації знаків, називаючи іконічним знак, який репрезентивно нагадує об'єкт, який він заміщає [21, с. 254–263]), репрезентують референта через зображення асоційованих із ним атрибутів, дій або просторових відношень. Наприклад, найпростішим способом пояснити дитині, як зав'язати шнурки кросівка, є ілюстрація вербального пояснення

відповідним жестом (цей та інші ілюстративні приклади спонтанних типів жестів запозичені з [15, с. 570]).

Дейктичні жести (в класифікації Ч. Пірса – індексальні) репрезентують референта, вказуючи на нього. Наприклад, якщо ви хочете вберегти друга від ядовитого плюща під час пішої подорожі, ви обов'язково додасте до вербального висловлення *Watch out for that poison ivy* дейктичний жест, який указуватиме саме на ту рослину, якої йому потрібно остерігатися.

Ритмічні жести, як випливає з їхньої назви, слугують ритмізації мовлення й водночас забезпечують зв'язність окремих частин нарративу. Наприклад, шеф-повар, перелічуючи інгредієнти страви *You add the lemongrass, the ginger and then the basil*, супроводжує вербалізацію кожного нового інгредієнта характерним ритмічним жестом.

Що стосується метафоричних жестів, у класифікації Д. МакНіла вони відрізняються від інших тим, що репрезентують абстрактного референта. Наприклад, під час загального обговорення реклами певного продукту спеціаліст із маркетингу говорить *Here's what I am thinking* і супроводжує мовлення таким жестом: торкається руками чола та висків, а потім раптово простягає руки вперед до аудиторії, так начебто тримає якийсь об'єкт і виставляє його на загальний огляд. Цей жест інтерпретують як метафоричний на тій підставі, що "ідея є абстрактною сутністю, яку не можна фізично дістати з голови й у буквальному смислі передати іншим" [15, с. 570].

Відомий американський дослідник невербаліки А. Кендон включає в свою класифікацію такі типи жестів: *жестуляції* (*gesticulations*), тобто жести, що супроводжують мовлення й інформативно доповнюють одне одного, *жести, прив'язані до мовлення* (*speech-linked gestures*), які містять інформацію, якої немає у мовленні, *емблеми* (*emblems*), тобто символічні жести, які можуть заміщати мовлення, а також *пантоміму*, та *мову жестів* [16].

Д. МакНіл представляє зазначену класифікацію у вигляді континуума (Kendon's continuum) з метою висвітлити залежність різних типів жестів від мовлення [17, с. 6] й протиставити *жестуляції*, які є незрозумілими без мовленнєвого контексту, *жестам-символам*, які самі функціонують як мовні знаки й можуть бути зрозумілими і поза вербальним контекстом; мовлення тут є необов'язковим, опціональним.

Наголосивши на чіткому відмежуванні символічних жестів від жестів інших типів, Д. МакНіл не залучає їх до об'єкта своїх досліджень. Однак, результати аналізу функціонування символічних жестів у спонтанній комунікації, здійсненого в ході цього дослідження, свідчать про те, що питання про їх природу, властивості та роль у процесі смислотворення залишається відкритим.

Звертаючись до опису аналізованих жестово-вербальних висловлень, зазначимо, що у транскрибуванні таких висловлень, услід за А. Ченкі [10], використовуємо такі умовні позначення: []

сигналізує початок і кінець жестово-вербального висловлення; цифри та літери, розміщені над словами мовця, позначають момент виконання аналізованого жесту; так, 1 a/b/c є позначеннями структурних частин одного й того самого жесту або повтору жесту; кожен новий жест позначається вже новою літерою.

Два наступних приклади жестово-вербальних висловлень взяті з інтерв'ю з Дональдом Трампом, який на той момент був кандидатом на посаду президента США:

#1a

1 [You've said on our show before that you've never really apologized until]

#1b

[unless you really feel the need to apologize] [28]

Жест #1a / #1b (виконується двічі одночасно з вербалізацією концепту APOLOGIZE): ведучий Дж. Феллон складає долоні, наче у благанні або молитві, з тією лише різницею, що складені долоні розташовано не біля обличчя та направлено не вертикально вгору, як це прийнято при звертанні до Бога, а на рівні тулуба і направлено горизонтально вперед, тобто до співрозмовника; окрім того, ведучий притискає лікті до тулуба та нахилиє голову вперед, до рук.

Отже, можна розпізнати символічний жест *praying hands* [25], який також називають "долоні разом" і який репрезентує молитву, прохання, вітання, смиренність [5]. У повсякденному спілкуванні цей жест функціонує як символ прохання або благання, оскільки найбільш типовою формою молитви є молитва-прохання/звернення (*petitionary prayer/prayer of supplication*) [26]. Тлумаченням лексеми *apologize* є *ask (for) forgiveness*, тобто "прохати вибачити" [27]. Отже семантична ознака *прохання* є спільною складовою концептів APOLOGIZE та PRAY, що і зумовлює асоціативний зв'язок, який визначає доцільність використання саме цього жесту, коли мова йде про необхідність просити пробачення.

Цей жест не додає ніякої нової інформації, лише супроводжує мовлення символічним зображенням ключового концептуального змісту APOLOGIZE. Гіпотетично припускаємо, що в аспекті вмотивованості цей символічний жест є метафоричною деривацією іконічного жесту, який фізично відображає концептуальний зміст PRAY.

Наступний приклад також вилучено із інтерв'ю з Д. Трампом:

#2

2 [Well, I don't love apologizing] [28]

Перед виконанням жесту #2 Д. Трамп тримає руки у такій позиції: долоні направлені одна до одної та кінчики пальців обох рук симетрично торкаються один одного, ніби утворюючи дах будиночку. Така позиція інтерпретується як жест-символ, що є відображенням психологічного стану комуніканта – його самовпевненості та демонстрації влади, та в англійській культурі має назву *steeple gesture* [9].

Із цього положення мовець виконує символічний жест #2: розкриває долоні із розщепленими пальцями і розводить їх у протилежні сторони, начебто демонструючи, що долоні пусті й він нічого не приховує ("exposes his palms as if to show you he isn't

hiding anything” [8]). Цей жест символізує відкритість. На думку психологів, сприймаючи цей жест, аудиторія отримує інтуїтивне відчуття, що мовець не бреше, а говорить правду (“The audience gets an intuitive feeling that he must be telling the truth” [8]). Можна припустити, що цей символічний жест використовується з певною маніпулятивною метою. За допомогою цього символічного жесту Д. Трамп позиціонує себе як відкритого, чесного людини: він не приховує, що не любить вибачатися, хоча це й не дуже похвально з точки зору етичних норм.

На відміну від описаних вище жестів, цей символічний жест функціонує як окреме жестове висловлення із власним комунікативним змістом декларативного характеру: “Я нічого не приховую”.

У аспекті вмотивованості цей жест можна вважати метафоричною деривацією іконічного жесту, змістом якого є фізичне зображення відсутності предмета в руках.

Наступний приклад жестово-вербального висловлення містить жест, виконаний Дж. Феллоном під час інтерв'ю з Бараком Обамою:

#3

[*This is a true story*] [28]

Жест #3: обидві руки по черзі піднято на рівень тулуба і спрямовано відкритими долонями до аудиторії. Цей жест має конвенціональне тлумачення: зазвичай людина направляє руку із відкритою долонею до комунікативного партнера, коли просить його/її зупинитися у своїх діях. Відтак цей жест є конвенціональним жестом-символом, що має закріплені за ним комунікативний намір зупинити партнера по комунікації (жест-“стоп” [13]).

У аналізованому інтерв'ю жест виконується у такому контексті. Запросивши на інтерв'ю президента, ведучий Дж. Феллон починає бесіду із розповіді про їх першу зустріч, яка обернулася кумедною ситуацією. Дж. Феллон отримав запрошення на барбекю й прийшов туди у костюмі й краватці, бажаючи справити гарне враження на президента та першу леді, у той час як усі інші гості були вдягнені у шорти й футболки. Замість офіційного знайомства, як уявляв його собі ведучий, Мішель Обама кинулася його жаліти та навіть вдалася до послаблення його затягнутої краватки. Історія зустрічі ведучого з президентом та його дружиною видається кумедною й неймовірною. Відповідно, аудиторія реагує на цю розповідь гучним сміхом. І висловлення *This is a true story*, супроводжуване жестом #3, власне і становить собою реакцію ведучого на сміх аудиторії.

У наведеному прикладі жест #3 зберігає своє конвенціональне значення, але у взаємодії з вербальною складовою та з урахуванням контексту надає більше інформації адресатам. Виконуючи описаний жест, що співпадає у часі із висловленням *This is a true story*, ведучий не лише намагається запевнити аудиторію, що історія не вигадана, а цілком реальна й правдива, а й зупинити сміх. Відтак жест #3 має самостійний комунікативний зміст спонукального характеру: “Зупиніться”.

Щодо вмотивованості жесту, він будується на кластерній імідж-схемі СИЛА (за М. Джонсоном [14, р. 45–48]), а саме на такому складнику кластера, як

схема БЛОКУВАННЯ, де мовець виступає як СИЛА-1, що блокує дію СИЛИ-2, тобто аудиторії, яка сміється, намагаючись зупинити її, як начебто вони були матеріальними тілами, одне з яких створює перешкоду, а інше рухається до цієї перешкоди й має зіштовхнутися з нею.

У корпусі емпіричного матеріалу є й такі символічні жестові висловлення, які функціонують у відриві від мовлення, як самостійні комунікативні ходи. Наприклад, під час інтерв'ю з Д. Трампом відповідь гостя на запитання ведучого, чи грав він колись у настільну гру “Вибачте”, викликала емоційну відповідь ведучого – сміх та символічний жест #4.

[*No, I sort of like Monopoly better than Sorry*]

#4

4 [*Laughter*] [28]

Символічний жест ведучого втілюється спрямуванням вказівного пальця на комунікативного партнера. У багатьох культурах жест вказівним пальцем у бік іншої людини вважається грубим [23], але водночас він може використовуватись як нейтральний індексальний жест, аби вказати на певний предмет або людину [25] й тим самим невербально доповнити вербально виражену інформацію. Відомо також, що в супроводі підморгування або сміху, як у наведеному прикладі, тобто в ситуації позитивної, доброзичливої атмосфери, грайливе вказування пальцем є приємним виразом схвалення чи визнання (“A playful finger-point with a wink however, is a pleasant expression of approval or acknowledgement” [22]). Ці спостереження свідчать про те, що символічні жести є полісемантичними й їх комунікативний зміст визначається контекстом.

Подібним чином, наступний жест теж функціонує як самостійний комунікативний хід:

[*Is this wood or is it Formica?*]

#5

5 [*It's wood*] [28]

Цей комунікативний обмін відбувається у такому контексті. Дж. Феллон запитує у Д. Трампа, чи не пам'ятає він випадку, коли б він був близький до того, щоб захворіти під час виборчої кампанії, як це сталося із Х. Клінтон (*Hillary's getting sick <...> Have you gotten close to getting sick through this whole campaign?*). У відповідь Д. Трамп запитує, з якого матеріалу виготовлений стіл у студії. Відповідь ведучого, що стіл виготовлено з деревини, випереджає жест #5: він стискає праву руку в кулак, повільно опускає донизу та стукає по столу. Відтак, цей жест є самосійним невербальним комунікативним ходом, який інформує Дж. Трампа про те, що ведучий вірно зрозумів його думку, хоча вона й не була озвучена вербально: “Він не хворів і волів би і далі не хворіти”. Ця думка імплікується запитанням Д. Трампа: щоб запобігти хворобі Д. Трампа звертається до відомої прикмети “стукання по дереву” (*knocking on the wood not to jinx* [24]) й хоче впевнитися, що стіл у студії зроблений саме з цього матеріалу. Ведучий відповідає на запитання і супроводжує мовлення описаним символічним жестом, який містить інформацію, про те, що він бажає Д. Трампу не хворіти і докладає зусиль до цього, вдаючись до “стукання по дерев'яному столу”.

Таким чином, символічні жести функціонують і у складі жестового-вербальних висловлень, де вони дублюють вербально виражені смисли або ж містять додаткові смисли, які узгоджуються із вербально вираженою інформацією, і як окремі жестові висловлення, які набувають конкретного змісту у

контексті відповідної ситуації комунікації. У мотиваційному аспекті деякі символічні жести можуть інтерпретуватися як конвенціоналізовані продукти метафоричної деривації іконічних жестів. Окремі символічні жести демонструють імідж-схемну метафоричну природу.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Крейдлин Г.Е. Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык. / Г.Е. Крейдлин. – М.: Новое литературное обозрение, 2004. – 581 с.
- [2] Прохоров Ю.Е., Стернин И. А. Русские : коммуникативное поведение / Ю.Е. Прохоров, И.А. Стернин. - 3-е изд. испр. - М. : Флинта : Наука, 2007. - 328 с.
- [3] Сергеева А.В. Стереотипы поведения, традиции, ментальность / А.В. Сергеева. - 5-е изд. - М. : Флинта : Наука, 2007. - 320 с.
- [4] Серякова И.И. Невербальный знак коммуникации в англоязычных дискурсивных практиках : [монография] / И.И. Серякова. – Киев. Нац. лингвист. ун-т. - К. : Изд. центр КНЛУ, 2012. – 280 с.
- [5] Символика и геральдика. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.symbolarium.ru/index.php/Жест>
- [6] Солощук Л.В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі : [монографія] / Л.В. Солощук. – Харків: Константа, 2006. – 300 с.
- [7] Armstrong N., Wagner M. Field Guide to Gestures – How to Identify and Interpret Virtually Every Gesture Known to Man. / N. Armstrong, M. Wagner. – Quirk Books. ISBN 978-1-931686-20-4, 2003. – 320 p.
- [8] Body Language of the Hands: Common Gestures and Their Meanings [Electronic resource] – Access: <http://psychologia.co/talking-with-your-hands/>
- [9] Body language: The steeple gesture of the hands [Electronic resource] – Access: <http://www.psychmechanics.com/2015/04/body-language-steeple-gesture-of-hands.html>
- [10] Cienki A. Metaphor, gesture, and thought / A. Cienki, C. Müller // The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008. – P. 483–501.
- [11] Danesi M. Kinesics. / M. Danesi. // Encyclopedia of language & linguistics. – Amsterdam: Elsevier, 2006. – p. 207–213.
- [12] Exline R.V., Ellyson S.L. Visual Behavior as an Aspect of Power Role Relationships / R.V. Exline, S.L. Ellyson, B.

СЛОВНИКИ Й ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

- [23] Gesture [Electronic resource] – Access: <https://en.wikipedia.org/wiki/Gesture>
- [24] Knocking on wood [Electronic resource] – Access: https://en.wikipedia.org/wiki/Knocking_on_wood
- [25] List of gestures [Electronic resource] – Access: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_gestures
- [26] Prayer [Electronic resource] – Access: <https://en.wikipedia.org/wiki/Prayer>
- [27] The Free Dictionary by Farlex [Electronic resource] – Access: <http://www.thefreedictionary.com>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- [28] The Tonight Show Starring Jimmy Fallon [Electronic resource] – Access: <https://www.youtube.com/user/latenight>.

REFERENCES

- [1] Krejdlin G.E. Non-verbal semiotics: body language and natural language / G.E. Krejdlin. – Moscow: Novoe literaturnoe obozrenie Publ., 2004. – 581 p.
- [2] Prohorov Ju.U., Sternin I.A. The Russians: communications behavior / Ju.U. Prohorov, I.A. Sternin. – Moscow: Flinta : Nauka Publ. 2007. – 328 p.
- [3] Sergeeva A.V. (2007). Behavioural stereotypes, traditions, mentality / A.V. Sergeeva. – Moscow: Flinta : Nauka Publ., 2007. – 320 p.
- [4] Serjakova I.I. Non-verbal sign of communication in English discursive practices / I.I. Serjakova. – Kyiv: Kyiv National Linguistic University Publ., 2012. – 280 p.
- [5] Symbolism and heraldry. [Electronic resource]. – Access: <http://www.symbolarium.ru/index.php/Жест>
- [6] Soloshchuk L.V. Verbal and non-verbal communication components in English discourse / L.V. Soloshchuk. – Kharkiv: Constanta Publ., 2006. – 300 p.

Symbolic gestures in the American entertaining television interview

O. V. Maksymenko

Abstract. The article analyses symbolic gestures functioning in the context of the American entertaining television interview. It is brought to light that symbolic gestures function both as parts of gesture-verbal utterances where they mean the same as words or communicate some additional meanings which comply with the information expressed verbally, and also as separate gesture utterances whose meanings are specified in the context of the act of communication. In terms of motivation some symbolic gestures can be interpreted as products of metaphoric derivation of iconic gestures which become conventional. Some symbolic gestures demonstrate image-schematic metaphoric nature.

Keywords: *communication, context, gesture-verbal utterance, iconic gesture, metaphoric gesture, symbolic gesture.*

Символические жесты в американском развлекательном телеинтервью

Е. В. Максименко

Аннотация. В статье анализируется функционирование символических жестов в контексте американского развлекательного телеинтервью. Выявлено, что символические жесты функционируют как в составе жестово-вербальных высказываний, где они дублируют вербально выраженные смыслы или же содержат дополнительные смыслы, согласовывающиеся с вербально выраженной информацией, так и как отдельные жестовые высказывания, приобретающие конкретный смысл в контексте соответствующей ситуации коммуникации. В мотивационном аспекте некоторые символические жесты могут быть интерпретированы как конвенционализированные продукты метафорической деривации иконических жестов. Отдельные символические жесты демонстрируют имидж-схемную метафорическую природу.

Ключевые слова: *жестово-вербальное высказывание, иконический жест, коммуникация, контекст, метафорический жест, символический жест.*

Засоби авторської рефлексії в полемічному тексті Агатангела Кримського

Г. М. Наснко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: halynanaienko@gmail.com

Paper received 19.11.16; Accepted for publication 30.11.16.

Анотація: Моделювання смислової структури наукового тексту Агатангела Кримського дає змогу описати розгалужену систему засобів авторської рефлексії. Відзначено найтипівіші прийоми оцінки методу, об'єкта дослідження (мовних ознак писемних пам'яток), старого і нового знання, що характеризують досліджуваний текст як оцінно-полемічний. Результати аналізу вказують на принципи етнографічного пуризму, яких дотримувався автор у своїх поглядах на літературну мову.

Ключові слова: історія української мови, історія українського мовознавства, науковий дискурс, полемічний текст, оцінка, А. Кримський.

Вступ. Характеристика наукового тексту в когнітивно-дискурсивному аспекті актуальна у зв'язку з дослідженням становлення української науки в цілому, мовознавчої традиції й історії української мови як її органічного складника – зокрема. Вивчення смислової структури наукового тексту важливе не тільки для осмислення ролі певної особистості у формуванні наукової галузі, впровадження нових ідей чи теорій, але й для встановлення загальних закономірностей розвитку науки як соціокультурно й ситуативно зумовленої форми суспільної свідомості, шліфування літературної мови в науковому дискурсі, відбору й типізації мовних форм, впливу індивідуального мовного стилю на розвиток багатфункційної літературної мови. Новітні напрями вивчення наукового тексту ґрунтуються на засадах когнітивізму, що оперує поняттям смислу тексту; лінгвістика тексту, функціонально-стилістичні й комунікативно-дискурсивні напрями перебувають у стосунках взаємодоповнення (від робіт Е. Бенвеніста й Т. ван Дейка до праць Н. Арутюнової, О. Баженової, О. Гніздечко, В. Карасика, С. Ракітіної, Т. Радзівської, Н. Рябцевої, І. Синиці, Т. Хомутової, В. Чернявської, Т. Яхонтової та ін).

Огляд публікацій за темою. Науковий доробок Агатангела Кримського неодноразово привертав увагу мовознавців у багатьох аспектах. Вони детально проаналізували його біографію й діяльність у царині сходовознавства [1], погляди на історію української мови [13], термінотворчу діяльність і позицію в розбудові української Академії Наук [12]. Приділено увагу також редакторській та лексикографічній роботі [5].

Окремі праці А.Кримського залучалися також до лінгво-текстологічних досліджень [7]. Останнім часом поживався інтерес до історико-мовознавчого дискурсу: окремі розробки присвячено мові І. Огієнка [8], Л.Булаховського [9], в аспекті дотримання стильових норм і майстерності в науковому стилі розглядалися тексти Ю. Шевельова й Д. Чижевського [11]. Дослідження дотичне також і до вивчення лінгвістичних аспектів категорії оцінки, напр.: [4].

Мета. Цілісна реконструкція історії української мови як наукового дискурсу передбачає розгляд сукупності текстів полеміки мовознавців кінця ХІХ – початку ХХ століття. Метою роботи є встановлення загальних закономірностей наукового текстотворення А. Кримського у зв'язку з експлікацією ціннісних установок автора в суперечці з О.Соболевським.

Матеріали і методи. Тут спиратимемося на апробований вже нами метод моделювання смислової структури наукового тексту, що враховує феномен епістемічної ситуації [10]. Вважаємо, що епістемічна ситуація визначає смислову структуру наукового тексту, а мовне оформлення окремих компонентів визначається як традицією й нормами дискурсу, так і індивідуальними вподобаннями науковця.

Об'єкт дослідження – смислова структура полемічної статті А. Кримського «Деякі непевні критерії для діалектологічної класифікації староруських рукописів» (1906) [6]. Тут спиратимемося на прийняте в теорії наукового тексту положення про те, що психологічні установки, ідеали, вольові й емоційні порухи автора, його ціннісні орієнтації, відтворювані на просторі тексту, визначені його рефлексією [2, с. 26], [3]. Предметом дослідження стали форми реалізації рефлексивного субтексту, який спрямований на вираження ставлення автора до форми й змісту тексту, зокрема методів дослідження й результатів попередників.

Результати та їх обговорення. Оцінка методів мовознавчих досліджень простежується на шкалі від позитивної до негативної. Найбільшу повагу викликає об'єктивний критичний аналіз: *Та не те виходить із безсторонніх палеографічних свідощів Польнова і Срезневського. Свою роботу автор подекуди оцінює як важку: Трохи важче – закласти фікувати з повною, докладною точністю ще один пам'ятник. Позитивна оцінка попередників трапляється зрідка (раціональна й прагматична оцінка): Найпрактичніше було б вивчити граматику Лескіна: вона й не дуже велика й не важка, а написана научно; Що каже д.Житецький, се правда з того погляду: Срезневський (а з нього – незвичайно важний палеографічний авторитет) відносить цілу рукопись, разом із записом, до середини ХІІІ віку; і се, мабуть, так і є.*

Особливо негативно А.Кримський відгукується про методи О.Соболевського; тут ключовими образами стають *туман і крутанна: розплутати пороблену плутанину тай розвіяти напушений туман можна без найменшої трудности; розвіяти напушений д.Соболевським туман можна було без найменшої трудности. Але й таким витолкуванням він не розплутав справи; Пороблену через д.Соболевського крутанну можна розкрутити.*

У тому разі, коли допущені О. Соболевським поспішні висновки приводять, на думку А. Кримського, до фальсифікації (прагматична раціональна оцінка), він вдається до риторичних запитань і вигуків: Але ж, коли так, *то невже ми сміємо робити собі з цього*

білоруського списку «Поученій» авторитетне джерело для історії малоруської мови?! Невже сьмісно ми безоглядно вважати графіку того Білорусина 1492 року за малоруську таї насильно витолковувати малоруським способом усі ті численні яті, що в нього понаписувано замість е зовсім невідповідно до живої малоруської мови, і між инчим робитимем собі малорусизм із такого безглуздого написання, як «именъ» (намість «имѣние»)?! Сьмісно, – відповідає нам д. Соболевський.

Широку гаму почуттів викликають у А. Кримського мовні явища, які він спостерігає й описує в пам'ятках.

По-перше, це емоційні й інтелектуальні оцінки *інтерес, віра, втіха*: один приклад дуже цікавий: *Та, на втіху нам, заховавсь на Добриловому Євангелії занедбаний в «Очерках» Соболевського напис...; всі три випадки...не викликають віри до себе; Найцікавіше в цій появі те, що діло було й навпаки; Але найцікавіше в його мові – те, що він акав.*

По-друге, переконливі факти характеризуються як рішучі, різкі та ясні; це характеристика, похідна від концептуальної метафори «пізнання – бачення» (сенсорна оцінка): та й без того вже зовсім видко; *Ще виразнішою знов стане для нас ся обставина; Всі перелічені факти виразно доводять*; Але в характері сербізму *вияснюється оте «гратань» найлекше; Різких малорусизмів у нім нема, але нема й дуже різких антималорусизмів*; ...вона репрезентується *якими прикладами*; Що переписувач не був Малорусином, се аж надто видко; – доводить ся в ній *бачити рішучі а н т і малорусизми*. Але ж *виглядають ті явища* іноді зовсім так, наче б ми мали перед собою малоруську заміну ґ через і .

Оскільки мову в порівняльно-історичній парадигмі А. Кримський сприймає крізь призму метафори «дещо – живий організм», він вживає фраземи: *Поміж якими надто бє в очи переплутування шиплячих і свистячих звуків; Так отже, пересвідчившись, що в Добрила часом продиралися крізь шкаралущу церковно-словянської мови деякі характерні особливості його рідного північно-великоруського наріччя, ми вже можемо підступити й до його написання «оужасаются»; Рясним, тільки ж не фонетичним способом, плутають ся геть по всіх старо-руських рукописах флексії*. Тільки зрідка трапляються метафори «дещо – предмет»: *Переконуючої ваги це написання не має; Свѣдоцтво XV віку (себто пізньє) само собою важить не багато*.

Найчастіше стосунки між мовами передаються термінами спорідненості: *Переписував з дуже типічними ознаками свого рідного північно-великоруського наріччя; [написання могли зявитися] ба навіть і через живу силу живої великоруської або білоруської мови, рідної для переписувачів*.

Негативні емоції в автора викликають деякі мовні явища – це або невдачі переписувача, або незручні скупчення в вимові (емоційна оцінка): *Малорусові навпаки, ся фонетика настільки прикра; ...зовсім не на малоруський лад, він пхав нещасливу букву ґ скрізь, де йому замануло ся*. Інколи він зауважує, що й опонент має негативні емоції: *А грамоти, на досаду д.Соболевському, так таки й не знають того*.

Коли ж треба заперечити опоненту (негативна раціональна оцінка), А. Кримський часто вживає супер-

лятиви або окличні й заперечні речення: *а вже ж малорусин не міг цього написати!; Таї ніякісїньких особливостей, що хоч трохи б нагадували малоруську мову, в Хутинському службнику й нема; Жаднісїнького малорусизму ми не сьмісно в них добачити; І се може бути; але хїба анальоґія між «сед-м-ы» «людь-мы» далека?*

Оцінка попередників безпосередньо пов'язана з оцінкою старих знань. Опонент А.Кримського – це проф. О.Соболевський, якому переважно й присвячені оцінні епітети, вставні конструкції суб'єктного характеру тощо. Перше, в чому автор звинувачує опонента – це незнання української мови (інтелектуальна оцінка): *як забажав вияснити старомалоруські грамоти, не вивчившись попереду малоруської мови; треба попереду вивчити ся малоруської мови, якої д.Соболевський не знає; Незнання нашої мови і повний брак живого чуття до неї пошкодили д.Соболевському ще гірше тоді, як підступив він до двох других слів; Та д.Соболевський, не знаючи мови, не зміг постерегти ще виразнішої їхньої помилки*. Найбільш експресивними виступають вислови фразеологічного характеру: *Галицькі та волинські грамоти XIV – XV віку – це темніша вода для д.Соболевського; ...попоросту д.Соболевський вклепався та й не зміг їх розпізнати, бо не знає малоруської мови*.

По-друге, автор звинувачує опонента в замовчуванні певних фактів з досліджених джерел, а тому складається враження, що він їх не знає (етична оцінка): ... д. Соболевський *не знає або вмисне не хоче прилюдно виявляти всіх тих випадків; Очевидячки з розмислом, д. Соболевський не додав у своїй статті, що...; ...про се д. Соболевський або дивом дивним не знає, або з мудрої обережності волить не казати; а д. Соболевський дипломатично занедбав запис на сьому Євангелію, звідки видно, що воно – новгородське; До речі сказати, тенденційний д. Соболевський силуєть ся затерти стародавні великоруські та білоруські явища отого другого сорту ..., він навіть зовсім викинув... рубрику ...; д.Соболевський волить зовсім оминати се дразливе фонетичне питання, волить зовсім покинути важну фонетичну й діалектологічну лакуну...; д.Соболевський геть замовчує тут не тільки думку, ба навіть саме імя такого авторитетного палеографа, як Срезневський...; через тую свою думку він зовсім занедбав усякі інчі, справді діалектологічні критерії...; До речі мусимо тут зазначити одну обставину... про яку д.Соболевський мудро мовчить .*

По-третє, опонент тенденційно накидає пам'яткам не притаманні їм риси, щоб скваліфікувати їх як малоруські, і, на думку А. Кримського, часто безпідставно. До засобів етичної й утилітарної оцінки автор вдаєть ся тоді, коли характеризує результати опонента разом із підставами й методами дослідження, а саме такі складники пізнавального процесу як *гіпотеза, здогад, класифікація, картина історії мови*: *Д. Шахматов пробує розкрутити оту крутанину д. Соболевського, не зіходячи з хибного ґрунту малоруськості того памятника; невдача його ; д.Соболевський каже...Се неправда ...; Д. Соболевський... самовільно заліче сей староруський рукопис до малоруських рукописів і тіснійш – до галицьких..., щоб згодитися на таку зовсім безоснов-*

ну класифікацію; ...як того собі бажав би д.Соболевський на підпору своїй фальшивій гіпотезі; Нічого того д. Соболевський не зміркував тай додач в тих друкованих помилках своє бажане галицько-волинське «ґ», одчайдушно накинувши таким способом малоруському наріччю неістинності слова; необачна тенденційність. І от д. Соболевський пішов шляхом монструозних здогадів ...Здогад цей настільки монструозний, що навіть сам д. Соболевський, хоч завсїди має звичку висловлюватись аж надто зарозумілим, самовпевненим тоном, додає цїм разом «кажется»; він, зробивши таку фальшиву класифікацію, втягне в історію розвою малоруської мови якись спеціальні великорусизми того пам'ятника, то очевидно подасть зовсім перевернену і неправдиву картину історії нашої мови ; і недурно ж д. Соболевський, обговорюючи цей пам'ятник, мусів попереду пустити ся на всякі хитрощі; Д.Соболевського засліпила тенденційна думка, буцім кожен старо-руський рукопис повинен бути «галицько-волинським»; Тільки ж куди подінеться тоді гіпотеза д. Соболевського про великорусизм старих Київлян! Вона, в супротивність із історією, збудована д. Соболевським виключно на тїм міркуванні, що ми не маємо старо-київських пам'ятників із «галицько-волинським» написанням букви ґ замість е; до речі сказати, це – пам'ятник, на якому д.Соболевський допустив ся деяких переверненень ; Але це – видумка самого д.Соболевського...; Таке вияснення – саме собою дуже натягнене і неймовірне, а до того не потверджується даними із старих рукописів.

Деякі зауваження робить у номінативних реченнях: некритичність такої думки...; тенденційні перевернення д.Соболевського.

Такі характеристики поширюються й на саму особистість опонента, що неприпустимо в науковому дискурсі: Очевидячки, треба було аж великої тенденційної впертості, щоб зважити ся якомсь спрепарувати на малоруський лад засвідчену власноручну реліквію місцевого новгородського св'ятого преподобника; До речі сказати, тенденційний д.Соболевський силується затерти стародавні великоруські та білоруські явища отого другого сорту. Якщо робота ведеться похапцем, результат отримує негативну раціональну оцінку: ...тай не натягати їх скоросьнілим способом на малоруське «і»; а не оголошувати їх ні сіло ні палю на малорусизми, бо якраз той рукопис може бути собі великоруським або білоруським; Сумну науку супроти сього дає нам д.Соболевський; Щоб не зробити такої спішливої помилки, нам треба буває придивити ся ще й до инчих ортографій того самого писаря. щоб ліпше підкреслити тую супротивність д.Соболевського із самим собою, в яку він раз-у-раз впадає, коли береть ся тенденційно класифікувати староруські рукописи многоятевого типу.

По-четверте, це призводить до хибних висновків, які можуть викликати лише сміх. Характеризуючи

висновки О. Соболевського, автор його зводить на глум: Декотрі сьміховини, що їх допустив ся д. Соболевський, як забажав вияснити старомалоруські грамоти; А в тїм, д. Соболевському в загалі нема щастя на аналізі галицьких грамот; Із таких сьміховин д. Соболевського кожному ясно, що д.Соболевський не має ані найменшого нюху супроти нашої мови: – дак куди ж йому писати її історії! ; кумедне становище, в яке вскочив д. Соболевський, силуючись накинати сьому евангелію. Н-р 7 поплутанне; Щоб показати, до яких сьміховинних наслідків і до якого засліплення може довести необачна тенденційність, я маю ще згадати, яким кумедним способом спробував д. Соболевський доводити.

Наслідком таких методологічних невдач є дуже складне становище тих дослідників, які повірили д. Соболевському: Хто робитиме такі необережні, скоросьнілі висновки (приміром, д. Соболевський), той впровадить у науку тільки туман, з якого й другим дослідникам не зовсім легко буде викараскати ся ; Д. Шахматов повірив д.Соболевському, буцім-то Типографське Євангеліє Н-р 6 є малоруське, але, виходячи саме-таки з цього погляду, мусів попастися в великий клопіт.

Висновки. У дослідженому полемічному тексті авторська рефлексія звернута на такі аспекти пізнавального процесу як об'єкт дослідження, методи й результати попередників. Сам автор постає дослідником, залюбленим у свій предмет. Оцінюючи методи й результати інших мовознавців, А.Кримський користується засобами інтелектуальної оцінки, інколи – раціональної, при звертанні до особи опонента, що, повторимо, неприпустимо, – засобами інтелектуальної, етичної й емоційної оцінки. Повага в автора викликають об'єктивність, науковість і авторитетність досліджень, осуд – фальсифікації матеріалу, тенденційність і безпідставність висновків. З-поміж позитивних емоцій, що викликає в автора об'єкт дослідження – інтерес, віра й утіха. З чужих емоцій описані прикрість носіїв української мови й досада у О.Соболевського. Особистість опонента настільки прикра й сприймається негативно, що це викликає сміх. У деяких випадках емоційний стан передано за допомогою зниженого, грубуватого народного слова. Упадає в вічі значна кількість розмовних форм, зокрема фразем, функціонування яких визначається прагненням автора дотриматися етнографічно-помістичних засад творення літературної мови. Помітно, що вимога стандартності вираження різних змістовно-сміслових компонентів тексту перед автором не стояла: кожен із них оформлено підкреслено розмаїтими лексико-граматичними, фразеологічними й синтаксичними засобами. Інакше кажучи, А.Кримський не розмежував художні й власне наукові прийоми текстотворення. Окремо слід розглянути засоби саморефлексії та оцінку нових знань, уведених автором.

ЛІТЕРАТУРА

- Агатангел Кримський. Нариси життя і творчості / відп. ред. О. Д. Василюк та ін.; передм. Е. Г. Циганкова та ін. К.: Стило, 2006. 563 с. («Наукова спадщина сходознавців»).
- Баженова Е. А. Научный текст в дискурсивно-стилистическом аспекте / Елена Александровна Баженова // Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. Пермь : Изд-во ПГУ, 2009. Вып. 5. С. 24-32.
- Габидуллина А. Р. Эмоциональная оценка в научно-популярном лингвистическом тексте [Электронный ресурс] / Р.Габидуллина. Режим доступа: <http://uapryal.com.ua/scientific-section/emotsionalnaya-otsenka-v-nauchno-populyarnom-lingvisticheskom-tekste/>

4. Дейна Л.В. Інтенсифікатори суб'єктивної та об'єктивної оцінки в українському щоденниковому дискурсі // Science and Education a New Dimension: Philology, 2016. IV (20), Is. 85. P. 16-19.
5. Карпіловська Є. Українська наукова мова в академічному російсько-українському словникові за редакцією А. Кримського та С. Єфремова / Карпіловська Євгенія, Кочерга Ольга, Мейнарович Євген [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk620/TK_wisnyk620_karpilovs'ka.htm
6. Кримський А. Деякі непевні критерії для діалектологічної класифікації старо-руських рукописів // Науковий збірник присвячений професорові Михайлові Грушевському учениками й прихильниками з нагоди його десятилітньої наукової праці в Галичині (1894–1904). Львів, 1906. С. 91-154.
7. Левчук І.П. Мікротема «Недоліки книги в рецензіях Агатангела Кримського» [Електронний ресурс] Режим доступу: http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/904/1/Levchuk_Iryna_Mikrotema_Nedoliky_knygy_v_retsenzijah_Agatangel_Krymskogo.pdf.
8. Мозер М. Історія української літературної мови і Івана Огієнка і «ми» // Ukraine on the Historiographic Map of Interwar Europe: Матеріали міжнародної наукової конференції (Мюнхен, Німеччина, 1 – 3 липня 2012 р.). К.: Ін-т історії України НАН України, 2014. С. 203-218.
9. Наєнко Г.М. Науковий текст академіка Леоніда Булаховського в когнітивно-дискурсивному прочитанні // Українське мовознавство: Міжвідомчий наук. зб. К.: 2015. Вип. 45 / 1. С. 287-295.
10. Наєнко Г.М. Структурно-семантичні та функціональні параметри староукраїнського наукового тексту XVI – XVIII ст. : автореф. дис. ...доктора філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Наєнко Галина Михайлівна: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2014. 34 с.
11. Селігей П.О. Світло і тіні наукового стилю: Монографія / НАН України. Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.
12. Симоненко Л.О. Українознавчі й термінознавчі студії академіка А. Ю. Кримського / Л. О. Симоненко // Термінологічний вісник . К., 2013. Вип 2 (1). С. 72-84.
13. Тищенко К. А. Історія української мови в науковій концепції А. Ю. Кримського : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Донецьк, 2006. 20 с.

REFERENCES

1. Agatangel Krymskyi. Essays on the life and works / vidp. red. O.D. Vasyliuk ta in.; preface E.H. Tsyhankova ta in. Kyiv: Stylos, 2006. 536 p. («Naukova spadshchyna shodoznavciv»)
2. Elena A. Bazenova. Discourse-stylistic aproach to the research of scientific texts // Perm University Herald. Russian and Foreign Philology. 2009. Is. 5. P.24–32.
3. Gabidullina R. Emotional valuation is in popular scientific linguistic text [Electronic resource] / R. Gabidullina. – Access mode: <http://uapryal.com.ua/scientific-section/emotsionalnaya-otsenka-v-nauchno-populyarnom-lingvisticheskom-tekste/>
4. Deina L. The intensifiers of subjective and objective assessment in the Ukraina diary discourse // Science and Education a New Dimension: Philology, 2016. IV (20), Is. 85. P. 16–19.
5. Karpilovska E. Ukrainian scientific language in an academic of the Russian- Ukrainian dictionary, edited by A. Krymsky and S. Yefremov [Electronic resource] / Karpilovska E., Kocherha O., Mejnarovych E. – Access mode: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk620/TK_wisnyk620_karpilovs'ka.htm
6. Krymskyi A. Some vague criteria for classification dialectological of Old Russ manuscripts //Naukovyj zbirnyk prysvjachenyj profesorovi Mychajlovi Hrushevs'komu uchenykamy j pryshlyjnykamy z nahody joho desjatylytnjoij praci v Halychyni (1894 – 1904). Lviv : 1906. P.91 – 154.
7. Levchuk I. P. The Microtopic “Drawbacks of the Book” in Agatangel’s Krymskyi Review [Electronic resource] / I.P.Levchuk. – Access mode: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Nvnu/filolog/2010_2/R1/Levchuk.pdf
8. Mozer M. History of Ukrainian literary language of Ivan Ohijenko and “we” / Mihael Mozer // Ukraine on the Historiographic Map of Interwar Europe: Proceedings of the International Conference (Munich, Germany, 1–3 July, 2012). K.: 2014. P. 203 – 218.
9. Naienko H.M. Academician Leonid Bulakhovskyy’s scientific text in cognitive-discursive reading / H.Naienko. // Ukrainske movoznavstvo. K.: 2015. Iss.45 /1. P. 287–295.
10. Naienko H. M. Structural semantic and functional parameters of the old Ukrainian scientific text of XVI – XVIII centuries. Thesis for the degree of Doctor of Philological Sciences in Philology . 10.02.01 – Ukrainian language. Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology. Kyiv, 2014. 34 p.
11. Selihej P. Light and shade scientific style : Monograph. K.: VC "Kyiv-Mohyla Academy", 2016. 627 p.
12. Symonenko L.O. Ukrainian and terminology studies of academician A.Y. Krymskyi // Terminolohichnyj visnyk: Zb. nauk. pr. K.: IUM NANU, 2013. Iss. 2(1). P. 72–84.
13. Tyshchenko K.A. The history of the Ukrainian language in A.Yu.Krymskyi's scientific conception. Thesis for a scientific degree of Candidate of Philological Sciences, 10.02.01 – Ukrainian language. Donetsk National University. Donetsk, 2006. 20 p.

The linguistic devices of author's reflection in the polemical text by Agatangel Krymskyi

H. Naienko

Abstract. Modeling of sens structure of scientific text by Agatangel Krymskyi allows us to describe an extensive system of the author's reflection methods. Highlighted is the most common approach to evaluation of the methods, study object (language signs of written monuments), findings of predecessors and the new knowledge characterizing the text in question as estimating and polemical. Study results point at the principles of ethnographic purism, adhered to by the author in his views on the literary language.

Keywords: history of the Ukrainian language, history of Ukrainian linguistics, scientific discourse, polemical text, evaluation, A. Krymskyi.

Средства авторской рефлексии в полемическом тексте Агатангела Крымского

Г. М. Наєнко

Аннотация. Моделирование смысловой структуры научного текста Агатангела Крымского позволяет описать разветвленную систему средств авторской рефлексии. Отмечены наиболее типичные приемы оценки метода, объекта исследования (языковых признаков письменных памятников), выводов предшественников и нового знания, которые присущи оценочно-полемическим текстам. Результаты исследования указывают на принципы этнографического пуризма, которых придерживался автор в своих воззрениях на литературный язык.

Ключевые слова: история украинского языка, история украинского языкознания, научный дискурс, полемический текст, оценка, А. Крымский.

Фразеологічні одиниці з компонентами на позначення медичних професій: вмотивованість, структура та оцінні характеристики

О. А. Пономарьова

Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України

Paper received 04.01.17; Accepted for publication 15.01.17.

Анотація. Стаття присвячена комплексному дослідженню українських, англійських та німецьких фразеологічних одиниць, передусім паремій з компонентами на позначення лікарської чи іншої медичної професії. У статті проаналізовано структурні, семантичні та стилістичні особливості відповідних фразем, здійснено міжмовний порівняльний аналіз, приділяючи особливу увагу як ролі цих компонентів у формуванні ідіоматичних значень, так і тому, як ці останні відображають традиційні етнолінгвістичні поняття і стереотипи медичних професій.

Ключові слова: фразеологічна одиниця (ФО), паремія, медична професія, структурно-семантичні особливості, оцінні характеристики.

Вступ. Дослідження фразеологічних одиниць, які містять лексеми певного семантичного класу, є одним із важливих напрямів сучасної фразеології. Такі розвідки дозволяють глибше вивчити певні особливості фразем (структурно-семантичні, національно-культурні тощо), зосереджуючись на певних фрагментах, аспектах і складниках фразеологічної картини світу.

Короткий огляд публікацій з теми. Оцінну категоризацію професійного діяча в російській фразеології досліджувала О. Й. Голованова, розглядаючи у тому числі професійну особистість лікаря. Оцінка лікаря з точки зору російських фразем виявилася негативною. Лікар в них постає як особа, що любить гроші, бажає нажитися за чужий рахунок (*Лекарь свой карман лечит; Усопшему мир, а лекарю пир*), а професія ця з погляду народної свідомості росіян постає як взагалі даремна і не корисна для суспільства (*Здоровому врач не надобен; Не дал бог здоровья — не даст и лекарь; Людей лечит, а сам из болятков нейдет*) [4, с. 291]. Р. Вебермейер вивчала віддзеркалення образу лікаря в німецьких прислів'ях, відповідним чином залучаючи до розгляду ті одиниці, які містять лексему *Arzt* «лікар». Встановлено, що 45 німецькомовних прислів'їв мають оцінну семантику: 2 – позитивну, решта 43 – негативну [14, с. 132].

Мета статті. Метою нашого дослідження є комплексне вивчення українських, англійських та німецьких фразеологічних одиниць з компонентами на позначення медичних професій з погляду їх структурних, семантичних, стилістичних особливостей та оцінних характеристик. Поняття фразеологізму ми розуміємо широко, включаючи до нього ідіоми, сталі порівняння, прислів'я та приказки.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

1) подати кількісну характеристику фразеологічних одиниць, що містять компонент-позначення медичної професії в українській, англійській та німецькій мовах;

2) виявити та дослідити структурно-семантичні особливості відповідних фразем;

3) простежити роль назви за лікарською чи спорідненою з нею професією у формуванні ідіоматичних значень;

4) розкрити осмислення та оцінку представників традиційної та народної медицини з погляду етномовного колективу.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження виступають фразеологічні одиниці з лексемами на позначення медичних професій, вилучені шляхом суцільної вибірки із лексикографічних джерел: глумачних та фразеологічних словників, як одномовних так і перекладних, лінгвокраїнознавчих словників та довідників.

У дослідженні ми застосували описовий і зіставний методи, що реалізовувались у наступних дослідницьких методиках і процедурах: аналіз компонентний, кількісний, лінгвокультурний, метод словникових дефініцій, семантичної ідентифікації та диференціації фразеологізмів.

Результати та їх обговорення. Професія лікаря традиційно є об'єктом надзвичайно суперечливих суджень і оцінок, адже на лікарів часто нарікають і разом з тим до них завжди звертаються у найтяжчі моменти життя. Крім того, цей фах є одним із найдавніших і навіть може бути прирівняний за часом виникнення до самого людства, адже люди завжди прагнули позбавитися дискомфорту чи незручностей, які є наслідком захворювань. У давнину існували різні цілителі недуг, які одночасно були й жерцями, котрі зверталися до духів і сакральних істот, заклинали й приносили жертви [3]. Від давнини і дотепер, поряд з традиційною медициною, існує народна, представники якої для лікування використовують природні засоби, такі, як лікарські трави, настоянки, еліксири з плодів і коріння рослин тощо (пор. укр. *У всякої лікарки свої припарки* [12]). Тому в межах класу лексем на позначення медичних професій ми можемо виокремити дві групи: назви представників наукової медицини та узвичаєні назви народних цілителів. До першої ми відносимо такі іменники: укр. *лікар, аптекар*; англ. *doctor, physician, surgeon* (останній у складі фразем зустрічається у двох значеннях: «хірург» і «військовий лікар»), *apothecary*; нім. *Arzt, Doktor, Wundarzt, Apotheker*. Друга включає: укр. *лікарка* у значенні «знахарка», *ворожка / ворожбит, шептуха* «знахарка, яка нашіптує заговори» [11, с. 242], *баба / бабка* у значенні «лікар-самоук, який діє народними методами, часто у супроводі ритуальних жестів і заговорянь» [11, с. 242], англ. *healer* «цілитель».

Аналізуючи структурні особливості досліджуваних фразеологічних одиниць, ми беремо за основу класифікацію О. В. Куніна [6], згідно з якою виділяємо два типи: ФО зі структурою словосполучення та ФО зі структурою речення. До першої групи ми відносимо номінативні та номінативно-комунікативні фраземи. Вона є значно меншою за чисельністю і містить лише 7 англійських і 4 німецьких фразеологізми. Серед них ми виділяємо: а) субстантивні: англ. театр. жарг. *play doctor* «особа, що вносить значні зміни у п'єсу до її прийняття до постановки» [2, с. 762]; англ. розм. *apothecary's (doctor's) stuff* «ліки» [2, с. 33]; *physician in ordinary* «лейб-медик» [2, с. 755]; нім. *der Doktor Eisenbart* «коновал (про поганого лікаря)» [7, с. 150]; *ein Feld-Wald-und-Wiesen-Arzt* «будь-який лікар широкого профілю» [17]; б) дієслівні: англ. *go for the doctor* «докласти усіх зусиль» [16, с. 81]; нім. *j-d ist dem Arzt unter den Händen gestorben* «хто-небудь помер на руках у лікаря (або в присутності лікаря); хто-небудь помер на операційному столі» [7, с. 261]; в) ад'єктивні: англ. *just what the doctor ordered* «саме те, що лікар приписав» [13, с. 573]; г) адвербіальні: англ. *after death the doctor* «все добре у свій час; як мертвому припарка» [2, с. 21]; нім. *bis der Arzt kommt* «вдостав, поки не набридне» [17] (або ж «донесхочу, доки не стане погано від надміру»).

Група ФО зі структурою речення включає здебільшого прислів'я й приказки (укр. – 47, англ. – 34, нім. – 59), наприклад: укр. *Хворість лікаря шука* [12]; англ. *Every doctor thinks his pills the best* [18]; нім. *Die Ärzte machen den Körper rein und das Säckel obendrein* [15, с. 152]. Також сюди ми відносимо крилатий вираз укр. *Лікарю, зіцлися сам!* та його еквіваленти у двох інших досліджуваних мовах *Physician, heal thyself!* та *Arzt, hilf dir selber!*.

Фразеологізми з компонентами на позначення медичних професій у досліджуваних мовах виражають широкий діапазон типів значень. Вони позначають як осіб та предмети, що мають відношення до медицини (напр., назви медичних працівників – *physician in ordinary*; *ein Feld-Wald-und-Wiesen-Arzt*; узагальнене позначення медикаментів – *apothecary's /doctor's) stuff*), так і ті, що відносяться до інших сфер діяльності (напр., театру – *play doctor*). Є й такі, що виражають зміст іншого характеру (напр., *after death the doctor*; *bis der Arzt kommt*).

За стилістичною приналежністю досліджувані фразеологічні одиниці ми можемо диференціювати на нейтральні або ж з мінімальною описовою образністю, які можуть бути прочитані буквально, наприклад: *j-d ist dem Arzt unter den Händen gestorben* (дослівно «хто-небудь помер на руках у лікаря»); *apothecary's (doctor's) stuff* (дослівно «товар лікаря / аптекаря»); та стилістично марковані або образно-експресивні, наприклад: *after death the doctor*; *der Doktor Eisenbart* тощо.

Лексеми на позначення медичних професій, виступаючи у внутрішній формі фразеологізмів, показують лікаря у різний спосіб. Так, ідіома *after death the doctor* «все добре у свій час; як мертвому припарка» має абстрактне значення несвоечасності й може тлумачитися як «запізно». Дослівний переклад – «спершу хворий помер, потім лікар прийшов», тобто тоді, коли

вже не можна зарадити. Отже, тут лексема *лікар* фігурує як вербалізація несвоечасної допомоги, запізнило-го вчинку.

Стале порівняння *just what the doctor ordered* «саме те, що лікар приписав» позначає доцільність, необхідність предмета чи дії та прирівнює їх до рецепту лікаря. Отже, пресупозицією такого використання даної професійної назви є характеристика лікаря як компетентного знавця своєї справи, через що ця лексема додає до загального ідіоматичного значення сполуки речення «доцільність, відповідність потребі».

Крилатий вислів *Лікарю, зіцлися сам!* є спільним для досліджуваних мов як структурно (*Physician, heal thyself!*; *Arzt, hilf dir selber!*), так і за значенням; виражає докір людині, яка не помічаючи власних вад, осуджує їх в інших. Цей євангельський вислів вжито як цитату прислів'я у проповіді Ісуса Христа, зверненій до тих, хто моляться і очікують від нього дива, яке б підтвердило його призначення як месії [11, с. 238]: «And he said unto them, Ye will surely say unto me this proverb, Physician, heal thyself: whatsoever we have heard done in Capernaum, do also here in thy country» [16, с. 217]. Тут теж лікаря представлено негативно – у тому плані, що він не може чи не хоче вилікувати власну хворобу.

Деякі з прислів'їв мають відношення до сфери здоров'я й медицини, натомість інші виражають узагальнений зміст, який стосується як цієї сфери, так і людської діяльності взагалі.

У прислів'ях укр. *Природа, час і терпеливість – це найкращі лікари* [12], англ. *time is the best healer* [2, с. 953], нім. *Die Zeit ist der beste Arzt* [10, с. 77], англ. *No doctor like a true friend* «Вірний друг – це ліки життя» [1, с. 100], нім. *Ein guter Freund, ein guter Arzt* [10, с. 87] ідеться про те, що є такі чинники й засоби, які знаходяться поза сферою медицини, тим часом їхній вплив може перевершувати лікарський.

Твердження, що не все в житті солодко стає очевидним із прислів'їв англ. *Apothecaries would not sugar their pills unless they were bitter* «тому і доводиться підсолоджувати пілюлі, що вони гіркі» [2, с. 33] та нім. *Ein guter Arzt gibt nicht nur süße Tränke, sondern auch bittere Pillen* [15, с. 153]. У першому випадку ідеться про роль аптекаря як особи, що не лише виготовлює ліки, а й робить їх такими, що їх можна спожити. Натомість у другому добрий лікар постає як особа, що допомагає людям не лише у приємний для них, а і також у неприємний спосіб, отже, не зважаючи на їхнє можливе незадоволення від його допомоги; а діяльність доброго лікаря показана як така, що передбачає як приємні, так і неприємні, але доцільні ліки і процедури.

У німецькому прислів'ї *Wer Geld hat, kann den Doktor haben, wer keines hat, wird später begraben* [10, с. 223] (досл. «Хто має гроші, може мати й лікаря, хто не має – буде потім похований») лікар показаний як фахівець, чії послуги дорого коштують і через це недоступні для бідних. В англійському *Call not a surgeon before you are wounded* [2, с. 188] (порада не поспішати, не піднімати тривогу, а вирішувати проблеми у міру їх появи; у внутрішній формі цієї фраземи хірург – допомога, яка може і не знадобитися, якщо не виникне проблеми) хірург чи лікар – просто

джерело допомоги пораненому. Необхідність доводити справу до кінця передається нім. *Ein guter Arzt beobachtet die Wunde, wenn sie auch geschlossen ist* [15, с. 153] (букв. «Хороший лікар наглядає за раною і тоді, коли вона вже затягнулася»); рисою доброго лікаря є те, що він є обережним і продовжує дбати про хворого і після того, як наступили ознаки видужання. Варто також звернути увагу на окреслення «добрий» – адже це непряма вказівка на те, що лікарі бувають усякі, і добрі, і погані. У виразі нім. *Ein glücklicher Arzt ist besser als ein gelehrte* [15, с. 153] (досл. «Вдалилий лікар краще, ніж вчений») пресупозицією вживання позначення лікаря є те, що цей останній осмислюється як особа, успіх діяльності якої є випадковим і залежить не від його професійної підготовки, а від удачі.

Низка прикладів: укр. *Сім баб – сім рад, а думя безпуне* [12], англ. *Many physicians have killed the king* [18], нім. *Viele Ärzte heilen übel* [8:1, с. 48], *Wo viel Ärzte sind, da ist große Gefahr* [15, с. 154], *Kein Arzt ist besser denn drei* [17], – їх внутрішня форма показує, що лікарі, як правило, розходяться у своїх діагнозах і методах лікування, тобто у спосіб, що теж не сприяє довірі до них

Характер настанов щодо здорового способу життя мають такі прислів'я: укр. *Де сонце не ходить, там лікар заходить* [12] (щоб не хворіти, необхідно більше часу перебувати на свіжому повітрі); англ. *An apple a day keeps the doctor away* [1, с. 136] (користь споживання фруктів; також може інтерпретуватися як «незначні застережні заходи попереджають серйозні проблеми» [13, с. 36]); *the best physicians are Dr. Diet, Dr. Quiet and Dr. Merryman* [2, с. 121] (порада раціонально харчуватися, бути спокійним та веселим); *Eat leeks in March, garlic in May, all the rest of the year the doctors may play* [18]; *Suppers kill more than the greatest doctors can cure* [1, с. 140] (застереження від переїдання); нім. *Arbeit, Mäßigkeit und Ruh` schließen dem Arzt die Türe zu* [10, с. 265] (пропаганда активного способу життя, однак без перевантажень і стресів); *Ein Glas Wein auf die Suppe ist dem Arzt einen Taler entzogen* [17]; *Der Schlaf ist mehr als ein Arzt* [10, с. 61] (важливість достатнього сну); *Den Kopf halt kühl, die Füße warm, das macht den besten Doktor arm* [10, с. 265] (порада загартовуватися, але не переохолоджуватися). Щодо лікаря тут є важливою вказівка на те, що запобігає захворюванням і робить звертання до лікаря непотрібним.

У досліджуваних мовах медичні професії мають здебільшого негативне осмислення. Діяльність лікаря, особливо молодого, сприймається або як амбівалентна за своїми наслідками, або взагалі як непотрібна і даремна, а зростання чисельності лікарів лише приводить до збільшення кількості патогенних явищ: укр. *Лікар з лікарством, а бог з поміччю* [9, с. 377]; *Де багато лікарів, там багато хвороб* [12]; англ. *God restores health, and the physician gets thanks* «Бог лікує, а лікар отримує вдячність» [1, с. 43] (також нім. *Gott macht gesund – und der Doktor kriegt's Geld* [17]), а й як небезпечна для тих, хто звертається за допомогою до лікарів: укр. *То душа не жива, що до лікаря пішла* [12]; *Лікар і лічить, і калічить* [12]; *Горбатий цвинтар у молодого лікаря* [9, с. 604] (також англ. *A young*

physician should have three graveyards «Молодий лікар повинен мати три цвинтарі» [1, с. 141]; нім. *Junge Ärzte füllen die Gottesäcker* [15, с. 153] досл. «Молоді лікарі заповнюють кладовище»); англ. *Fond of lawsuits, little wealth; fond of doctors, little health* «У тих, хто полюбляє судові процеси, мало грошей; у тих, хто полюбляє лікарів, мало здоров'я» [1, с. 131]; *Physicians kill more than they cure* «Лікарі вбивають більше людей, ніж виліковують» [1, с. 140]; нім. *Der Arzt ist ein Wegweiser ins Himmelreich* «Лікар – вказівник дороги в рай» [17]; *Dem Arzt folgt der Pfarrer* [15, с. 152] (досл. «За лікарем слідує пастор»); *habe den Doktor zum Freund und den Apotheker zum Bittsteller, du mußt doch sterben* «двом смертям не бути, а однієї не минути» (дослівно «май лікаря за друга та аптекаря за прохача, смерті тобі все одно не минути») [8:1, с. 150].

Деякі вирази підкреслюють необізнаність лікарів у своїй справі, брак у них належної кваліфікації: англ. *A physician is a man who pours drugs of which he knows little into a body of which he knows less* «Лікар – це людина, що вливає ліки, про які знає небагато, у тіло, про яке знає ще менше» [1, с. 140]; нім. *Ärzte lernen den Schnitt am fremdem Tuch* [15, с. 152] (букв. «Лікарі вивчають розріз на чужій хустині»), тобто лікарі набувають практики, ризикуючи чужими життями, що знову ж таки ставить цю професію в розряд небезпечних для тих, хто звертається за їхньою допомогою). Іронія щодо лікаря наявна в англійському прислів'ї *There are more old drinkers than old doctors* «Старих п'яниць більше, ніж старих лікарів» [1, с. 239]; п'яниці, виходить, живуть довше, ніж лікарі (які пропадають здоровий образ життя).

Для мовного стереотипу лікаря характерна не лише неефективність їх діяльності, але також любов до грошей та бажання нажитися: укр. *Лікарям – поможись чи не поможись, а калиточка розв'язись* [9, с. 373]; *Дорогі ліки помагають як не слабому, то лікарєві* [12]; *Від хвороби лічись, а лікарю дай* [12]; *Хворому хворіть, а лікарю гроші* [12]; англ. *He is a fool that makes his doctor his heir* «Тільки дурень робить свого лікаря своїм спадкоємцем» [1, с. 138]; нім. *Dem Arzt bezahlt man die Mühe und nicht die Gesundheit* [15, с. 152] (досл. «Лікарю завдячують нуждою, а не здоров'ям»); *Die Ärzte scheren bald ums Geld, wenn man einmal in Fieber fällt* [15, с. 152] (досл. «Лікарі одразу зістригають гроші, як тільки людина впадає в жар»); *Frommer Arzt, so andern die Gilwe abnimmt und an eigenen Hals hängt* [15, с. 153] (досл. «Набожний лікар віднімає в інших золото / гроші і вішає собі на шию»; тут любов до грошей описується з іронією). Професія лікаря була і залишається високооплачуваною, а відповідно – престижною: укр. *Добре в світі жити попові, лікарєві та котові* [9, с. 362]; *Добре бути лікарєм: сам собі пан* [12]. Проте прислів'я *Der Arzt ist ein Engel, wenn man ihn braucht, ein Teufel, wenn man bezahlen soll* [15, с. 152] (досл. «Лікар – ангел, коли його потребують, і диявол, коли з ним розраховуються») може засвідчувати як необхідність лікаря, так і недоступно високу вартість його послуг.

Настільки несхвальну характеристику представників цієї професії у російських прислів'ях, а принагідно і в українських можна пояснити тим, що вчені-медики

на Русі в XVI – XVII ст. були іноземцями і перебували лише при царському дворі, і то у незначній кількості. За Івана Грозного лікар-іноземець був необхідною особою для царя, але лікуватись у нього окремим особам можна було не інакше, як подавши чолобитну про це. Такого порядку дотримувалися і згодом, коли кількість лікарів при дворі збільшилась. За Михайла Федоровича Романова в Москві існувала одна аптека, з якої відпускали ліки за чолобитними, і до того ж переважно не ті, що були необхідними, а ті, що дешевше, не зважаючи на їх доцільність. Тож народ не вірив іноземним лікарям [5, с. 136–137].

Є вирази, що демонструють позитивне ставлення до лікарської справи, але їх небагато: укр. *Лікар не Бог, а помагає* [12]; *Лікар для хворого батько, а для здорового друг* [12]; англ. *just what the doctor ordered* «саме те, що лікар приписав» [13, с. 573] (на протиріччя необізнаності лікарів, тут, навпаки, підкреслюється їхня компетентність); нім. *Ärzte sind des Herrgotts Menschenflicker* «Лікарі – послані Богом церувальники людей» [17, с. 37] (тобто допомагають іншим). Низка прислів'їв, напр.: укр. *Від лікаря не маїсь, - будеш здоров* [12]; англ. *Always tell your doctor and your lawyer the truth* «Завжди кажіть правду лікарю та адвокату» [1, с. 131] і нім. *Dem Beichtvater, Arzt und Advokaten darf man nichts verschweigen* «Від сповідника, лікаря й адвоката можна нічого не таїти» [17] підкреслюють, що лікар – це особа, якій можна довіряти, лише знаючи все, він може допомогти, а також і те, що лікар потребує повної і об'єктивної інформації про пацієнта. Однак укр. *Годинникарю, лікарю та аптекарю довіряйтесь не можна* [12] думку про можливу довіру заперечує.

Разом з тим зазначається, що лікар не всесильний і не завжди може допомогти: укр. *Лікар підіймає, а смерть не пускає* [12]; *Смерть найде чим приключиться, а лікар – чим відговориться* [12]; англ. *Death defies the doctor or employs him to do its job* «Смерть зневажає лікарів або наймає їх робити свою роботу» [1, с. 136]; *The cleverest doctor cannot save himself* «Навіть найрозумніший лікар не в змозі врятувати самого себе» [1, с. 136]; нім. *Auch ein geschickter Arzt heilt nicht alle Wunden* [15, с. 152] (досл. «Навіть найдосвідченіший лікар зцілює не всі рани»). В узагальненому сенсі у цих прислів'ях під *лікарем* мається на увазі звичайна людина, яка не є всесильною, і у безвихідній ситуації не може нічого вдіяти.

Поряд з «лікарем», інколи у тій же фразеологічній одиниці, згадується професія аптекаря, пор. вище нім. *habe den Doktor zum Freund und den Apotheker zum Bittsteller, du mußt doch sterben*. Серед українських паремій можна назвати *Дорогі ліки завжди допомагають, коли не хворому, то аптекарєві* [12] тощо. У всіх випадках з аптекарем асоціюються ті ж негативні риси, що й з лікарем, а головне – бажання грошової вигоди будь-якою ціною, навіть за рахунок життя інших.

Через свою некомпетентність і жахливість несхвального ставлення набули представники нетрадиційної медицини, що яскраво відобразилося в українських пареміях: *У ворожки лікуватись – без здоров'я остатись* [12]; *Ворожка – на той світ дорожка* [12]; *Ворожбиту ціна грош* [12]; *Як стане шептуха коло*

уха, не буде тобі, мамо, довіку кожуха [9, с. 377]. Звертання до цілителів пояснюється стародавніми міфологічними уявленнями про природу недуг та їх зцілення, вірою у ворожі людині магічні (природні і надприродні) сили, таємничі істоти (демони), які і викликали хвороби, особливо тоді, коли людина не піддавалася їхньому впливу, не бажала задобрити їх тощо. Різного роду цілителям також приписували зв'язок з чаклунством (*Ворожка з бісом накладає* [9, с. 47]), а їх мистецтво повернення здоров'я пояснювали за допомогою містики, хоча й зараз дехто притримується такої думки. Ще одним прикладом іронічного ставлення до баб-шептух є українське прислів'я *Як Бог pomoже, то й баба pomoже* [9, с. 377], у якому успіх їхньої діяльності пояснюється виключно втручанням Неба.

Повертаючись до паремійного стереотипу лікаря, згадаємо, що його позитивну відмінність, тобто те, яким має бути хороший лікар, характеризує українське прислів'я *Добрий лікар має орлине око, левине серце і жіночу руку* [12] і німецьке *Ein Arzt muss ein Adlerauge und eine Frauenhand haben* [15, с. 153]; це ж прислів'я в англомовному варіанті *A good surgeon must have an eagle's eye, a lion's heart and a lady's hand* [1, с. 138] характеризує хірурга. Лікар також повинен бути самостійним і рішучим: англ. *While the doctors consult, the patient dies* [18]; *Wenn die Ärzte am besten raten, ist der Kranke (o. Patient) gestorben* [15, с. 154], але й не занадто самовпевненим: *Der sicherste Arzt ist Vetter Knochenmann* «Самий впевнений у собі лікар – це двоюрідний брат Смерть» [17]. Необхідність досвіду у цій роботі засвідчують: укр. *Вибирай старого лікаря, а молодого адвоката* [12]; англ. *Beware of the young doctor and the old barber* «Стережись молодого лікаря та старого цирульника» [1, с. 136]; нім. *Die Ärzte müssen alt, die Apotheker reich und die Barbieri jung sein* [15, с. 152].

Звертає на себе увагу паралелізм між уявленнями українців про лікаря і адвоката – *Лікар і адвокат чи pomoже, чи не pomoже, а калитку розв'яже* [12]; а також про лікаря і попа – вже згадане *Добре в світі жити попові, лікареві та котові*. В англійській мові свідченням однаково негативного ставлення до цих людей за родом занять є прислів'я *The three learned professions live by roguery on the three parts of man: the doctor mauls our body, the parson starves our souls, and the lawyer ensnares our minds* «Богослов'я, право, медицина наживаються на трьох сторонах людини: лікар калічить наші тіла, піп виснажує душі, юрист – розум» [16]; в німецькій – *Ärzte kommen auf dem Geldsack, Juristen auf dem Wollsack* [15, с. 154], тобто лікарі прагнуть грошей, юристи – влади, а відповідно також збагачення. Позитивно схарактеризовані лікар і адвокат у вищезазначеному прислів'ї англ. *Always tell your doctor and your lawyer the truth, а поряд з ними і сповідник*, пор. вище нім. *Dem Beichtvater, Arzt und Advokaten darf man nichts verschweigen*. Ці ж назви можуть протиставлятися одна одній в межах однієї паремії – вищезазначене прислів'я *Вибирай старого лікаря, а молодого адвоката*; та *Як хворий, звертайся не до попа, а до лікаря* [12]. В англійській та німецькій мовах протиставляються професії лікаря і цирульника, пор. вище *Beware of the young doctor and the old*

barber; Die *Ärzte müssen alt, ... die Barbieri jung sein*. В німецьких пареміях поряд з лікарем згадуються також пекар та вчитель, причому позитивне значення їх обох виявляється для людини співмірним чи навіть більшим за значенням лікаря: *Besser dem Bäcker als dem Doktor!* [17]; *Ärzte und Lehrer kann man nie zu gut bezahlen* [17].

Висновки. Порівнюючи кількісні показники фразеологічних одиниць, що містять ті чи інші найменування осіб на позначення лікарського фаху, ми можемо стверджувати, що найбільш вживаною є лексема *лікар* (в укр. мові – 26 ФО; англ. – *doctor* 31 ФО / *physician* 7 ФО; нім. – *Arzt* 52 / *Doktor* 7 ФО), яка позначає фахівця у будь-якій галузі медицини. І лише одне позначення вузького спеціаліста (хірурга) отримує згадку у фразеології англійської (1 ФО) та німецької (1 ФО) мов. Крім того, в поодиноких випадках зустрічаються лексеми зі значенням *військовий лікар* (в одній англійській фраземі), *аптека* (у фразеології трьох мов) та назви народних цілителів (в українській та англійській фразеології).

Наш аналіз засвідчив, що позначення медичних професій майже однаковою мірою широко представлені у фразеології досліджуваних мов: дещо чисельніше – в німецькій (60 ФО), далі в українській (48 ФО), менш чисельно – в англійській (42 ФО). Однак не рівнозначними є фразеологічні групи, виділені за типами їх одиниць. Спільним є значне кількісне переважання паремій. Але в українській мові, на відміну від двох інших, ідіоми взагалі відсутні.

Серед паремій є багато відповідників як за структурою, так і за значенням. У межах трьох мов: *Лікарю, зіцлися сам!* – *Physician, heal thyself!* – *Arzt, hilf dir selber!*; *Горбатий цвинтар у молодого лікаря* – *A young doctor makes a humpy churchyard* – *Junger Arzt, höckeriger (buckliger) Kirchhof*; двох – української і

німецької: *Що новий лікар, то новий цвинтар* – *Neuer Arzt, neuer Kirchhof*; англійської та німецької: *God heals, and the doctor takes the fee* – *Gott macht gesund – und der Doktor kriegt's Geld*; *A young physician should have three graveyards* – *Ein junger Arzt muss drei Friedhöfe haben*; *While the doctors consult, the patient dies* – *Wenn die Ärzte am besten raten, ist der Kranke gestorben*; *Every doctor thinks his pills the best* – *Jeder Arzt hält seine Pillen für die besten* тощо. Ще більше є прислів'їв та приказок з однаковим значенням, але дещо відмінною структурою.

Виступаючи у внутрішній формі ідіоматичних фразеологічних одиниць із позамедичним значенням, лексеми на позначення медичних професій, видозмінюючись семантично, актуалізують різні складові мовного стереотипу лікаря; основна з них – це надання допомоги, хоча часто у негативному сенсі – не своєчасної або недоцільної.

Проаналізувавши фразеологічні одиниці трьох мов, ми можемо стверджувати, що медичні професії знаходять суперечливе відображення у фразеології, здебільшого – негативне. Двоїстий погляд на представників цих професій можна пояснити тим, що становище лікарів у суспільстві завжди перебувало у прямій залежності від соціально-економічних умов життя людства, розвитку природничих наук, філософії, техніки, і тому робота лікаря по-різному оцінювалася у різні історичні періоди.

У плані перспектив подальших досліджень заслуговують на увагу, як об'єкт аналізу, групи фразеологічних одиниць з компонентами на позначення особи за її іншими видами професійної діяльності, адже за попередніми підрахунками у фразеологічних фондах досліджуваних мов наявна велика кількість таких одиниць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-американські прислів'я та приказки: посібник для студ. та викл. вищих навч. закладів / авт. О. Ю. Дубенко. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 416 с.
2. Англо-український фразеологічний словник / уклад. К.Т. Баранцев. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 1056 с.
3. Википедия, свободная энциклопедия – Фонд Викимедиа, 2001 – 2016 [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Доисторическая_медицина
4. Голованова Е. И. Категория профессионального деятеля в динамическом пространстве языка (лингвокогнитивный анализ): дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19 / Е. И. Голованова. – Челябинск, 2004. – 367 с.
5. Костомаров Н. И. Домашняя жизнь и нравы великорусского народа / Н. И. Костомаров. – М.: Экономика, 1993. – 401 с.
6. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: учебник для институтов и факультетов ин. языков / А. В. Кунин. – [2-е изд., перераб.] – М., Дубна: Высшая школа, 1996. – 384 с.
7. Немецко-русский фразеологический словарь / сост. Л. Э. Бинович, Н. Н. Гришин. Под ред. д-ра Малиге-Клаппенбах и К. Агрикола. Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Русский язык, 1975. – 656 с.
8. Німецько-український фразеологічний словник: в 2-х томах / уклад. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. – К.: Радянська школа, 1981. – Т. 1. – 416 с.
9. Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше / Уклав М. Номис / Упоряд., приміт, та вступна ст. М. М. Пазяка. – К.: Либідь, 1993. – 768 с.
10. Перлини народної мудрості. Німецькі прислів'я та приказки: посібник для студ. та викл. вищих навч. закладів / авт. О. Ф. Кудіна, О. П. Пророченко. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 320 с.
11. Русский семантический словарь: в 4 т. / РАН; Ин-т рус. яз., под общ. ред. Н. Ю. Шведовой. – Т. 1. – М.: Азбуковник, 2002. – 807 с.
12. Українські прислів'я і приказки [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://prikazka.pp.ua>
13. The American Heritage Dictionary of Idioms / Christine Ammer. – USA, Boston: Houghton Mifflin Company, 1997. – 1191 p.
14. Bebermeyer R. Ärzte im Spiegel des Sprichworts / Renate Bebermeyer // Sprachspiegel: Zweimonatsschrift. – Zürich, Schweiz: ETH-Bibliothek, 1978. – № 34. – С. 131 – 138. – Persistenter Link: <http://dx.doi.org/10.5169/seals-421254>
15. Deutsches Sprichwörter Lexikon / K. F. W. Wander. 5 Bände. – Leipzig: Brockhaus, 1867 – 1880. – 1. Bände. – 1867. – 1802 S.
16. Oxford Dictionary of Idioms. Second Edition / Judith Siefring. – UK, Oxford: Oxford University Press, 2004. – 352 p.
17. Redewendungen, Redensarten, Sprichwörter für Übersetzer, zum Deutsch lernen, für Interessierte der deutschen Sprache – Persistenter Link: <http://www.redensarten-index.de/suche.php>

18. Special Dictionary. Famous Proverbs [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.special-dictionary.com/proverbs/>

REFERENCES

1. English and American proverbs and sayings: manual for students and teachers of higher education establishments / O. Yu. Dubenko. – Vinnytsya: Nova knyha, 2004. – 416 p.
2. English-Ukrainian phrase-book / compiled by K. T. Barantsev. – 3-rd edition. – Kyiv: Znannia, 2006. – 1056 p.
3. Wikipedia, the free encyclopedia. – Wikimedia Foundation, Inc., 2001 – 2016 [Electronic resource]. – Mode of access: https://ru.wikipedia.org/wiki/Доисторическая_медицина
4. Golovanova E. I. Category of professional agent in the dynamic dimension of language (linguo-cognitive analysis): doct. philol. sci. diss.: 10.02.19 / E. I. Golovanova. – Chelyabinsk, 2004. – 367 p.
5. Kostomarov H. I. Domestic life and character of Great Russian people / N. I. Kostomarov. – Moscow: Ekonomika, 1993. – 401 p.
6. Kunin A. V. Phraseology course of modern English: textbook for institutes and foreign languages departments / A. V. Kunin. – [2-nd edition] – Moscow, Dubna: Vysshaya shkola, 1996. – 384 p.
7. German-Russian phraseological dictionary / compiled L. E. Binovich, N. N. Grishyn. Edited by doctor Malige-Klappenbah i K. Agrikola. 2-nd edition. – Moscow: Russkiy yazyk, 1975. – 656 p.
8. German-Ukrainian phraseological dictionary: in 2 volumes / compiled by V. I. Havrys, O. P. Prorochenko. – Kyiv: Radyanska shkola, 1981. – Vol. 1. – 416 p.
9. Nomys M. Ukrainian sayings, proverbs and so on / compiled by M. Nomys / edited by M. M. Pazyak. – Kyiv: Lybid, 1993. – 768 p.
10. Pearls of wisdom. German proverbs and sayings: manual for students and teachers of higher education establishments / O. F. Kudina, O. P. Prorochenko. – Vinnytsya: Nova knyha, 2005. – 320 p.
11. Russian semantic dictionary: in 4 volumes / RAN; Russian Language Institute, edited by N. Yu. Shvedova. – Vol. 1. – Moscow: Azbukovnik, 2002. – 807 p.
12. Ukrainian proverbs and sayings [Electronic resource]. – Mode of access: <http://prikazka.pp.ua>

Phraseological items with components denoting medical professions: motivation, structure and evaluating features

O. Ponomarova

Abstract. The article is a many-sided study of Ukrainian, English and German phraseological units, primarily proverbs with components denoting doctor or other medical profession. The author analyses structural, semantic and stylistic features of these set phrases from the cross-linguistic and cross-cultural viewpoint, paying a special attention to the role of these components in forming idiomatic meaning as well as the way the latter reflects traditional ethnolinguistic notions and stereotypes of medical professions.

Keywords: *phraseological item, proverb, medical profession, structural and semantic features, evaluating characteristics.*

Фразеологические единицы с компонентами, обозначающими медицинские профессии: мотивированность, структура и оценочные характеристики

О. А. Пономарёва

Аннотация. Статья посвящена комплексному исследованию украинских, английских и немецких фразеологических единиц, прежде всего паремий с компонентами, обозначающими врачебную или иную медицинскую профессию. В статье проанализированы структурные, семантические и стилистические особенности соответствующих фразем, проведен межъязыковой сравнительный анализ, уделяя особое внимание как роли этих компонентов в формировании идиоматических значений, так и тому, как эти последние отражают традиционные этнолингвистические понятия и стереотипы медицинских профессий.

Ключевые слова: *фразеологическая единица (ФО), паремия, медицинская профессия, структурно-семантические особенности, оценочные характеристики.*

Altered States of Consciousness in M. Ondaatje's *The English Patient*

L. Prysiazniuk

Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: plf_plf@ukr.net

Paper received 19.11.16; Accepted for publication 30.11.16.

Abstract. This paper focuses on revealing distinctive features of literary representation of altered states of consciousness (ASC) in the novel *The English Patient* by Michael Ondaatje. For this purpose, we developed the taxonomy of ASC represented in the novel and studied the established groups of these states by means of linguostylistic analysis coupled with cognitive approach to literary semantics. The results obtained showed that each type of ASC has its own linguistic and narrative features of manifestation. Application of cognitive analysis allowed us to gain a better understanding of cognitive basis of the representation of ASC.

Key words: *altered states of consciousness (ASC), types of ASC, semantic and cognitive analysis, linguostylistic analysis.*

Introduction. A radical shift in understanding the correlation between mind and language, cognition and emotion, metaphor and thinking has given fresh impetus to the development of cognitive studies in literature. An important assumption shared by the majority of representatives of contemporary philology is that studying literary semantics and a narrative structure can offer new insights into the way we perceive and process information, make inferences about other people's behaviour and emotions, as well as reflect on concepts related to mind and mental states. The power of literature and art in general is believed to be not only in their ability to engage interest and entertain but to provide an alternative way to grasp the inner and outer worlds and to render ineffable experience, in other words, experience beyond verbal comprehension and expression. A good example of this can be altered states of consciousness (hereinafter referred to as ASC), since they are accompanied by the feeling of ineffability [1, p. 229] and the reduction of speech activity [4, p. 29-30]. At the same time, these states are closely related to the processes of creation, perception, and interpretation of verbal art [7; 6, p. 88]. Incorporating multiple codes (e.g. language, emotions, imagery, rhythm, etc) and establishing links to other art forms (e.g. imitation of music in fiction) and discourses, verbal art has potential resources for elucidation of hidden and veiled experiences as well as enjoys the power to give insights into the way we think, feel, and account for our sense perceptions. Therefore, it appears that the findings on linguistic, conceptual and preconceptual features of literary representation of ASC may have far-reaching implications for understanding the nature of these states. For this reason, the **purpose** of this paper is to delineate specific features of the literary representation of ASC on both verbal and conceptual levels. In order to achieve this aim, the following steps seem to be logical:

- singling out textual markers of ASC;
- developing a classification of altered states represented in fiction;
- outlining salient trends in ASC manifestation and comparing verbal and narrative strategies employed for the delineation of their different types;
- identifying linguistic benchmarks allowing to estimate the depth and intensity of ASC represented in fiction.

Before embarking on the analysis of ASC in the novel by M. Ondaatje *The English Patient*, it should be mentioned that literary representation of these states poses a serious challenge, since ASC predominantly have no

direct linguistic markers in literary texts and the criteria for their demarcation are fuzzy. Their textual model may therefore be elaborated only by virtue of a multidisciplinary approach, involving the findings of psychology, psychiatry, and neuroscience. In employing in this paper the term "ASC", we refer especially to a renowned psychiatrist Arnold M. Ludwig who considers altered states as mental states induced by various internal and external factors, which can be recognized by the individual himself or by an objective observer as a deviation from normal waking consciousness [1, p. 225]. Drawing upon empirical research into mind [1, p. 227-230; 5, p. 8-10] and speech of people experiencing ASC [4], the following salient features of these states can be outlined: changes in sensory thresholds, shifts in body perceptions, loss of contact with the reality, the feeling of ineffability, and alterations in linguistic performance. Another important issue related to the properties of ASC is that, in contrast to a widespread erroneous opinion, they are not associated exclusively with pathological, harmful experiences. According to A. Maslow, the higher the degree of psychological health of a person entering ASC, the richer and more intense these experiences are [2]. On the whole, ASC can perform a variety of functions ranging from maladaptive ways to solve inner conflicts [1, p. 231] to their illuminative power and therapeutic benefits [1, p. 232; 2].

Thus, for the purpose of this research, we apply an integrated approach to the analysis of linguistic representation of ASC in fiction. The above-stated results from empirical studies are taken into account while developing methodology for collecting, generalising and interpreting the data. Linguostylistic method of analysis is used in order to identify distinctive features of ASC representation on the verbal plane of the narrative, while semantic and cognitive approach to text analysis appears to be valid for elucidation of underlying cognitive patterns of ASC manifestation in fiction.

Types of ASC in M. Ondaatje's *The English Patient*.

Even a brief analysis of the verbal plane and the narrative structure of M. Ondaatje's *The English Patient* reveals its relevance to ASC. The characters of the novel are put into life-threatening circumstances both in wartime and during peacetime when dramatic and upsetting events continue to occur. The main part of the story is set at the bomb-damaged villa full of unexploded ordnance, which poses a direct and deadly threat to its dwellers. Another important storyline unfolds in the desert, an area with hostile living conditions making people struggle for survival. Besides,

the characters pursue dangerous and high-risk careers: a sapper, a military nurse, a spy, a thief. The attempts to come to grips with harsh realities of life and to relieve an excruciating pain lead to drug use and addiction. All these result in the description of a vast range of different liminal experiences. Their representation is underpinned by constant disruption of linear time, as the story is shown from the point of view of different characters; their thoughts, conversations, reminiscences are inextricably intertwined; the present action is continuously intermingled with the past events. Likewise, recurrent fluctuations in rhythm, bright sensory images dispersed throughout the story contribute to the literary simulation of the shift from normal waking state to ASC.

Pursuing the goal to classify the extracts related to the description of ASC, we turn to Arnold M. Ludwig's approach based on the assumption that changes in our normal waking state of consciousness are caused by alterations in internal and external stimulation. In the words of Arnold M. Ludwig, "There seems to be an optimal range of exteroceptive stimulation necessary for the maintenance of normal waking consciousness, and levels of stimulation either above or below this range appear conducive for the production of ASCs" [1, p. 225]. That is, five basic groups of ASC comprise the states caused by the reduction / increase of external stimulation, decrease / intensification of internal stimulation, as well as ASC induced by changes in body chemistry and neurophysiology.

The **first** group includes ASC resulting from the reduction of external stimulation caused by prolonged social and stimulus deprivation. Examples given by Arnold M. Ludwig are solitary confinement, lengthy stay in the desert or at sea, profound immobilization in a body cast, patients with cataract, etc [ibid, p. 226]. To illustrate literary representation of this type of alterations in mental states, we have chosen the extracts from the novel depicting behaviour and feelings of characters exposed to traumatic experience and stress in the desert. The symptoms of ASC delineated in *The English Patient* are as follows:

- loss of connection with the reality:

The last link with any other world was the clink of the fire-black tea urn and the long spoon and the glass which came towards us in the darkness of the mornings. [3, p. 146];

- receding and termination of speech communication, e.g. *After the third night we gave up talking.* [3, p. 146];

- impairment of reality testing, e.g. *In the desert it is easy to lose a sense of demarcation.* [3, p. 20].

Main concepts underlying the representation of this type of ASC are FATIGUE, DISORIENTATION, MUTENESS, and DROWNING.

Another example of ASC triggered by lack of external stimulation is the description of the titular character's mental states and sensations. After the plane crash his charred body was found by a tribe of desert people who healed him by placing large pieces of cloth soaked with oil on his body and face. Being thus deprived of the senses of sight and touch, having lost the ability for thermoception and proprioception (the sense of body position, motion, and balance), the English patient had to rely exclusively on hearing, smell, and taste. Furthermore, hearing was also hindered because the Bedouin "silenced

themselves when he was awake" [3, p. 6]. The paradoxicality of this type of ASC lies in the fact that the entranced person is desperately trying to connect to the reality, but more intensive acuteness of the isolated sense leads to the distorted perception of environment.

Although this type of ASC belongs to the same group as the one mentioned above, the ways of its representation in the novel *The English Patient* differ on both verbal and conceptual levels. Whereas the main focus of the delineation of ASC induced by a prolonged stay in the desert is on a direct description of physiological and psychological states of the person exposed to traumatic experience and stress, in this case readers are made to search for clues about character's inner state and their attention is primarily concentrated on sensations, perceptual distortion, and synaesthesia:

He could smell the oasis before he saw it. The liquid in the air. The rustle of things. Palms and bridles. The banging of tin cans ..." [3, p. 5]. "With the uncorking of each tiny bottle the perfumes fell out. There was an odour of the sea. The smell of rust. Indigo. Ink. River-mud arrow-wood formaldehyde paraffin ether. The tide of airs was chaotic." [3, p. 10].

A succession of nominative sentences presents a kaleidoscopic range of sensory images pertaining to the olfactory modality. The patient does not hear voices and has no ability to speak; the only source of information for him is therefore smell. Such sensory details have a considerable potential to guide readers' visualisation and evoke individual associations. Silence and muteness are part of the description of this type of ASC but, in contrast to the fragments depicting ASC caused by a prolonged stay in the desert, they are suggested implicitly. Salient concepts underlying the representation of this type of ASC are SMELL, CHAOS, VAGUENESS, and DARKNESS.

The **second** major group consists of ASC induced by the increase of exteroceptive stimulation resulting from sensory overload [1, p. 226]. One of the instances of such states provided by Arnold M. Ludwig is a trance during tribal ceremonies. The analysis of the description of ASC during ritual dances in the novel *The English Patient* revealed the following tendencies:

- the prevalence of sensory images belonging to the modality of sight and hearing, e.g. < ... > *he hears the water drawing songs of the Mzina tribe with their exultations* < ... > [3, p. 24];

- verbal imitation of music;

- intermingling of dream and reality, e.g. *Was this invented? Dreamed by him while wrapped in oil and felt in darkness?* [3, p. 24];

- constant usage of a variety of syntactic structures within a small context, which leads to the impression of the development of an emotional state from the upsurge of emotions to their gradual decline;

- reconstructed concepts underlying the representation of this type of ASC are MUSIC, FIRE, DANCE, DREAM, WATER.

The **third** kind of ASC is based on fluctuations in internal stimulation and may be triggered by what is known as hyperalertness or mental involvement [1, p. 226]. Examples provided by Arnold M. Ludwig are as follows: prolonged vigilance during sentry duty or observation of a radar screen, intense mental absorption in a task, etc [ibid, p. 226]. As an illustration of this type of ASC in *The*

English Patient, we discuss the description of Kip's emotional and mental state while dismantling a bomb. The delineation of this state drastically differs from the representation of other types of ASC in the novel under discussion. The major difference may lie in the choice of vocabulary. The bulk of words chosen by M. Ondaatje for the description of other groups of ASC belong to the semantic field of emotions whereas the keywords elicited from the fragments describing Kip's mental state during bomb disposal are predominantly vocational words that spell out the intricacies of his job. In this case, literary modelling of a trance-like state relies more on variations in sentence length and sentence combining techniques rather than on vocabulary choice. Compound and complex sentences are used for the detailed explanation of sapper's work making thus the description more realistic whereas simple sentences and elliptical constructions create the atmosphere of tension and render the idea of hyperalertness, i.e. the feeling that accompanies activities involving prolonged extreme concentration.

Another eye-catching detail pertinent to the delineation of this type of trance is reference to music as a powerful trigger of such states, e.g. *When he worked, clarity and music filled him, the human world extinguished* [3, p. 120]. Continuous flow of auditory input evokes the state of absorption, objects and events in the outside world gradually fade away, while the focus of attention is solely on the challenging task.

The **fourth group** of ASC includes the states occurring under the influence of alterations in inner stimulation as a result of "decreased alertness or relaxation of critical faculties" [1, p. 226]. According to Arnold M. Ludwig, this group comprises a wide range of trances, e.g. mystical, transcendental or revelatory states attained through passive meditation, daydreaming, drowsing; profound aesthetic experience, and reading trance [ibid, 227]. The latter is salient for *The English Patient*, since the description of reading process and characters' impressions evoked by their engrossment in books is one of the key strategies employed for implicit characterisation in the novel. The only thing left after the accident with the patient is a copy of Herodotus's *The Histories* marked throughout with his notes. Listening to the book brings back vivid and detailed memories about his desert explorations and his beloved. This shabby book is therefore a thin thread connecting the patient with his past. In a similar vein, reading is the source that gives insight into psychology and motivation of another central character, Hana.

Semantic, stylistic, and conceptual methods of analysis applied to the fragments from *The English Patient* revealed the following marked tendencies in the representation of reader's trance:

- reading fiction is shown as a triple process: entering an altered state, experiencing it, returning to reality:

She entered the story knowing she would emerge from it feeling she had been immersed in the lives of others, in plots that stretched back twenty years, her body full of sentences and moments, as if awaking from sleep with a heaviness caused by unremembered dreams. [3, p. 13]

- recurrence and similar patterns of ASC induced by reading fiction (e.g. *experience that is known, similar emotions*);

- properties of ASC elicited from the analysis of the excerpts under study are concurrent with those obtained from psychological experiments: loss of connection with the reality; shifts in body perceptions (e.g. *her body full of sentences and moments*); identity changes, e.g. identification with the characters, the feeling of being inside a story (e.g. *When she begins a book she enters through stilted doorways into large courtyards. Parma and Paris and India spread their carpets.*);

- the portrayal of the alterations in mental states caused by reading is accompanied by the feeling of losing touch with the reality and entering a different world (e.g. *<...> that she had entered the room and then the corporeal body had disappeared.*) [3, p. 13];

- concepts underlying their representation are ENTERING, IMMERSION, ESCAPE, TRAVELLING, DREAM, DRINKING.

The comparison of verbal and narrative strategies used for literary representation of reading trance with those employed for the description of other types of ASC testifies to substantial differences between them. Entering this state is shown as a familiar and conscious process with a slightly diminished level of awareness, e.g. *She entered the story knowing she would emerge from it <... >* [3, p. 13]. Other types of trance-like states are delineated as more spontaneous ones and are characterised by a significant decline of awareness. While the depiction of trances in the previous cases is mainly grounded on simple sentences, which conveys the sense of confusion, disorganised thinking, free and uncontrolled stream of images, as well as an upsurge of emotions, the representation of mental states over the course of reading is characterised by the usage of complex, compound, and compound-complex sentences logically linked to each other by a rich variety of conjunctions. The deliberate choice of this syntactic structure results in the effect of logical flow of thoughts. Besides, fictional worlds described as part of reading trance seem to have nothing contradicting the reality, because the setting corresponds to the events described and the plot is logically arranged. It allows us to conclude that ASC induced by reading are shown in the novel as light trances, partially controlled by the person experiencing them.

The **fifth group** of ASC includes the states occurring under the influence of various somatopsychological factors [1, p. 227]. As stated by Arnold M. Ludwig, they may result from hypo/hyperglycaemia, dehydration, the administration of drugs, etc. [ibid, p. 227]. This group is represented in *The English Patient* as the description of drug-induced ASC. Let us consider one of the examples:

He glares out, each eye a path, down the long bed at the end of which is Hana. After she has bathed him she breaks the tip off an ampoule and turns to him with the morphine. An effigy. A bed. He rides the boat of morphine. It races in him, imploding time and geography the way maps compress the world onto a two-dimensional sheet of paper. [3, p. 171].

As can be seen from the fragment describing mental states of the English patient sedated by morphine, entering trance is represented as a sudden break with reality when rational reasoning gives way to hallucinations. Random thoughts are intertwined with reminiscences and manifold associations. The manifestation of ASC is grounded on the flashes of disconnected verbal images.

This effect is similarly intensified through syntactic arrangement based on constant interchange between short nominative sentences and longer extended sentences. The absence of formal connectors between the sentences contributes to the feeling of abruptness, losing touch with the outside world, and turn to inner view.

The main symptoms of drug-induced ASC represented in *The English Patient* are:

- changes in thinking patterns resulting in disconnection from the outside world and focus on inner feelings;
- hallucinations, e.g.

<...> *he must get out of this desert, its architecture of morphine. He needs to pull away from the invisible road to El Taj.* [3, p. 267];

- distorted perception of time and space, e.g. *It races in him, imploding time and geography* <...> [3, p. 171]

- alterations in body image;

- changes in meaning, e.g. *Now that his mind is light and exact with the drug,* <...> [3, p. 87].

The delineation of these states draws heavily on complex imagery, in particular extended metaphors while the description of other types of ASC is grounded on direct sensory details evoking images of familiar tangible objects. Another important facet of the manifestation of drug-induced ASC is an intricate and appropriate syntactic arrangement. The interchange of various syntactic patterns enhances the effect of chaotic mixture of associations, as well as creates the underlying rhythm apt for serving as a linguistic background for the simulation of alterations in mental states. All this contributes to the representation of drug-induced ASC as the most intensive trance leading to the complete loss of touch with the reality.

Concluding remarks. The obtained results suggest that literary discourse can offer an alternative way for grasping ASC. Even though literary representation does not necessarily show the full range of formal characteristics of ASC, insights into their manifestation in fiction can reveal more about our subjective perception of these states. Properties of ASC established from the analysis of the excerpts under study are in agreement with those obtained from psychological experiments: loss of connection with the reality, shifts in body perceptions, identity changes, etc. The taxonomy of ASC represented in fiction developed in accordance with the criteria suggested by Arnold M. Ludwig facilitates elucidation of common and distinctive features of different types of ASC. Though ASC represented in fiction share the majority of their properties, they definitely differ in their manifestation, depth, and intensity.

Despite being mainly associated with non-verbal experiences and appearing to be linguistically opaque, ASC represented in fiction tend to reveal themselves through recurrent verbal patterns based on specific syntactic arrangement and intrinsic imagery. Syntax appears to be one of the most important means for modelling ASC in fiction. Variations in sentence length and appropriate usage of conjunctions establish different kinds of rhythm imitating thus the changes in reality perception, e.g. time retardation or acceleration. Expressive and evocative images related to ASC represented in *The English Patient* fall into two major groups: sensory details and a complex set of extended metaphors. The image structure seems to be a benchmark for judging about the levels of depth of ASC. More research is also needed to develop valid semantic criteria accounting for the depth and intensity of ASC represented in fiction.

REFERENCES

1. Ludwig, A. M. *Altered States of Consciousness* // *Archives of General Psychiatry*, 1966. Vol. 15 (3). P. 225-234.
2. Maslow, A. *Peak Experiences* / From the interview with A. Maslow // <https://www.youtube.com/watch?v=TkqQX896WiA>
3. Ondaatje, M. *The English Patient* / M. Ondaatje. – L., Berlin, N.Y.: Bloomsbury, 2004. – 324 p.
4. Spivak, D. L. *Linguistics of Altered States of Consciousness: Problems and Prospects* // *Journal of Quantitative Linguistics*, 2004. Vol. 11, Is. 1-2. P. 27-32.
5. Tart, Ch. *Altered States of Consciousness* – M.: Eksmo, 2003. – 288 p.
6. Tsur, R. *On the Shore of Nothingness: A Study in Cognitive Poetics* – Exeter: Imprint Academic, 2003. – 380 p.
7. Vorobyova, O. *Caught in the Web of Worlds II: Postmodernist Wanderings through the ASC Labyrinths in Kazuo Ishiguro's The Unconsoled: Philosophy, Emotions, Perception* // *Languages, Literatures and Cultures in Contact: English and American Studies in the Age of Global Communication*: [eds. Marta Dąbrowska, Justyna Leśniewska and Beata Piątek]. – Krakow: Tertium, 2012. – P. 37-56.

Измененные состояния сознания в романе М. Ондатже “Английский пациент”

Л. Ф. Присяжнюк

Аннотация. Статья посвящена анализу измененных состояний сознания (ИСС) в романе М. Ондатже “Английский пациент”. Опираясь на эмпирические исследования в области психологии, психиатрии и психолингвистики, автор статьи предлагает алгоритм выделения и анализа таких состояний сознания в художественном тексте. Классификация выделенных фрагментов, содержащих описание ИСС, проводится на основе критериев, предложенных известным психиатром, пионером в области изучения ИСС, А. М. Людвигом. Особенности художественного воплощения каждого из выделенных типов ИСС изучаются с помощью семантико-когнитивного и лингвостилистического методов анализа.

Ключевые слова: измененные состояния сознания (ИСС), типология ИСС, семантико-когнитивный анализ, лингвостилистический анализ.

Терапевтический текст в Интернет-пространстве: особенности, виды, суггестивный потенциал

А. И. Смолянская

КНУ имени Тараса Шевченко, Институт филологии, Киев, Украина
Corresponding author. E-mail: smolianskaya@ukr.net

Paper received 30.11.16; Accepted for publication 10.11.16.

Аннотация: Статья посвящена исследованию терапевтических текстов, представленных в Интернет-пространстве. Определяющим признаком, позволяющим рассматривать текст как терапевтический, является наличие в нем терапевтической метафоры. Рассматриваются вербальные особенности терапевтических текстов: использование семантических и лексических повторов; использование различных модальностей; языковых метафор, эпитетов и сравнений; использование слов высокой степени абстракции и слов с конкретным значением.

Ключевые слова: *терапевтический текст, терапевтическая метафора, суггестия, интернет-коммуникация.*

Сегодня Интернет становится второй реальностью для миллионов пользователей. Он может служить источником информации, средством общения и способом развлечения. Интернет, являясь средством массовой коммуникации, обладает рядом особенностей, отличающих его от прочих средств. Так, исследователи отмечают следующие специфические признаки, отличающие Интернет от традиционных СМИ [Груздкова]: мультимедиа (возможность помимо текста использовать изображения, звук, видео с целью коммуникации), персонализация (возможность получения предпочитаемой информации), интерактивность (возможность взаимодействия и двустороннего обмена информацией), отсутствие посредников (прямая связь коммуникантов).

Еще одной особенностью Интернета является гипертекстуальность [Шилина, Базарова и др.]. Под гипертекстуальностью подразумевается возможность расширения самой информации и ее содержания посредством внешних и внутренних гиперссылок, встроенных в сам текст.

Источниками вредоносных влияний в Интернете могут стать новостные ленты, блоги различной тематики, форумы, сообщения-медиавирусы, онлайн-игры и т.д. [Компанцева]

Но и в гиперреальности Интернет-пространства есть противостоящие патогенным текстам тексты терапевтические. Их распространяют сами пользователи, поэтому найти терапевтический текст в Интернете можно как в чьем-то личном блоге, так и на предназначенном для коммуникации многих пользователей форуме, в социальных сетях, специальных группах по интересам и т.д.

Терапевтические тексты – разновидность текстов, обладающих позитивным суггестивным потенциалом, они способны оказывать положительное влияние на психоэмоциональное состояние реципиента. Терапевтическим текстам противостоят тексты *патогенные*. Они обладают негативным суггестивным потенциалом, провоцируют нестабильность психоэмоционального состояния, оказывают отрицательное, разрушительное влияние на реципиента.

Среди терапевтических текстов обычно выделяют универсальные и индивидуальные. Универсальные терапевтические тексты потенциально способны оказать позитивное воздействие на любого носителя определенной культуры. Так, например, для боль-

шинства украинцев терапевтическим потенциалом обладают украинские народные и авторские песни («Ти ж мене підманула», «Дивлюсь я на небо», «Ніч яка місячна» и др.), стихотворения известных украинских поэтов, таких как Т.Г. Шевченко, и т.д. Также в качестве примера можно привести тексты определенной тематики, как художественные, так и публицистические, которые затрагивают и заставляют резонировать души украинцев: свобода, борьба, религия, родной дом, родители и их наставления, историческое прошлое и т.д.

Индивидуальные терапевтические тексты способны оказать терапевтический эффект на определенного человека либо группу людей, однако для других они могут оказаться неэффективными с точки зрения своего положительного воздействия, либо даже патогенными. Так, тексты, являющиеся терапевтическими для представителей определенной субкультуры, вероятнее всего, будут эффективны лишь в пределах данной субкультуры. Например, идеи вегетарианства вызывают довольно неоднозначную реакцию у сторонних наблюдателей, и тексты, являющиеся терапевтическими для представителей данной субкультуры, могут оказаться не только неэффективными, но и патогенными для людей, не разделяющих их взгляды.

Одним из важнейших признаков, позволяющих определить текст как терапевтический, является наличие в нем терапевтических метафор. Как отмечает Н.В. Слухай, «терапевтическая метафора – термин условный. Это модель аналогового знания, используемая в терапевтических целях» [Слухай, 69]. Д. Гордон [Гордон] выделяет три типа терапевтических метафор: формальные («модели аналогового знания, устоявшиеся в социуме в форме волшебных сказок, стихов, притч, пословиц, поговорок, анекдотов, крылатых выражений и т.д.» [Слухай, 73]), естественные (создаются и реализуются в процессе общения) и эффективные (конструируемые специалистами с использованием соответствующих приемов и методик).

Метафора представляет собой «и построение рефлексивного мостика к онтологическим картинам ..., и особое инобытие рефлексии» [Бушев 1999], то есть терапевтические метафоры способны вызывать «перевыражение ситуации через призму собственного опыта» [Бушев 1999]. «Метафоризация присутствует – имплицитно или эксплицитно – во всех жанрах психотерапевтических текстов, способствуя апелля-

ции к рефлексивности пациента и выведению его в рефлексивную позицию, а также пробуждению творческого, индивидуального начала в его мышлении» [там же]. Тексты, являющиеся терапевтическими и содержащие терапевтические метафоры, имеют ряд языковых особенностей. Для них характерны:

1. Семантические и лексические повторы, в том числе активное использование синонимов. Повторы позволяют усилить воздействующий эффект, оказывают в некотором роде гипнотизирующее воздействие, создают определенный смысловой ритмический рисунок; синонимия сопутствует повторам, однако позволяет избежать дословных повторений и актуализирует нужные доминантные смыслы;

2. Использование различных модальностей (визуальной, аудиальной, кинестетической). Различные модальности позволяют пробудить в сознании реципиента соответствующие образы и добиться тем самым погружения в определенное психоэмоциональное состояние;

3. Яркие языковые метафоры, эпитеты, сравнения и прочие вербальные средства, которые не только позволяют сделать терапевтический текст более выразительным, но и легче передавать смыслы в подсознание, минуя критическое восприятие;

4. Использование слов, обладающих высокой степенью абстракции, и слов с конкретным значением. Абстрактные слова «гипнотизируют», так как не имеют однозначного предметного коррелята и могут восприниматься каждым реципиентом по-разному. Слова с конкретным значением же отсылают к определенному чувственному образу [Хлыстова 2014, с. 34].

Сами по себе терапевтические тексты могут включать элементы различных семиотических систем. Интернет благодаря таким своим свойствам, как мультимедиальность, интерактивность и гипертекстуальность, позволяет совмещать в одном терапевтическом тексте вербальную, визуальную и аудиальную составляющие. Таким образом терапевтический текст становится поликодовым.

Поликодовый текст, как отмечает В.Е. Чернявская, представляет собой «вербально-визуальное единство», предполагает «взаимодействие различных кодов, если понимать под кодом систему условных обозначений, символов, знаков и правил их комбинации между собой для передачи, обработки и хранения (запоминания) информации в наиболее приспособленном для этого виде» [Чернявская, 90];... «термин «поликодовый текст» обращает внимание на текстуальный характер обозначенного явления, его содержательно-смысловую целостность» [там же]. То есть данный термин, по мнению исследовательницы, является релевантным для обозначения содержательно-формального единства, состоящего из нескольких семиотических кодов.

Исследователи также отмечают такую черту современной коммуникации, как эстетизация. Эстетизация проявляется прежде всего в «усиленной визуализации коммуникативного сообщения» [Чернявская, 90]. Пользователь, оформляя свое сообщение, имеет возможность выбрать тип шрифта, размер шрифта, фон, на котором будет отображаться сообщение, при-

крепить изображение. Выбранные им параметры будут помимо эстетической функции исполнять роль «маяка», т.е. то или иное оформление сообщения будет потенциально привлекательным либо отталкивающим для определенных индивидов.

Поликодовость содействует метафоре, повышая ее эффективность. Ученые (К.Ф. Седов, Н.П. Бехтерева и др.) говорят о так называемой латерализации функций головного мозга: выполнение определенных функций головного мозга разделено между правым и левым полушариями. Терапевтическая метафора оказывает влияние на человека, апеллируя не столько к левому полушарию, в котором реализуются логическая, аналитическая функции, функция развертывания речи, сколько к правому, которое отвечает за обработку образных кодов. Именно правое полушарие обеспечивает «считывание» метафорических посланий. Иными словами, терапевтическая метафора ценна тем, что воздействует на человека ненавязчиво и незаметно для него самого и благодаря отсутствию открытого дидактизма не вызывает отторжения, так как, пока левое полушарие считывает словесную информацию, правое обрабатывает образный, несловесный уровень метафорического послания.

Если проанализировать сообщения, публикуемые в Интернете, можно увидеть, что зачастую они содержат не только тем или иным образом оформленный вербальный текст, но и изображения, анимацию, музыку, видео, т.е. являются поликодовыми, что априори повышает суггестивный потенциал подобных сообщений.

Терапевтические тексты, публикуемые в Интернете, нередко апеллируют к темам, которые являются наиболее значимыми для той или иной культуры или для человечества в целом. Это темы дружбы, любви, семейных ценностей, взаимопомощи и того, что можно было бы назвать бытовым волшебством. Такие темы «цепляют» внимание пользователей, вызывают в сознании знакомые с детства образы, помогают перебороть одиночество, страх, сомнения, неуверенность в себе, т.е. улучшить психоэмоциональное состояние.

В Интернете встречаются терапевтические тексты следующих видов:

1. Вербальные: представлены в виде текстовых сообщений либо изображений с нанесенным на них текстом (чаще всего на однотонном фоне, без добавления к тексту картинок);

2. Визуальные: представлены в виде широко известных картин, значимых для данной культуры, фотографий, изображений; это могут быть в также кадры из фильмов, мультфильмов, иллюстрации к книгам, а также изображения, несущие в себе позитивную смысловую нагрузку;

3. Аудиальные: представлены в виде публикуемых на тех или иных ресурсах мелодий, звуков (пение птиц, шум воды, детский смех) и т.д.;

4. Вербально-визуальные: могут быть представлены в виде текста, сопровождаемого иллюстрациями, либо в виде картинок с нанесенным на них текстом. К этому же типу текстов относятся комиксы (как классические, так и многие флеш-комиксы) и так называемые мотиваторы;

5. Вербально-аудиальные: это в первую очередь песни (народные, авторские, колыбельные и др.), а также тексты, чтение которых рекомендуется сопровождать предложенной автором сообщения музыкой;

6. Визуально-аудиальные: представлены в виде слайд-шоу или видео, сопровождаемых музыкой;

7. Вербально-визуально-аудиальные: могут быть представлены в виде слайд-шоу, сопровождаемого цитатами и музыкой, видео, флеш-комиксов и т.п.

Как видим, терапевтическое воздействие может осуществляться с помощью различных информационных каналов (в Интернет-пространстве это, в первую очередь, визуальный и аудиальный каналы), а также с помощью различных средств – изображений, звука и, разумеется, языка.

Речевое воздействие, как отмечают исследователи, «можно понимать как речевую форму социального воздействия, иначе говоря, как однонаправленное речевое действие, содержанием которого является социальное воздействие говорящего на собеседника в процессе общения, диалога» [Федорова 1991, с. 46]. Под социальным воздействием подразумевается влияние собеседников на поведение, образ мыслей и чувств друг друга. Обычно говорят о четырех типах речевого воздействия [Федорова, 1991]:

1. Социальное воздействие, в рамках которого совершаются определенные социальные акты, но не происходит как таковой передачи информации;

2. Волеизъявление, заставляющее собеседника действовать в соответствии с волей и желанием говорящего;

3. Разъяснение и информирование. «Речевые воздействия этого типа могут, заключая в себе сообщения и суждения, которыми говорящий хочет поделиться с собеседником, изменять образ мыслей и степень осведомленности собеседника и тем самым оказывают воздействие на него [Федорова 1991, с. 49];

4. Оценочное и эмоциональное речевое воздействие.

Благодаря предоставляемым возможностям, касающимся межличностной и массовой коммуникации, Интернет является уникальной платформой для осуществления речевого воздействия, как открытого, так и скрытого от сознания коммуникантов. В связи с этим следует сказать о разграничении разных типов влияния – аргументации, манипуляции и суггестии.

При аргументации воздействие осуществляется через апелляцию к логике, к доводам и выводам, которые позволяют убедить реципиентов в истинности или ложности выдвинутых положений, при этом реципиенты *сознательно* принимают или не принимают точку зрения говорящего. В Интернет-коммуникации аргументация используется в определенных дискурсах, среди которых, например, научный (научные дискуссии, онлайн-конференции), новостной (в первую очередь информационная аналитика) и др.

Манипуляция – это вид психологического воздействия, при котором в сознание человека внедряются цели, установки и желания, не совпадающие с уже имеющимися у него целями, установками и желаниями. Осуществление манипулятивного воздействия «ведет к скрытому возбуждению у другого человека

намерений, не совпадающих с его актуально существующими желаниями» [Доценко 2000, с. 59]. Манипулятор обычно стремится получить определенную выгоду, используя манипулируемого как инструмент для достижения собственных целей. Поскольку отношение манипулятора к другим людям в данном случае можно назвать «вещным», манипуляция нередко ассоциируется с отрицательным, обманным, разрушающим воздействием. Однако некоторые исследователи (например, Е.Л. Доценко, В.Н. Куницына, Н.В. Казаринова) считают, что манипуляция может осуществляться и во имя благих целей – например, при государственном управлении, для самозащиты, для помощи манипулируемому (в попытках, например, отказаться от вредных привычек и т.п.).

Манипулятивное воздействие может реализоваться с помощью различных приемов и тактик, среди которых, например, такие, как *магия чисел, магия авторитетов*, использование всевозможных обманных тактик (*игра нанетерпении, игра на жадности, на призыве к духовности* др.). Манипулятор воздействует на слушателя осознанно, преследуя своими действиями определенную цель.

Суггестивное воздействие позволяет *внушить* реципиенту определенные установки, мысли и желания, и основывается оно на снижении критичности восприятия, при котором суггеренд перестает оценивать внушаемую информацию и логически анализировать ее, а не на обмане, как зачастую происходит при манипуляции. Воздействие при суггестии осуществляется с помощью как вербальных, так и невербальных средств. Суггестия может носить непреднамеренный характер и «как непреднамеренный процесс действует методом заражения, а как преднамеренный – методом прививания определенных состояний или поведенческих реакций» [Бутыльская 2010, с. 46]. При непреднамеренном воздействии суггеренд «заражается» эмоциями суггестора.

В Интернет-пространстве активно используются различные технологии как манипулятивного, так и суггестивного воздействия. Так, например, во всевозможных акциях, в информационных сообщениях о шокирующих воображение человека открытиях, в так называемых беспроигрышных лотереях, заполонивших веб-сайты самой разной тематики, зачастую используются манипулятивные техники.

Примеры суггестивного воздействия, в первую очередь непреднамеренного, можно встретить на любом сайте, предоставляющем возможность оставить комментарий либо пообщаться. Преднамеренное суггестивное воздействие осуществляется в первую очередь в различных религиозных онлайн-сообществах, в бесплатных онлайн-центрах психологической поддержки (как профессиональных, так и любительских), а также в распространяемых в Интернет-пространстве текстах различного характера, таких как, например, создаваемые профессионалами терапевтические сказки.

В качестве примера приведем сказку «Про Муху-горюху» [<http://www.elfikarussian.ru/skazka-ot-lilii-promukhu-goryukhu/>]. Сказка повествует о доброй Мухе-горюхе, жившей в глиняном горшке и жалевшей всех, кто к ней приходил. В конце концов, в ее доме собра-

лось слишком много прихлебателей, и Муха, опомнившись, решила навести в доме порядок и выселить всех, кто не приносит пользы. А начала с принятия самой себя («Да, я любимая! Кем? Сама собой, для начала. А я — часть Мира. Я себя люблю, значит, и Мир меня любит»). В сказке используется достаточно широкий спектр средств, обеспечивающих ее суггестивный потенциал. Среди них, конечно же, использование терапевтической метафоры: глиняный горшок, в котором живет Муха, изоморфен голове человека, а Муха, в свою очередь, олицетворяет собой человеческую личность в лучших ее проявлениях. В горшке помимо Мухи живут «прихлебатели» (Лень, Злоба, Суета, Вредный Перекус); они персонифицированы, в образе каждого выделяется определенная черта (*белесая рыхлая тетка* – Лень, *носатая тощая старушенция* – Злоба), а визуализация негативного ощущения, придание ему формы зачастую помогает бороться с самим ощущением, ведь представить, как прогоняешь злую старуху, проще, чем прогнать чувство. Используются в тексте также повторы (Муха сказала *громко, но твердо*, в голосе *появляется сила*; *Я – хозяйка, Я – решаю*) и переосмысленные фразеологизмы (Муха *«дошла до ручки – в домике была потайная ручка. Если ее повернуть, то у того, кто повернул, появляется необычайная сила характера и голоса, уверенность такая, что уверить можно любого и в чем угодно»*). Фразеологизм после переосмысления превращается в метафору и становится дополнительной ступенью для создания суггестивного целебного эффекта. Встречаются примеры использования гиперболизации («до окончания века нам с тобой *крутиться*») и ритмически организованного текста («*Ах, ты, Злоба, зла и убога! Уйди, Злоба, с моего порога! Вот тебе поганым венником! Иди, живи*

в муравейнике!»). Повторы и стихотворные отрывки создают ритмическую структуру, увеличивая суггестивный потенциал текста, обеспечивая медитативный эффект.

Показательны и комментарии читателей: «*Спасибо большое! Только ощущение, что сказка неокончена... А я Вот ту ручку никак не найду...*»; «*А мне показалось, что это специально сделано – посмотрите на прихлебателей, мы начнем, а вам со своими самим разбираться*. Спасибо за подсказки. Дальше «мы сами с усами». Лопату в руки и давай раскидывать собственные завалы!»; «*Супер! Я себе лени наверно большой лоскут взяла, можно порезать и с кем-нибудь поделиться*»)). Комментаторы после чтения сказки во время обсуждения продолжают использовать язык метафор, а отзывы в большинстве своем положительны.

Терапевтические тексты пользуются в Интернет-пространстве популярностью, их комментируют, копируют и распространяют. Столь значимая позиция терапевтического текста среди материалов, публикуемых в Интернете, объяснима: терапевтические тексты, публикуемые в Сети, служат для поддержания положительного психоэмоционального состояния пользователей, сталкивающихся с мощным потоком информации, нередко патогенной. Использование терапевтических текстов в Интернет-пространстве продуктивно и востребовано, они являются важным источником, улучшающим психоэмоциональное состояние человека, способом регуляции его поведения, что и предопределяет необходимость их лингвистического описания, выявления вербальных и невербальных механизмов суггестии, особенностей строения и функционирования.

ЛИТЕРАТУРА

1. Базарова А.А. Гипертекстуальность как базовая характеристика интернет-СМИ // Актуальные вопросы филологических наук: материалы междунар. науч. конф. (г. Чита, ноябрь 2011 г.). – Чита: Изд-во «Молодой ученый», 2011. – с. 151-152.
2. Бутыльская Л.В. Внушение как естественная предпосылка социальной регуляции поведения // Проблема соотношения естественного и социального в обществе и человеке: сборник статей 1-й международной научной конференции (г. Чита, 20-21 апреля 2010 г.) / под общ.ред. Н.Д. Субботиной, В.В. Куликова. – Чита, 2010. – с. 46-53.
3. Бушев А.Б. Языковые особенности текстов, используемых в психотерапевтической коммуникации, автореф. дисс. [Электронный ресурс] – Тверь, 1999. Режим доступа: <http://www.disscat.com/content/yazykovye-osobennosti-tekstov-ispolzuyemykh-v-psihoterapevticheskoi-kommunikatsii>
4. Гордон Д. Терапевтические метафоры [Электронный ресурс] – М., 1995. Режим доступа: <http://www.lib.ru/NLP/gordon.txt>
5. Груздкова Е. Интернет как средство глобальной массовой коммуникации // Экономика и управление: Проблемы, решения. – М.: Издательский дом «Научная библиотека», 2015. – №1. – с. 193-200.
6. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. – М.: ЧеРо, Изд-во МГУ, 2000.
7. Интернет-коммуникация как новая речевая формация: коллективная монография / науч. ред. Т.Н. Колокольцева, О.В. Лутовинова. – М.: ФЛИНТА: Наука, 2012. – 328 с.
8. Компанцева Л.Ф. Принципы суггестивной лингвистики в интернет-коммуникации // Филологічні науки, 2013. – Книга 3.
9. Куницына В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. Межличностное общение: Учебник для вузов. – СПб, 2001.
10. Слухай Н.В. Суггестия и коммуникация: лингвистическое программирование поведения человека: учебно-методическое пособие. – К.: Киевский университет, 2012. – 319 с.
11. Федорова Л.Л. Типология речевого воздействия и его место в структуре общения // Вопросы языкознания. – 1991. – №6. – с. 46-50.
12. Хлыстова А.В. Инновационные методы анализа суггестивной образности художественного текста // Вестник Московского городского педагогического университета. – 2014. – №2(14). – с. 32-36.
13. Чернявская В.Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность: учебное пособие. – М.: ЛИБРОКОМ, 2009. – 248 с.
14. Шилина М.Г. Коммуникация в Интернете: Методологические основания исследования // Известия Юго-Западного государственного университета. – Курск: Юго-Западный государственный университет, 2014. – №4(55). – с. 127-130.

REFERENCES

1. Bazarova A.A. Hypertextuality as a basic characteristic of Internet mass media // Actual questions of philological sciences. – Chita: Molodoyuchenyi, 2011. – p. 151-152.
2. Butylskaya L.V. Suggestion as a natural prerequisite of social behavior regulation // Problem of ratio of natural and social in society and human. – Chita, 2010. – p. 46-53.
3. Bushev A.B. Linguistic features of texts used in psychotherapeutic communication. – Tver, 1999. – URL: <http://www.dissercat.com/content/yazykovye-osobennosti-tekstov-ispolzuemykh-v-psikhoterapevticheskoi-kommunikatsii>
4. Gordon D. Therapeutic metaphors. – Moscow, 1995. – URL: <http://www.lib.ru/NLP/gordon.txt>
5. Gruzdkova E. The Internet as a tool for mass communication // Economics and management: Problems, solutions. – Moscow: Nauchnayabiblioteka, 2015. – №1. – p. 193-200.
6. Dotsenko E.L. Manipulation psychology: phenomena, mechanisms, protection. – Moscow, 2000.
7. Internet communication as a new speech formation / T.N. Kolokoltseva, O.V. Lutovinova. – Moscow: Flinta: Nauka, 2012. – 328 p.
8. Kompantseva L.F. Suggestive linguistic principles in Internet communication // Philological sciences, 2013. – Is. 3.
9. Kunitsyna V.N., Kazarinova N.V., Pogolsha V.M. Interpersonal communication. – Saint Petersburg, 2001.
10. Slukhai N.V. Suggestion and communication: linguistic programming of human behavior. – Kyiv, 2012. – 319 p.
11. Fedorova L.L. Speech influence typology and its place in communication structure // Linguistic questions. – 1991. – №6. – p. 46-50.
12. Khlystova A.V. Innovative methods of analysis of suggestive imagery in the literary text // Moscow city pedagogical university bulletin. – 2014. – №2(14). – p. 32-36.
13. Chernyavskaya V.E. Text linguistics: Polycoding, intertextuality, interdiscourse. – Moscow: Librokom, 2009. – 248 p.
14. Shilina M.G. Internet communication: Methodological bases of research // Southwest state university news. – Kursk, 2014. – №4 (55). – p. 127-130.

Therapeutic text in Internet-space: features, types, suggestive potential

A. I. Smolyanskaya

Abstract: The article is devoted to research of therapeutic texts, presented in the Internet-space. The determining sign that allows considering a text as a therapeutic one is the presence of therapeutic metaphor in this text. Verbal features of therapeutic texts are analyzed: the use of semantic and lexical repetitions, including synonymy; the use of different modalities; the presence of language metaphors, epithets and comparisons; the use of high-level abstract words and concrete words.

Keywords: *therapeutic text, therapeutic metaphor, suggestion, Internet-space, Internet-communication.*

Ранні лінгвоукраїністичні студії Е. Балецького

В. Б. Сугоняк

Національний університет “Києво-Могилянська академія”
Corresponding author. E-mail: va_va90@mail.ru

Paper received 18.11.16; Accepted for publication 25.11.16.

Анотація. Стаття містить огляд лінгвістичних публікацій Е. Балецького у виданнях Підкарпатського об'єднання наук. Обґрунтовується необхідність актуалізації змісту цих праць, демонструється їхня користь для сучасних досліджень у галузі діалектології та історії української мови й мовознавства.

Ключові слова: діалектологія, історія української мови, Е. Балецький, Підкарпатське об'єднання наук.

Вступ. Ім'я лінгвіста Еміліана (Омеяна) Балецького (1919-1981), багаторічного завідувача кафедри російської філології Будапештського університету, добре відоме в науковому світі. Окреслюючи основні здобутки вченого і віхи його життя, А. Золтан відзначив, що Е. Балецький навчався у двох університетах: спочатку в Карловому в Празі, а згодом у Будапештському – під керівництвом авторитетних європейських учених Яноша Меліха та Іштвана Кнежі, здобувши в підсумку ґрунтовну славистичну філологічну освіту. Він став гідним колегою своїх наставників і перебував у близьких дружніх стосунках із професором І. Кнежею. А. Золтан виокремив у колі наукових зацікавлень Е. Балецького питання української діалектології та історичної лексикології – з особливою увагою до наукового опису мови мешканців єдиного українського “мовного острова” в сучасній Угорщині – села Комлошка, а також до церковнослов'янських елементів у карпатоукраїнських говорах. У виступах по радіо Е. Балецький популяризував твори визначних українських, російських, польських та інших слов'янських письменників [5, с. 406].

Талант ученого-дослідника Е. Балецький виявив ще в роки навчання в Будапештському університеті і в перші роки після його закінчення, коли тривала Друга світова війна і коли в складних умовах стало функціонувати Підкарпатське об'єднання наук (ПОН) (1941-1944). Із видавничими реквізитами цього товариства побачили світ, крім поезій та угорськомовної дисертаційної праці на здобуття ступеня доктора філософії “Szabó Eumén orosz nyelvтанának hangtana” [тобто, як переклав сам автор, “Фонетика руської граматики і читанки Євменія Сабова”, Будапешт, 1943], ще понад 20 статей і заміток – переважно лінгвістичні студії з діалектології, історії української мови, ономастики, а також науково-популярні огляди, публікації фолькору тощо. Навіть у вимушеній тоді штучній, анахронічній правописній формі, усі вони зберігають неабияку наукову вартість не лише в плані історіографічному, а й як важливі джерела для сучасного висвітлення актуальних питань лінгвоукраїністики. Наукові студії Е. Балецького в “Літературній неділі” та “Зорі-Найнал” разом із розвідками інших авторів (К. Галаса, Г. Стрипського, Ф. Потушняка та ін.) засвідчують важливий етап у розвитку мовознавчої думки на Закарпатті. Вони відзначаються ґрунтовністю й високим науковим рівнем, а проте й досі залишаються маловідомими, не представленими на гідному рівні й помітному місці у працях з української діалектології та історії мови.

Стислий огляд публікацій з теми. Інтерес до діяльності ПОН, активним учасником видань якого був і Е. Балецький, помітно зріс у 90-х роках ХХ ст., коли з'явилися друком глибокі аналітичні статті (Й. Дзензелівського, О. Довганича, К. Галаса), спрямовані на реабілітацію імені І. Гарайди, виконавчого директора ПОН, і розгорнутої ним діяльності. Важливі відомості, що сприяли закріпленню в системі українознавства об'єктивних фактів про ПОН, подали Ю. Шерегії, І. Фізер, І. Хланта, Ю. Керекеш, В. Маркус і П. Чучка, Ю. Балега і Н. Ференц, О. Гаврош, П. Федака. Корисний фактичний матеріал, що стосується ПОН, поширив у своїх публікаціях М. Капраль. Про ПОН загально писали також І. Поп, О. Дуліченко, П.-Р. Магочій, С. Черничко, Ч. Фединець та інші. Статті А. Золтана, Є. Барань-Комарі, Р. Романюк, О. Ташкович заслуговують на відзначення як такі, що спонукають до глибшого осмислення постаті й наукової спадщини Е. Балецького.

Мета статті – актуалізувати, удоступнити зміст мовознавчих публікацій Е. Балецького з періоду його ранньої наукової активності, що виявилася у співробітництві з виданнями ПОН (“Літературна неділя” та “Зоря-Найнал”), окреслити параметри порушеної в них проблематики, розкрити наукову вартість цих статей і довести потребу їхнього ширшого наукового обігу.

Матеріали та методи. Для окремого деталізованого розгляду дібрано з ранньої творчості Е. Балецького чотири публікації [1, 2, 3, 4], зміст яких, на наше переконання, має бути актуалізований у більш досконалії мовно-правописній формі. Цим значною мірою й зумовлено застосування описового та зіставного методів дослідження.

Результати та їхнє обговорення.

І. Поза належною увагою фахівців і досі залишається глибока розвідка Е. Балецького “**Û в чиня-дівському говорі**” – про діалектну фонему |ü| – заокруглений, вузький звук високого підняття, переднього творення (*round – high – front – narrow*). Наприклад, у словах *büh, b/üjs'a, büzb/a, drübn/yj, dzvün, hrüm, hüst', küst', k/üstka, küñ, rüh, hrüb, müj, tvüj; d'/üwka (< divka < dëva), chl'üw (< chl'iv < chlëv), c'/üwka (< c'ivka < cëv)*. У статті зібрано понад 340 прикладів, докладно зазначено умови творення фонемі **ü** [2]. Врахувавши досвід І. Панькевича в описі фонем українських говірок історичного Закарпаття і спираючись на самостійно зібраний у селі Чинядьові¹ поблизу Мукачева

¹ У спеціальній примітці Е. Балецький уживані ним форми назви села обґрунтовує тим, що, за його спостереженнями, місцеві мешканці (чинядьовці) називають своє село *Činad'üw* або *Činad'ovo* (із

матеріал, Е. Балецький ширше, ніж І. Панькевич, представив сферу побутування фонемі *ü*: 1) на місці праслов'янського *o* в закритому складі; 2) на місці праслов'янського *e* в закритому складі; 3) на місці старослов'янських *ě* (**Ѣ**), *i* (**И**); 4) на місці *u* в закритому складі; 5) на місці мадярських звуків *ó*, *ö*, *u* в кінці слова; 6) у деяких звуконаслідувальних словах. Близько до мови публікації (з адаптацією до сучасного українського правопису) виклад Е. Балецького зводиться до такого:

ü < o

Як у коренях, так і флексіях: *büh*, *b/üjs'a*, *büzb/a*, *drübn/yj*, *dzvün*, *hrüm*, *hüst'*, *küst'*, *k/üstka*, *küñ*, *rüh*, *hrüb*, *müj*, *tvüj*, *svüj*, *t/ül'ko*, *ov/ün*, *püw*, *l/astüwka*, *plastüwn/éc'a*, *rüd*, *rôzb/üjnék*, *l/akümnyj*, *sül'*, *rük*, *nan/arük*, *okr/üp*, *t/üčka*, *pôt/üm*, *p/üzno*, *spüd*, *p/óküw*, *stül*, *düñ/a*, *Ser/ütka*, *Prók/üp*, *dvür*, *rüs* (< *roslb*), *müh* (< *moglb*), *mük* (< *moklb*);

форми *döl'ü* (*döl'üw*), *dóm/ü* (*dom/üw*) мали постати із старого місцевого відмінка **dolovb*, **domovb* (пор. старочеське *dolón*, *domón* > нині *dolú*, *domú*, *словацьке dolov*, *domov*). Це старі локативи *u*-пнів із закінченням *-ь* (**ŷ*). Можливо, що й слова *pôz/awtrüw*, *poza/uzawtrüw* постали за аналогією з формами *domüw*, *dolüw*. Чергування *o* > *ü* часто поставало внаслідок протетичного *v*, яке є дуже характерним для малоруської мови взагалі: *v/üs'am*, *vüc'c'üzén/a*, *vüwc'a*, *vüwč/ar'*, *vüct/u* (ном. *oc/et*), *vüc'c'a* (ном. *ot/éc'*), *vüs/u* (ном. *ôv/es*), *v/ül'cha*, *Vülšén/y* (назва поля), *Vül'chôv/éc'a* (назва села), *v/üc'c'ul* (< *otb* – **sb*), *vütti*, *andv/ütti* (< *otb* – **tb*); У деяких словах протетичний *v* вже втратився: */üčko* (< *vüčko*), *üstr'ja* (< *vüstr'ja*). Форма *v/üwtár* мала постати не безпосередньо від лат. *altarium*, але посередництвом мад. *oltár*, або польськ. *oltarz*, бо із лат. *a* не можна пояснити *ü*.

A de ty jdeš bar/ane?

Dó Vül'v/ova, *müj p/ane*.

Тут із **vo L'vovi* постала форма **Vül'vüw*, а із цієї – *dô Vül'vova*.

До чергування *o* < *ü* належать закінчення твердих *o*-пнів чоловічого роду в gen. pl. (*-üw*) та dat. pl. (*-üm*): *rô/küw*, *v/ólüw*, *pan/üw*, *žéd/üw*, *st/ólüm*, *v/ólüm*, *pan/üm*, але частіше чуємо форму *pan/am*.

Сюди належать закінчення чол. і сер. роду твердих прикметників та порядкових числівників (*-üm*): *čérv/énüm*, *d/öbrüm*, *s'at/üm*, *č/örnüm*, *mücn/üm*, *pask/unnum*, *h/ólüm*, *hól/önnüm*, *spravöll/évüm*, *par/annüm*, *pudhôrj/añs'küw*, *dr/uhüm*, *döw/jatüm*, *dvac'c'atüm*.

ü < e

Як наслідок занепаду редукованих. Майже не відрізняється від рефлексу *ü* < *o*. Невелика різниця в тому, що *ü* < *e* дуже часто палаталізує попередній зубний приголосний (*na n'üm*, але *nüs* < *neslb*) *vüw* (< *vedlb*),

наголосом на третьому складі). Тому автор не підтримує інших форм, на які орієнтували громадськість зі сторінок газети “Kárpáti Híradó” відомі вчені: *Či/nad'ovo* (із наголосом на другому складі — у статті Г. Стрипського “Magyar eredetű ruszin helységnev Beregszentmiklós: Csinagyovo”) та *Činad'ijevo* (в І. Кондратовича). Назва *Činad'ijevo*, яку вживають інколи в інших селах, за припущенням Е. Балецького, можливо, книжного походження (*Čинадъво* > *Činad'ijevo* при зміні *e* > *o*). А щодо форми *Čинадъво* — *Čeňad'ijevo*, то, за твердженням Е. Балецького, “народ її не знає” [2, с. 291].

nüs (< *neslb*), *vüz* (< *vezlb*), *hrüb* (< *greblb*), *pük* (< *peklb*), *urük* (< *reklb*), *plüw* (< *plelb*).

ü < ě (ѣ), i (и)

Е. Балецький пояснив зафіксовану народну вимову *d'üwka* (< *divka* < *děva*), *chl'üw* (< *chl'iv* < *chľěvb*), *c'üwka* (< *c'ivka* < *cěvb*). Тут континуант “ятя” розвинувся в *ü* під впливом лабіального (губного) *v* (*u*).

ü < u

tüčn/yj, *kl'üčka*, */küžña*, */küčhña*

ü < ó, ö, u

На місці угорських звуків *ó*, *ö*, *u* – *-uw*, *-üw*, *-iw*.

Найчастіше уживані гунгаризми у чинадівському говорі із наголошеним останнім складом *sab/üw* (*sab/iw*), *résél'üw* (*résél'/iw*), *val'üw* (*val/iw*), *témét/üw*, *fatt/üw*, але */ad'üw*, */aršüw*.

ü в звуконаслідувальних словах

düw, *f/üwkaté*, *p'ükaté*, *püwč/até* [2, с. 298].

Е. Балецький у підсумковій частині викладу пояснив, що фонемі *ü* присвячено таку розлогу студію, бо тільки в одному із руських говорів Підкарпаття зберігся звук *ü*, і це має велике значення в поділі діалектів із погляду фонологічної географії: існування цієї фонемі об'єднує руські говори із центральноєвропейською романо-германською мовною областю [2, с. 299-300].

II. В іншій, теж обійденій належною увагою українців, статті – “Самозвук *ö* в бережскомь говорѣ” – Е. Балецький переконливо довів існування фонемі *ö*, що розвинулася незалежно від чужих впливів. Він першим серед мовознавців описав цей унікальний звук *ö* (зубний “round”, середнього підняття, переднього творення – *mid-front-narrow*), який існує тільки в березькому діалекті у таких словах: *d/öunaja* ‘дивная’, *d/öujat* ‘дев’ятъ’, *döujatn/acc'it* ‘дев’ятнадцять’, *Löul'as* ‘Левляс’, *deröul'a* – зб. *деревля* ‘дерев’я’; у деяких словах іншомовного походження: *h/öuk*, *höuknuté*, *l/öuč*, *löuč'ir'*, *töuknuté*, *göuzovaté*, *č/öudör*, *töutiš*, *böun/yi* [1].

III. У замітці “Одне морфологічне явище (*a*-пні ~ *u*-пні)” [3] викладені цікаві спостереження Е. Балецького щодо взаємодії у відмінюванні іменників жіночого роду з колишніми основами (пнями) на *-ā* та *-ü*. Важливі для філолога зауваження Е. Балецького залишилися поза увагою авторів ґрунтовних досліджень у галузі української діалектології та історії мови (С. П. Бевзенко, Й. О. Дзедзелівський, Ф. П. Жилко); не враховані вони й у томах “Фонетика” та “Морфологія” колективної академічної монографії “Історія української мови”.

Публікація Е. Балецького вийшла з друкарським браком, через що справжні пояснення Е. Балецького виявилися деформованими і непридатними для відтворення без виправлень. Плутанина спричинена некоректним набором знаків “тире” (–) замість “дефіс” (–), зокрема у скороченнях слів, наприклад: **вѣ sg. nom. – ѣ; sg. acc. – а** (чит. sg. nom[inativus]i; sg. acc[usativus]a). Непорозуміння додає й архаїчний правопис викладу: навіть підготовлений читач відбиту знаком “тире” графему **ѣ** у фаховому філологічному тексті не відразу сприймає як закінчення *-i* у скороченні слів, перша частина яких написана латиною (*оригінал: вѣ sg. nom. – ѣ; чит.: в sg. nom. – i*, тобто nom[inativus]i).

Далі подаємо відкоректований нами текст замітки зі збереженням її правописних рис, але з усуненням технічно-друкарських вад, на які було вказано вище.

Одно морфологическое явище (а-пнѣ ~ и-пнѣ)

Як знаємо, старѣ *и-пнѣ* вь sg. nom. закончувалися вь старославянскомъ языкѣ на *у* (< **ū*): *buku, chorogy, l'uby, crьky, svekry, jetry, cěly, brady, *zrьny, smoky, tyky, loku* и т. д.

Нынѣ *и-пнѣ* мають закончення *-овь*, изь чого вь нашихъ говорахъ повстало *-ôw*: *b/ukôw, kurahôw, l'ubôw, c/êr'kôw* и т. д.

Закончення *-овь* вь sg. nom. -ѣ повстало позднѣйше и то такъ, что форма sg. acc.-а была перенесена до sg. nom.-а:

Старосл. sg. nom. *l'uby,*

sg. acc. *l'ubъvъ,*

изь чого вокалізацією *ъ > о* повстало *l'ubovъ* (любовь). Такъ примѣромъ именникъ *krovъ* (кровь) належить до старыхъ *и-пнѣвъ*: **krū* (пор. лат. *cruor*) > **krъ2*, sg. gen. *krъve*, sg. acc. *krъvъ*. Форма sg. acc.-а (*krъvъ*) была перенесена вь sg. nom., при чомъ вокалізацією изь *krъvъ* повсталала форма *krovъ*.

Цѣкаво, что вь даякихъ руськихъ говорахъ (примѣромъ и вь чинядьовскомъ), закончення *-ôw* (< *овь*) перейшло и на даякѣ *а-пнѣ*: *môl'itvôw, dr/atvôw, br/ytvôw*.

Закончення sg. instr.-а сихъ *и-* (< *а*) пнѣвъ теперъ уже часто твориться по аналогії зь законченнями sg. instr.-а *и-пнѣвъ* зь епентетичнымъ сповзвукомъ *l*: *dr/atvôwl'ôw, br/ytvôl'ôw*, такъ якъ: *cêr'kôwl'ôw, krôwl'ôw, kurahôwl'ôw, bukôwl'ôw* и т. д.

Цѣкаво, что вь чинядьовскомъ говорѣ именникъ *nūč*' (< *ночь*), який належить до жѣночихъ *и-пнѣвъ*, вь sg. instr.-ѣ попри форму *n/ūčôw*, має и форму *n/ūč'ôwl'ôw*, яка повсталала по аналогії зь законченнямъ sg. instr.-а *и-пнѣвъ*.

А вь даякихъ говорахъ изь sg. instr.-а повсталала вже терціерна форма вь sg. nom.-ѣ:

sg. nom.: *brytva ~ brytvôw,*

sg. instr. : *br/ytvôwl'ow,*

sg. nom.: *br/ytvôwl'a³*

При томъ даякѣ старѣ *и-пнѣ* уживаються зь основою *-а*: *tykva⁴*

Взагалѣ склонення именниковъ, якѣ належать до *и-пнѣвъ*, або створеныхъ по аналогії зь ними, заслуговують на докладнѣйшу студію. **Е. Балецький**.

Найважливіші тези, які випливають безпосередньо з тексту замітки Е. Балецького, а також із покликань на використані джерела, можна б для сучасного читача сформулювати так:

1. Давні іменники з основою на **ū* в називному відмінку однини закінчувалися в старослов'янській мові на *у*: *buku, chorogy, l'uby, crьky, svekry, jetry, cěly, brady, *zrьny, smoky, tyky, loku* та ін. Такі іменники згодом набули іншого вигляду: з кінцевим *-овь*, із чого в наших говорах постало *-ôw*: *b/ukôw, kurahôw,*

l'ubôw, c/êr'kôw і т. д. У називному відмінку іменників основ на *-ū* "закончення" *-овь* постало в результаті перенесення сюди форми знахідного відмінка: у старослов'янській мові форму *l'uby* витіснила форма *l'ubъvъ*, "изь чого вокалізацією *ъ > о* повстало *l'ubovъ* (любовь). Такъ примѣромъ именникъ *krovъ* (кровь) належить до старыхъ *и-пнѣвъ*: **krū* (пор. лат. *cruor*) > **krъ*, sg. gen. *krъve*, sg. acc. *krъvъ*". Форма *krъvъ* була перенесена в називний відмінок, де *krъvъ > krovъ*.

2. У деяких руських говорах ("примѣромъ и вь чинядьовскомъ") "закончення" *-ow* (< *овь*) перейшло і на деякі слова колишніх основ на *-ā*: *môl'itvôw, dr/atvôw, br/ytvôw*. Закінчення в орудному відмінку таких іменників творяться часто за аналогією до іменників колишніх основ на *-ū* з епентетичним *l*: *dr/atvôwl'ôw, br/ytvô[w]l'ôw* – так, як: *cêr'kôwl'ôw, krôwl'ôw, kurahôwl'ôw, bukôwl'ôw* тощо.

3. У тому ж "чинядьовскомъ говорѣ" виявлені цікаві форми орудного відмінка іменника колишньої основи на *-ī nūč'* (< *ночь*): а) *n/ūč'ôw* – як в іменників колишньої основи на *-ā*; б) *n/ūč'ôwl'ôw* – за аналогією до іменників колишньої основи на *-ū*.

4. У деяких говорах, як твердить Е. Балецький, на основі форми орудного відмінка однини іменників *ā*-основ постала вже "терціерна форма" називного відмінка: sg. nom.: *br/ytva ~ br/ytvôw*; sg. instr. *br/ytvôwl'ôw*; а з цього – sg. nom. *br/ytvôwl'a*. Форму *br/ytvôwl'a* Е. Балецький паспортизує покликанням на Ф[едора] П[отушняка], який у статті "Пострѣль-устрѣль (Про болгарскѣ впливы у насъ)" у примітці із зауваженнями на адресу Погорелова серед іншого написав: "Бричь уживаеся у насъ поручь *брытва* (або *брытвовля*)" (Літературна недѣля. – 1943. – С. 80).

5. Поряд із цим Е. Балецький подає відомості про те, що деякі старі слова колишньої основи на *-ū* вживаються, уподібнюючись до форм іменників основи на *-ā*; наприклад: *tykva*. Це слово автор паспортизує покликанням на відому працю І. Панькевича "Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей" (Прага, 1938. – С. 229). Ось у якому контексті це слово згадував І. А. Панькевич: "З давніх *-ū* пнів зберігаються іменники: *c/er'kou, krou...* Сюди належить і назва села *Rokosoŭ* і *lad'ou* (з мадярського *ágyú* = гармата). Ці архаїчні форми відомі передовсім в говорах карпатських, у прочих говорах перейшли до категорії *-а* пнів [тут І. Панькевич покликається на працю М. Грунського та П. Ковальова "Історія форм української мови", Харків: "Радянська школа", 1931, с. 168]. Декотрі з них уживаються з основою на *-а*: *konva* (Нанково), *britva, bukva, kr'ūkva* (Завадка). Іменник *tykva* записаний лиш з основою на *-а*".

IV. У статті "Про походження слова *оурикъ* (urék) вь донаційной грамотѣ грушовского монастыря зь 1404-ого року" Е. Балецький подає спочатку стислі відомості, хто вивчав мову давньої грамоти (О. Петров, Г. Геровський, М. Вайнгарт, Ф. Тихий). Заперечивши твердження Ф. Тихого та О. Петрова, які зараховували гунгаризми до ознак народної мови, тобто до явищ мараморських діалектів, Е. Балецький переконливо показав, що один із таких гунгаризмів – іменник *оурикъ* – у руській мові є румунізмом, а не гунгаризмом, і не належить до рис мараморських

² Пор. Miloš Weingart: Rukovět jazyka staroslověnského. V Praze 1937, ст. 167. [Прим. Е.Балецького].

³ Сю форму записав Ф. П. Лит. Недѣля III., ст. 80. [Прим. Е.Балецького]. Тут Ф. П. — Федір Потушняк.

⁴ Пор. Ів. Панькевич: Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей. Прага 1938, ст. 229. [Прим. Е.Балецького].

діалектів. Не викликає сумніву, що *урикь* постав із угорського *örök*, але в грамоту потрапив із румунської мови, а не безпосередньо з угорської.

Такий висновок Е. Балецький аргументує п'ятьома тезами:

1. Запозичене угорське слово *örök* у формі *urék* на руській етнічній території не трапляється. За рукописним словником угорських слів О. Бонкала, на Спиші, Земпліні і Шариші трапляється це слово у формах *orek*, *orečnyj*. Отже, відповідно типу слов'янських слів із початковим *orje* в руських говорах (які належать до східнослов'янської групи), знаходимо *orek* (*osiň*, *ozero*), між тим у словацькому гемерському діалекті (належить до західнослов'янської групи), слово *örök* трапляється у формі *jerek* (*jeseň*, *jezero*).

2. Угорське *ö* в запозичених словах перейшло в *é*, *ê* (іноді в *i*), а в кінці слів *ö* давало дифтонги *-uw*, *-üw*, *-iw*. У березькому діалекті на місці угорського *ö* іноді трапляється *ö*. Лише у двох словах (*kuleša*, *d'und'a*) – на місці угорського *ö* звук *u* (кириличне *y*). Щодо першого слова, то воно дісталось в **наші говори, а передусім гуцульський**, посередництвом румунських пастухів: угор. *köleskása* > рум. *culeasa*, *colésa* > руське *kuleša* (*кулеша*). А друге перейняте, як і ціла пісня, із словацької. Знаходимо її у русинів, що живуть поблизу словаків. Словаки взяли цей вираз із угорської обрядової пісні (*hidjáték*): *Haja gyöngyöm, haja* > слов. *Hoja, d'und'a, hoja*.

3. Угорське *ö* в румунській мові, окрім *â*, *i*, дало в основному *u*. А на початку слова угорські звуки *ü* та *ö* майже завжди *u*: *ujagâ*, *ul'*, *uric*, *urluesc*.

4. Румунське *uric* > угор. *örök*, *urichis*, *uricas* > угор. *örökös* поширене в румунській мові. Про це свідчать і приклади, які навів у своєму румунсько-угорському словнику Г. Тиктин.

5. Донаційна грамота грушівського монастиря була написана румунами; її писарем був також румун, який знав руську мову, а може й належав до т. зв. "bilingues". Написана вона церковнослов'янською мовою, бо, як знаємо, церковнослов'янська мова була літературною мовою румунів. Слово "урик" знаходимо в одній із таких церковнослов'янських грамот уже із 1491 року. Цей приклад наводить Тиктин у латинській транскрипції: "Prodali svoju pravuju otninu ot ih pravago urika, ot urika děda ih Žurža Fratovskago, dvě sela na Dnistri". А другий приклад із 1692 року вже в румунській мові так само наводить Тиктин: "Murgestiū au arâtat si uric de la Stefan Vodâ si' ntârituru de pre la altê domoni".

Висновок. Представлені публікації Е. Балецького й інші, обійдені увагою фахівців матеріали, опубліковані Підкарпатським обществом наук, потребують поглибленого об'єктивного аналізу у контексті актуальних завдань сучасної україністики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балецький Е. Самозвук *ö* въ бережскомъ говорѣ / Е. Балецький // Литературна недѣля. — 1942. — С. 222-224.
2. Балецький Е. *Û* в чинядѣвскомъ говорѣ / Е. Балецький // Зоря–Најнал. — 1943.— Число 1-4. — С. 225-228.
3. Балецький Е. Одно морфологичное явище (*a*-пнѣ ~ *u*-пнѣ) / Е. Б. // Литературна недѣля. — 1943. — С. 168.
4. Балецький Е. Про походження слова *оурикь* (*urék*) въ донаційной грамотѣ грушовского монастыря зъ 1404-ого року [Изъ житя словъ] / Е. Балецький // Литературна недѣля. — 1943. — С. 119-120.
5. Zoltan A. In memoriam. Emil Balczky (1919-1981) / Zoltan A. // Studia Slavica Hung. XXVIII. 1982. — S. 405-408.

REFERENCES

1. Baletsky E. Loud sound *ö* in a Bereg dialect / Baletsky E. // Literaturna Nedilia. — 1942. — P. 222-224.
2. Baletsky E. *Û* in Chyniadjovo dialect / Baletsky E. // Zoria – Najnal, 1943.— № 1-4. — P. 225-228.
3. B[aletsky] E. One morphological phenomenon (*a*-basis ~ *u*-basis) / E. B. // Literaturna Nedilia. — 1943. — P. 168.
4. Baletsky E. Word's origin *urék* in the donatsiyna charter of Hrushovo monastery of 1404. [From the word's life] / E. Baletsky // Literaturna Nedilia. — 1943. — P. 119-120.

Early linguistic Ukrainian researches by E. Baletsky

V. B. Suhoniak

Abstract. An overview of linguistic publications by E. Baletsky in journals of Subcarpathian Society of Sciences provides the article. The necessity of updating the content of these works, their usefulness for modern research in the field of dialectology and the history of the Ukrainian language and linguistics is demonstrated.

Keywords: *dialectology, history of the Ukrainian language, E. Baletsky, Subcarpathian Society of Sciences.*

Ранние лингвоукраиноведческие исследования Э. Балецкого

В. Б. Сугоняк

Аннотация. Статья содержит обзор лингвистических публикаций Э. Балецкого в изданиях Подкарпатского общества наук. Обоснована необходимость актуализации содержания этих трудов, демонстрируется их польза для современных исследований в области диалектологии, а также истории украинского языка и языкознания.

Ключевые слова: *диалектология, история украинского языка, Э. Балецкий, Подкарпатское общество наук.*

Стилістика медійної фразеології: слов'янська проблематика та перспективи дослідження

Д. Ю. Сизонов

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)
Corresponding author. E-mail: dm_sizonov@ukr.net

Paper received 16.11.16; Accepted for publication 25.11.16.

Анотація. У статті проаналізована медіалінгвістична проблематика дослідження неофразеологізмів / медійних фразеологізмів у мові ЗМІ. Особливий акцент при аналізі стилістики медійної фразеології зроблено на прикладі слов'янських наукових джерел із медіалінгвістики як сучасного наукового напрямку філологічного знання. Аналізуються актуальні теорії масової комунікації в слов'янській лінгвістиці з проекцією на дослідження лексико-фразеологічного складу мови мас-медіа.

Ключові слова: медіалінгвістика, нова фразеологія, медійний фразеологізм, мова ЗМІ.

Вступ. Становлення нової галузі філологічного знання *медіалінгвістики* породило багато фахових дискусій, які стосуються, зокрема, й дослідницької методології аналізу медіатексту (друкованого / електронного, усного / писемного, креолізованого / статичного тощо) як основного об'єкта медійної лінгвістики. Важливо, що інноваційна наука дозволяє говорити про оптимальний інструментарій для дослідження мови сучасними медіалінгвістами, а отже і вироблення основних методів аналізу текстів мас-медіа з увагою до їх структурно-композиційних елементів та лексико-фразеологічного фонду.

У сучасному мас-медійному просторі формується тенденція до використання неологічних одиниць (від слів до словосполучень) в різних жанрах ЗМІ – від коротких інформативних до складних, аналітичних. Ця тенденція пов'язана перш за все з екстралінгвістичними факторами розвитку ЗМІ, зокрема:

- 1) глобальними процесами в суспільстві (політичними, економічними, культурними та ін.);
- 2) розширенням меж комунікативно-інформаційного поля, основні функції якого передбачають не тільки інформування, але і вплив на масову мовну свідомість;
- 3) полікультурністю, яка впливає на формування принципово нового лексико-фразеологічного мовного фонду;
- 4) розширенням інформаційного простору різних сфер людського буття;
- 5) поширенням явища так званої мовної моди – використання в мові різних ЗМІ (від друкованих до електронних) нових лексем і фразеологічних одиниць, які використовуються в нових інформаційних реаліях з новими семантиками і функціями.

Динамічний розвиток функціонального напрямку в стилістиці, розробка нової методології аналізу функціонального ресурсу в жанровому синкретизмі, необхідність наукового дослідження мови в міждисциплінарному аспекті, поява наукових досліджень в контексті об'єктивних закономірностей вживання мови в різних сферах і ситуаціях спілкування – всі ці проблеми ведуть до розширення наукових кордонів слов'янської стилістики ХХІ ст. Активний інформаційний розвиток суспільства останнім часом скеровує до посилення інтердисциплінарної синергії окремих галузей гуманітарно-філологічного знання. Так, в зоні перетину наук виникають нові перспективні напрямки стилістики, зокрема медіалінгвістика (представлена численними роботами авторитетних лінгвістів слов'

янського світу Т. Добросклонської, Л. Дускаєвої, Д. Баранника, Л. Шевченко [3; 4; 6] та ін.) і медіастилістика (роботи вчених-славистів С. Гайди, А. Васильєвої, Н. Клушиної та ін.).

Постановка проблеми. Серед сучасних проблем слов'янської медіастилістики особливе місце посідає аналіз і функціонування засобів вираження в текстах масової комунікації (докладніше про інші проблеми медіастилістики в слов'янському світі див. статтю Л. Дускаєвої [3]). Важливо зазначити, що мовні засоби (особливо, інноваційні) формуються і функціонують в різних медіатекстах – друкованих, візуально рекламних, електронних. Активне використання в мові ЗМІ лексичних інновацій призводить до розширення їх функцій в мас-медійному тексті / дискурсі.

Активний інформаційний розвиток суспільства останнім часом веде до посилення міждисциплінарної синергії окремих галузей гуманітарно-філологічного знання. Так, у зоні перетину наук виникають нові перспективні напрямки лінгвістики – у 2000-х рр. спостерігаємо появу політичної лінгвістики та політологічної філології (зокрема, в працях Л. Нагорної, Г. Яворської та ін.), юридичної лінгвістики та лінгвістичної конфліктології (дослідження Ю. Прадіда, Л. Шевченко, Л. Ажнюк та ін.), сугестивної лінгвістики та психології мови (роботи українських дослідників Н. Слухай, Л. Компанцевої та ін.), лінгвоекології (праці українських вчених Б. Ажнюка, О. Тараненка та ін.). Комунікації, які розвиваються у зв'язку зі стрімким розвитком глобалізаційно-інформаційного світу, також розширюють межі лінгвістичного знання. Так, уже в 21 ст. ми говоримо про специфічний лексико-фразеологічний ресурс в політичній, дипломатичній, культуральній та ін. комунікаціях, що спричинений кількома факторами позамовної дійсності: розширення меж інформації, еволюція Інтернет-простору, жанровий синкретизм, інноваційна вербальна реальність тощо.

Метою нашої статті є огляд сучасних наукових публікацій із проблем медіалінгвістики, зокрема фразеологічного ресурсу у текстах засобів масової комунікації, що становлять активний фонд медійної вербалізації.

Говорячи про перспективу стилістичного аналізу фразеологічних одиниць у мові ЗМІ, зазначимо, що в сучасному мас-медійному просторі формується тенденція до використання неологічних одиниць (від слів до словосполучень) в різних жанрах мас-медіа. Ця тенденція пов'язана передусім із екстралінгвістични-

ми факторами розвитку ЗМІ (на «соціальної оцінності» медійної мови наголошує польський дослідник С. Гайда, на «спонукальність медіа» вказують російські дослідники Г. Солганик, М. Кожина; про «оцінку в медіа» кажуть українські вчені Л. Шевченко, О. Стишов та ін.).

Важливо зазначити, що медіастилістика та медіалінгвістика при аналізі мовних засобів стилю масової інформації звертаються до сучасних напрямків гуманітаристики – соціолінгвістики, психолінгвістики, лінгвокогнітології, прагмалінгвістики. Говорячи про останній напрямок, уточнимо, що саме з прагмалінгвістикою та основними прагмалінгвістичними методами пов'язані поняття «ресурс медіатексту», «мовні засоби мас-медіа», «мовні одиниці в медіапросторі» як прямі мовні універсалиї, що впливають на масового реципієнта. Саме прагмалінгвістичний метод, що сформувався на основі теорії мовних актів (див. праці польського вченого Т. Згулка [1]), включає в себе і аналіз основних мовних засобів, які в мас-медійному мовному акті впливають і спонукають до дій масового реципієнта.

Активно розвиваючись, нові напрямки мовознавства беруть за свій об'єкт дослідження неотекст (зокрема, медійний текст), його стилістичний ресурс та структуру, а також різні види масової комунікації, зокрема реклама, Інтернет, PR. А отже, вивчення певного кола питань навіть в контексті одного з перерахованих напрямків мовознавчої науки є **актуальним**.

В слов'янській медіалінгвістиці відкритим та дискусійним залишається питання про функціонально-стильовий статус рекламного тексту (різних типів піар-текстів). Так, на думку Д. Розенталя та Н. Кохтева, реклама відноситься до аналітико-публіцистичного стилю, М. Кожина та ін. вважають рекламний текст контамінацією різних стилів, жанрів та різновидів мови (усних / письмових, діалогічних / монологічних, розмовно- побутових / ділових та ін.), а також неоднакових способів аргументації (емоційних / раціональних, асоціативних / логічних, образних / предметних та ін.)

Сучасні дослідники медіалінгвістики зазначають про т.зв. стильову «гібридність» рекламних текстів, а саме залучення у сферу масової комунікації наукових, науково-популярних, офіційно-ділових, розмовних стильових елементів і виконання ними нових функцій – рекламних (напр., бізнес-проекти, спрямовані на піар-діяльність певних компаній; креолізовані тексти, що використовуються для маркетингових кампаній; фінансові звітні документи, що використовуються в рекламі банку; політичні промови та спітчі, що популяризують певну партію чи політика; листи приватного змісту від фірм на адресу клієнтів, що публікуються в газеті для підтримки іміджу фірми тощо). У виданні «Медіалінгвістика: словник термінів і понять» наголошується, що реклама залишається найбільш ефективною формою впливу на масову свідомість та має свою жанрову диференціацію в газетах, журналах, Інтернеті, радіо та на телебаченні [4]. Отже, у рекламному тексті органічно поєднуються і реалізуються кілька комунікативних завдань: апелятивно-емоційне (прагматично зорієнтоване звернення до адресата), репрезентативне (подання певної інформації) і впливове (переконання в достовірності інформації,

яка подається в рекламі). За словами англійського вченого Р. Бландела, ефективна реклама може бути такою лише за гармонійного поєднання «слова, музичного та візуального ряду» [2, с. 14]. Під «словом» ми розуміємо не тільки слоган (як основна ударна фраза рекламного тексту) чи ехо-фразу (як універсальний вираз, що стоїть у кінці рекламного слогану), а й сам текст реклами, в який входять різні мовні одиниці (від лексеми до фразеологізма). Рекламні тексти в цьому контексті є унікальним матеріалом для дослідження функціонування мовних механізмів комунікативних стратегій, зокрема фразеологічних одиниць, лексичних ідіом, сталих лексем-ярликів тощо.

Фразеологія реклами, що володіє позитивною (для реклами негативну чи нейтральну в аналізованих текстах ми не виявили) оцінною семантикою, експресивно уточнює візуальний образ предмету реклами та можуть виступати в якості суттєвого переконливого аргументу. У рекламній комунікації, таким чином, фразеологізм розуміється як певна структурно стала експресивна одиниця, що надає мас-медійному тексту додаткової емоційності. Рекламний фразеологізм, відтак, є однією з найяскравіших і дієвих мовних одиниць в advertising communication, метою використання якого (фразеологізму) є емоційний вплив на реципієнта. У рекламі та піар-сфері саме фразеологізми можуть бути основою для т.зв. «рекламного гіпнозу» та масово впливати на потенційного покупця.

Поняття «фразеологізм» (в медіа) ми розуміємо як певну експресивну універсалию, що надає мас-медійному тексту додаткову емоційність. Медійний фразеологізм, за словами Л. Шевченко та ін. [4], є однією з найяскравіших і дієвих лексичних одиниць в ЗМІ, метою використання якої є емоційний вплив на реципієнта. Метафоричність, конотативність, експресивність – всі ці якості фразеологічних одиниць надають мові ЗМІ образності та виразності, а сам фразеологізм у медійній мові набуває нових відтінків у значенні й може активно використовуватися як у прямій, так і трансформованій семантиці.

У політичній комунікації медійна фразеологія слугує маніпулятивним інструментом впливу на потенційний електорат. У теорії масової комунікації нові фразеологізми, що виникли в політичних контекстах, виконують частково концептуальну функцію, що також приваблює сучасних лінгвістів при дослідженні цього мовного явища (зокрема, мова йде про тимчасові концептосфери та роль фразеологізмів у їх формуванні). Як мовні одиниці вони є елементом медійної технології, можуть бути основою мовної гри, мовного каламбуру (роботи українських дослідників С. Квіта, Г. Почепцова, О. Стишова частково стосуються цих проблем).

У рекламі та піар-сфері, наприклад, фразеологізми можуть бути основою для т.зв. «рекламного гіпнозу», а в політичному дискурсі вони є основою для гасел і спітч-промов (роботи Л. Кудрявцевої, Н. Слухай, І. Грабовенко та ін.). Лексема-ярлик, яка близька за своїм структурним характером до фразеологізма, також є актуальним об'єктом аналізу в сучасній стилістиці; зокрема при аналізі «етнічної толерантності та конфліктності» в медіа (В. Малькова) важливими в описі і подальшому аналізі є саме лексеми-ярлики і

фразеологізми, які мають особливі функції в медійних текстах впливу.

Так, напр., у слоганах сучасної реклами частотними є фразеологізми **лови момент** («*Лови момент! Купуй шубу!*») [Роксан. Галерея шуб та хутра], «*Лови момент! Ставка кредиту змінена!*» [Банк «Богуслав»], «*Лови момент! Прийди в «СпортЛайф» за акційними абонементами!*» [СпортЛайф]), **влучити в яблучко** (Влуч у яблучко. Купи Apple [Цитрус. Гаджети та аксесуари], *Як смачно влучити у яблучко?* [Сік «Садочок»]), вийти сухим із води (*Вийти сухим із води? Це легко з NeverWet* [Спрей для взуття NeverWet], *Вийдеш сухим із води* [Смарт-годинник Samsung GALAXY Gear]) та ін. А переосмислений фразеологізм, що може розпадатися на окремі семантичні складники, інколи набуває нових смислів та спонукає споживачів до активних дій: «*Rich*». *Життя прекрасне. Як не крути!, Raptor. І комар носа не підточить, Свіже рішення від «Mentos», Керуй мрією* та ін.

Фразеологія як стилістично маркована мовнауніверсалия у рекламних текстах дозволяє навіть на відстані з реципієнтом висловити емоції (позитивні / негативні), а створення образу через фразеологізм допомагає оцінити рекламний продукт із погляду симпатії / антипатії: *Шампунь «Elseve». Коли волосся втрачає силу; Tide. І прання під домашнім арештом; Імперіал-Банк. Він – Альфа і Омєгата* та ін.

Фразеологія часто включається в контекст слоганів (спостерігаємо це в телевізійному та радійному дискурсах), або ж навіть є структурно слоганами-фразеологізмами: *Кров з молоком* [слоган телеканалу «М1»], *Бачити серцем* [слоган телеканалу «Україну»], *Ти не один* [слоган телеканалу «1+1»], *Живи музикою* [слоган радіостанції «Люкс-FM»], *Все краще – повертається* [слоган радіостанції «Мелодія»] та ін.

Ефективним вважаємо і творення нових фразеологізмів (або ж з переосмисленням / трансформацією значень) у рекламі: *золотий вік* (ювелірний) [з реклами «КЮЗ»], *золотий час* (цінний, актуальний, важливий) [з реклами банку «Аваль»], *сталевий характер* [з реклами «Gillette»] та ін. Щоправда, не кожен фразеологізм може бути вдалим і розтиражованим у подальших текстах. У рекламі за допомогою фразеології найбільше створюється каламбурів та «гри слів» як стилістичних прийомів: *Reebook. Будь у формі; Redbull. Надає крила; Ренні. Швидка допомога вашому шлунку; Шампунь для волосся «PantenePRO-V». Блискучий результат* та ін.

Аналізуючи фразеологічний ресурс у бізнесовій комунікації, ми звертали увагу передусім на нову фразеологію, яка виникла безпосередньо в текстах на фінансово-економічну, маркетингову, комерційну та ін. тематику. Очевидно, що в текстах бізнесових медіа, що присвячені аспектам ділового спілкування, співробітництва, а також юридичним, правовим, економічним питанням ділового світу, вживається фразеологія наукової мови, зокрема економічна термінологія та терміносполуки. Напр., *баланс робочого часу, валова виручка, виробнича потужність, державне замовлення, договірні ціни, кадрова політика* та ін. У спеціалізованих українських виданнях ці терміносполуки вживаються як системні одиниці та не набувають додаткової конотації.

Цікавим є той факт, що економічні терміни можуть набувати й додаткової конотації, що пов'язано з властивістю терміна в новому контексті (зокрема, медійному) вживатися у вторинній номінації: «*В українській політиці прийнято переводити частину капіталу в офшорні зони основних мільярдерів: їм «відстояється» більше половини прибутку*» [Гроші, 05.10.2015], «*Статутний капітал*» Партії регіонів, *за підрахунками деяких аналітиків, становив кількасот мільйонів доларів*» [Радіо Свобода, 17.06.2015], «*На сьогодні ж, контрольний пакет акцій на партію «Укроп» знаходиться у Коломойського, а тому пережити про майбутнє політсили немає сенсу*» [Факти, 26.10.2015] та ін. Важливо в цьому аспекті наголосити й на функціонуванні в бізнесових текстах і термінів із інших систем (у поєднанні з економічною лексикою), що утворюють сталі терміносполуки і які наближаються за своєю структурою до фразеологізмів. Це, наприклад, архітектурна (*валютний коридор, фондові двері, будівництво ринкової економіки* та ін.), спортивна (*бюджетний марафон, старт підняття цін, валютний рекорд* та ін.), мистецька (*гімн гривні, фінансові лайтунки, кульмінація для вкладників* та ін.), комп'ютерна (*валютний дисплей, банківський сервер* та ін.), військова («*бізнесові*» *війни, валютна атака, бій за гривню, банківський фронт* та ін.) та ін. групи лексики, що функціонують у вторинній номінації. Особливо багато таких сталих терміносполук із медичної галузі, на що вказує специфічність сфери медицини – близькість для кожної людини цих терміносполук та розуміння їх семантики широким колом реципієнтів. Так, у нашому словнику «Медична термінологія в українських ЗМІ» (2012) нараховано більше ста термінів медицини, що пов'язуються з економічними чи вживаються в текстах на фінансово-бізнесову тематику: *економічна анестезія, фінансовий антибіотик, валютне захворювання, хвороба гривні, вірус економіки, доларова ейфорія, грошова дієта* та ін. [5].

У текстах на бізнесову тематику нами були виявлені абсолютно нові (за структурою, значенням та функціями) фразеологізми, які виникли здебільшого для позначення нових економічних реалій, процесів, явищ (або ж для пояснення й опису традиційних процесів, явищ і реалій економіки та бізнесу). Як правило, для таких текстів властива масовість (щодо реципієнта), чіткість та логічність (щодо мовних засобів), стильова синкретичність (щодо способів подачі матеріалу). Саме тому мовні засоби в таких текстах здебільшого моносемічні (та лаконічні щодо структури). Відповідно, поява лексичних інновацій (зокрема й неофразеологізмів) має відповідати цим правилам. А отже, в бізнесовій комунікації останнім часом виникли системні фразеологізми з однозначним тлумаченням: *зустріч без краваток* (неофіційна зустріч), *чистий бізнес* (ведення бізнесу за законодавством), *білі / сині / сірі комірки* (працівники розумової, фізичної праці, сфери обслуговування), *нова дипломатія* (молоді люди, що ведуть бізнес у 21 ст.), *за зачиненими дверима* (непублічна зустріч) та ін.

В Інтернет-комунікації особливе місце посідають нові фразеологізми, що виникають в блогах, соціальних мережах, Твіттер-репортажах. Визначення поняття нового фразеологізма (фразеологічної інновації)

зводиться до того, що це новий вираз, а також нове значення старої номінації або індивідуальна авторська новація оказіонального характеру, яка виникає в національній мові. Найбільш вразливою сферою до різного роду інновацій є нові жанри мас-медіа.

У світовій практиці, зокрема в польській медійній лінгвістиці [1], в останні десятиліття акцентується увага на прикладному аспекті медіалінгвістики, яка повинна займатися не лише лінгвістичним аналізом медіадискурсу, але і створювати рекомендації з практики медійного текстотворення – чи на рівні фонем (насамперед ідеться про просодію), чи на рівнілексем, словосполучення, фрази / цілого тексту (структурний рівень). Роль нових одиниць особлива: вони виступають вербальним «дзеркалом» реальної ситуації в суспільстві і показують динамізм літературної мови. Дотримуємося сучасної польської наукової тенденції і ми, акцентуючи увагу на детальному функціонально-

му аналізі мовних одиниць в медіапросторі (їх вплив на масового реципієнта).

Висновок. Аналіз сучасних наукових праць із медіалінгвістики та медіастилістики показує, що використання фразеологізмів у масовій комунікації має велику перспективу. Тлумачення медійних фразеологізмів у науці про мову ЗМІ багатогранно і вказує на широкий стилістичний потенціал цих мовних одиниць в масовій комунікації. Це пояснюється, перш за все, прагненням авторів актуалізувати активну позицію в тексті і емоційно впливати на реципієнта. Вживання фразеологізмів у структурі медіатексту має позитивне значення на розвиток медійного дискурсу в цілому, а фразеологічна трансформація вказує на образність і символізм медіамови. Тому в теорії масової комунікації медійний фразеологізм – це не просто установча мовна одиниця, а ширше – певний концепт, експресивна універсалия, що надає мас-медійному тексту додаткової емоційності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Zgólkowie T. Poprawność językowa a skuteczność komunikacyjna – Wrocław, 1999.– 214 s.
2. Бландел Р. Эффективные бизнес–коммуникации / Р. Бландел ; пер. О. Максимов– СПб.: Питер, 2000.
3. Дускаева Л.Р. Медиастилистика в России : традиции и перспективы // Стилистика медиатекста : Избр. статьи 2010-2012 гг. : [Электронный сборник]. – С.-Пб., 2012. – С. 73-96.
4. Медіалінгвістика: словник термінів і понять / Л.І. Шевченко, Д.В. Дергач, Д.Ю. Сизонов / За ред. Л.І. Шевченко. – К., 2014. – 326 с.
5. Сизонов Д.Ю. Медична термінологія в українських ЗМІ : словник / Д.Ю. Сизонов ; За ред. Л.І. Шевченко – К. : ВПЦ "Київський університет", 2012. – 335 с.
6. Шевченко Л.І. Медіалінгвістика в сучасній Україні : аналіз ситуації // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – К., 2013. – Вип. 26. – С. 3-12.

REFERENCES

2. Blandel R. Effective Business Communications [Effektivnye biznes–kommunikacii] / R. Blander ; per. O. Maksimov – SPb. : Piter, 2000.
3. Duskaeva L.R. Medialinguistics in Russia [Mediastilistika v Rossii : tradicii i perspektivy] // Stilistika mediateksta : Izbr. stati 2010-2012 gg. : [Elektronnyj sbornik]. – S.-Pb., 2012. – S. 73-96.
4. Medialinguistics : The dictionary of terms and concepts [Medialinhvistyka : slovnykterminiv i ponyat'] / L.I. Shevchenko, D.V. Derhach, D.Yu. Syzonov / Zared. L.I. Shevchenko. – K., 2014.
5. Sizonov D.Y. Medical terminology in Ukrainian media [Medichna terminologiya v ukrainskix ZMI : slovnik] / D.Yu. Sizonov ; Za red. L.I. Shevchenko – K. : VPC "Kiivskij universitet", 2012. – 335 s.
6. Shevchenko L.I. Medialinguistics in modern Ukraine [Medialingvistika v suchasnij Ukraїni : analiz situacii] // Aktualni problemi ukrainskoї lingvistiki: teoriya i praktika. – K., 2013. – Vip. 26. – S. 3-12.

Стилистика медийной фразеологии: славянская проблематика и перспективы исследования

Д. Ю. Сизонов

Аннотация. В статье проанализирована медиалингвистическая проблематика исследования неофразеологизмов / медийных фразеологизмов в языке СМИ. Особый акцент при анализе стилистики медийной фразеологии сделано в славянском научном мире на примере источников по медиалингвистике как современного направления филологического знания. Анализируются актуальные теории массовой коммуникации в славянской лингвистике с проекцией на исследования лексико-фразеологического состава языка СМИ.

Ключевые слова: медиалингвистика, новая фразеология, медийный фразеологизм, язык СМИ.

Stylistics of Media Phraseology: Slavonic Problematics and Research Perspectives

D. Y. Syzonov

Abstract. Medialinguistic problematics of research of new phraseological \ media phraseological units in media language are considered in the article. Particular emphasis during analysis of stylistics of media phraseology in the Slavic world in made on the media linguistic sources as a modern branch of linguistic studies. Relevant theories of mass communication in Slavic linguistics are analyzed and considered from the point of their use during research studies focused on lexical and phraseological structure of mass media language.

Keywords: medialinguistics, new phraseology, media phraseology, mass media language.

Дискурс в системно-интегративном аспекте

Е. В. Тарасова

Харьковский гуманитарный университет “Народная украинская академия”, Харьков, Украина
Corresponding author. E-mail: otarasova@mail.ru

Paper received 03.01.17; Accepted for publication 10.01.17.

Аннотация. Дискурс рассматривается в данной статье с точки зрения синергетической теории сложных саморазвивающихся коммуникативных систем в их взаимодействии с их социальной средой. Показано, что все известные дефиниции понятия «дискурс» полностью отвечают определениям открытых нелинейных динамических синергетических систем, сформулированным в рамках современной синергетической научной парадигмы.

Ключевые слова: лингвосинергетика, самоорганизация систем, коммуникативные системы, взаимодействие системы с окружающей средой, системно-интегративный анализ.

Как известно, синергетика – сложившаяся в последние десятилетия научная парадигма, знаменует собой новый особый стиль научного мышления, в основу которого легли синергетические теории самоорганизации сложных диссипативных систем [1; 4; 5; 9; 10; 13].

Синергетические механизмы системобразования характеризуются такими свойствами, как иерархическая организация элементов (система – подсистемы) и динамическое равновесие как внутри каждой отдельной системы, так и между системой и окружающей ее средой, которая в свою очередь также представляет собой совокупность (под)систем [4; 6; 9] Пригожин [9] описывает такой тип организации через понятие “вложенные системы” (embedded systems).

С самого синергетика начала возникла именно как междисциплинарное направление, проложив, по образному замечанию Хакена [12, с. 46], “тоннель сквозь огромную гору, которая прежде разделяла различные научные дисциплины”, особенно так называемые “мягкие” (soft), т.е. гуманитарные науки и так называемые “твердые” (hard), т.е. точные науки”. Устранение преграды между ними способствовало их взаимному сближению. Ведь чтобы познать сложное явление, необходимо проанализировать его с самых разных сторон, т.е. преодолеть “сверхспециализацию” (overspecialization), отказаться от десятилетиями господствовавшего в научном мышлении редукционистского (reductionist’s) подхода к изучаемым явлениям, заменив его подходом холистским (holistic) [17]. Последний и является по существу синергетическим. Основанный на идеях целостности мира и научного знания о нем, такой подход неизбежно влечет за собой “взаимное оплодотворение идеями” (cross-fertilization of ideas).

Основные принципы синергетики можно предельно кратко свести к следующим: открытые нелинейные (диссипативные) системы, самоорганизация, взаимодействие системы и среды. Так как синергетика изучает системы, состоящие из множества взаимодействующих частей – подсистем, именно она, как никакая другая научная методология, обеспечивает холистический взгляд на вещи, на исследуемый объект, помогает определить его место в системе и его связи с его окружением, наиболее ярко высвечивает ту «всеобщую связь все-

го со всем», о которой говорил и изучать которую призвал в свое время Эйнштейн.

Основным предметом исследования синергетики выступают единства, имеющие информационную (семантическую) природу. Синергетический подход имеет информационно-коммуникативную основу, ибо выявляет общность понятия «информация» для самых разнородных систем. Эта общность обусловлена тем, что именно информация служит своего рода «мостиком», соединяющим субъект с окружающим миром, объективное с субъективным, материю и сознание, объективные явления окружающего мира с отражающими эти явления идеальными моделями. Будучи атрибутивным свойством материи и познания, информация особым образом раскрывает их активную природу, упорядочивая материальные и когнитивные сущности в структурные комплексы и соответственно возводит идею информированности в ранг способа видения мира.

В рамках подхода, известного как «лингвосинергетика», такие синергетические понятия как адаптация, саморегуляция, внутренняя и внешняя активность широко используются сегодня для всестороннего исследования и описания самых разных коммуникативных явлений в том числе, естественно, и дискурса.

Почему «естественно»? Потому что, если исходить из канонизированных его определений, таких как «речь, погруженная в жизнь» [2, с. 136-137], “як «мови в мові», «текста в тексті», як соціально зорієнтованого мовлення... за яким постає особлива грамати́ка, лексикон, семантика, правила слововживання і синтаксису, в кінцевому підсумку – особливий світ” [3, с. 202], то становится очевидным, что любое из них оптимально отвечает классическому синергетическому определению открытой нелинейной диссипативной функционально-адаптивной системы, “погруженной” в свою «экологию» [4; 9]

То, что «дискурс обладает качеством самоорганизации», сейчас уже никем не оспаривается, а напротив, поддерживается и разделяется большинством лингвистов, и поскольку дискурс отражает регулярно повторяющиеся закономерности в речевом поведении членов общества в той или иной ситуации, его необходимо описывать и анализировать не только как процесс, но и

как **структуру**, состоящую из элементов, каждый из которых «включен в свой особый закон развития, реализуемый с помощью специфических механизмов» [13, с. 262]. Из сказанного вытекает необходимость рассмотрения данного коммуникативного феномена в русле синергетической теории, основополагающим принципом которой является **системно-интегративный**.

В современной лингвосинергетике акцентируется идея “системного отношения взаимодействия речевых подсистем”, подчеркивается, что структура акта речевой коммуникации “есть главным образом *именно структура взаимодействия общающихся людей*” [11, с. 13]. Суть данного принципа состоит в поисках «consistent patterning within and between utterances in the different uses to which we put the utterances» [18, с.] – т.е. в понимании дискурса как ингерентно *организованной* формы деятельности. В рамках данной системно-деятельностной концепции дискурс исследуется как “система систем, или системно организованная деятельность” [11, с. 13]. Иначе говоря, дискурс в системно-интегративном аспекте предстает как сверхсложная иерархически организованная “система систем”, лежащая в основе как поведенческих, так и речемыслительных практик конкретных сообществ, как некая целостность, образуемая совокупностью взаимосвязанных, взаимодействующих между собой функционально-адаптивных дискурсивных (под)систем, каждая из которых “имеет свое строение, свои внутренние переходы и превращения, свое развитие” [7, с. 31]. В роли контролирующего механизма – регулятора поведения системы выступает синергетический закон *функциональной зависимости элементов*.

Дискурс – это сложный подвижный механизм, своеобразная самонастраивающаяся функционально-адаптивная **мегасистема** основной характеристикой которой оказывается “гибкость, проявляемая на различных уровнях” (flexibility at various levels – [15]). Концептуальное пространство человеческих отношений в любой социокультуре всегда подвижно, оно динамично изменяется в процессе усвоения социумом поступающей извне информации и находится в состоянии постоянного взаимодействия и неустойчивого равновесия с окружающей средой. Именно «гибкий дискурс» (the discourse of ‘flexibility’ [15]) соединяет речевую коммуникацию с физической и социокультурной реальностью. Представляя собой своего рода “сплав” всего спектра человеческих отношений – отношений между конкретными индивидами, между индивидами и государством, между человеческими коллективами, субкультурами и т.п., дискурс аккумулирует признаковые черты разных функциональных стилей, регистров и жанров, следовательно, манифестируется в бесконечном многообразии дискурсивных подсистем.

Гибкость, изменчивость дискурсивных подсистем обеспечивает их самосохранение в условиях постоянно изменяющихся параметров среды и является необходимым условием для возникновения в них новых свойств, в частности, свойства избирательности в восприятии воздействий извне. Иначе говоря, «дискурс обладает качеством самоорганизации» [8, с. 176], и поскольку он отражает регулярно повторяющиеся закономерности в поведении членов общества в той или иной ситуации, его необходимо описывать и анализировать не только как процесс, но и как **структуру**, состоящую из элементов, каждый из которых «включен в свой особый закон развития, реализуемый с помощью специфических механизмов» [8, с. 262]. Эти элементы представляет собой отдельные типы дискурса (например, экономический, политический, юридический, академический, научный, педагогический, религиозный, молодежный, устный и письменный дискурс, так называемый “конфликтный” дискурс и др.), т.е. дискурсивные подсистемы, интегрированные в единую мегасистему.

Так как каждая из перечисленных разновидностей дискурса образует особую коммуникативную подсистему, представленную стабильным репертуаром речевых стратегий, возможностей и приемов с закрепленными за ними специфическими особенностями языкового наполнения, естественно предположить, что в каждой конкретной лингвокультуре каждую из перечисленных подсистем отличает своя «разновидность языка» (a variety of language), или «подъязык» (sub-language – [16, с. 20], наиболее «функционально приспособленный» к ситуационным параметрам текстов данного типа дискурса и очерчивающий круг лексико-грамматических, дискурсивно-семантических и прочих языковых особенностей, по которым эти тексты строятся.

Плодотворное развитие синергетические тенденции находят сегодня также в идеях **интердискурса**, который является поистине междисциплинарным узлом сплетения фундаментальных вопросов отношения между языком, социумом, его историей и субъектом. Решить эти вопросы или хотя бы приблизиться к их решению возможно лишь на широкой системно-интегративной синергетической основе, что позволит глубже познать сложную динамическую функционально-адаптивную природу дискурса, выдвигая на первый план его информационно-коммуникативную его сторону. В общетеоретическом плане данный подход дополняет представление о структурно-функциональном единстве речемыслительной деятельности положением о синхронизированном, организационно-согласованном существовании ее частей.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абрамова Н.Т. Целостность управления. – М. Наука, 1974. – 193 с.
2. Арутюнова Н.Д. Дискурс. Лингвистический энциклопедический словарь. – М. Наука, 1990. – 344 с.
3. Бацевич Ф.С. Основы комунікативної лінгвістики. – Київ: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 242 с.
4. Добронравова И.С. Синергетика: становление нелинейного мышления. – Киев, “Либидь”, 1990. – 57 с.

5. Климонтович Ю.Л. Проблемы статической теории самоорганизации синергетики//Философское Общество АН СССР, сер. 2. – М., 1987. – С. 81-89.
6. Князева Е. Н., Курдюмов С.П. Синергетика как новое мировидение: диалог с И. Пригожиным. // «Вопросы философии». – 1992. – №11. – С. 25-32.
7. Леонтьев А.Н. Общее понятие о деятельности //” Основы теории речевой деятельности”. – М., 1974. – С. 3-22.
8. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. Монография. – М.: ИТДК “Гнозис”. – 280 с.
9. Пригожин И.Г. Природа, и новая рациональность. В поисках нового миропонимания //” Философия и жизнь”. – 1991, №7. – С. 12-21.
10. Пушкин В.Г. Кибернетический принцип саморегуляции. – Л., 1974. – 46 с.
11. Сидоров Е.В. Проблемы речевой системности. – М., Наука, 1987. – 68 с.
12. Хакен Г. Синергетика. – М., 1980. – 226 с.
13. Щербakov А.С. Самоорганизация материи в неживой природе. – М., МГУ, 1990. – 204 с.
14. Dijk van T.A. Discourse and power. – Macmillan. 2008. – 256 p.
15. Fairclough N. Technologization of discourse. – C. Caldas-Coulthard & M. Coulthard (eds.). Texts and Practices. Routledge 1996. – P. 98-128.
16. Ferguson C. Dialect, register and genre: Working assumptions about conventionalization. – D. Biber & E. Finegan (Eds.), *Sociolinguistic perspectives on register*. New York: Oxford University Press. 1994. – P. 15-30.
17. Nakamura E.R. Complexity and Diversity. – Springer. 1997. – 119 p.
18. Schiffrin D. Approaches to Discourse. – Oxford; Cambridge, MA, 1994. – 443 p.

REFERENCES

1. Abramova N.T. Integrity of management. – М. Nauka, 1974. – 193 p.
2. Arutunova N.D. Discourse. – Linguistic encyclopedic dictionary. М. Nauka, 1990. – 344 p.
3. Batsevich F. S. Foundations of communicative linguistics. – Kyiv: Editorial centre “Academia”, 2004. – 242 p.
4. Dobronravova I.S. Synergistics: development of non-linear thinking. – Kyiv, “Lybyd”, 1990. – 57 p.
5. Klimontovich Yu.L. Problems of the static theory of synergistic self-organization // Philosophic Society of the USSR Academy of sciences, series 2. – М., 1987. – P. 81-89.
6. Knyazeva Ye.N. , Kurdyumov S.P. Synergistics as a new worldview: a dialogue with I. Prigogyn // Problems of Philosophy”. – 1992. – # 11. – P. 25-32.
7. Leontyev M.L. Foundations of the discourse theory // “Foundations of the speech activity theory”. – М., 1974. – P.3-32.
8. Makarov M.L. Foundations of the theory of discourse. Monograph. – М.: ИТДК “Grozis” – 280 p.
9. Prigogyn I.G. Nature and a new rationality. In search of a new understanding of the world // “Philosophy and life”. – 1991, # 7. – P. 12-21.
10. Pushkin V.G. The cybernetic principle of self-regulation. – Л. 1074. – 46 p.
11. Sidorov Ye.V. Problems of speech systemic organization. – М., Nauka, 1987. – 68 p.
12. Haken G. Synergistics. – М., 1980. – 226 p.
13. Shcherbakov A.S. Self-organization of matter in a man-made world. – М., MGU, 1990. – 204 p.

Discourse in a systemic-integrative aspect

Ye. V. Tarasova

Abstract. Discourse is considered in the present article from the point of view of the synergistic theory of complex self-developing communicative systems in their interaction with their social environment. It is shown that all the well-known definitions of the concept of discourse fully correspond to the definitions of open, non-linear, dynamic synergistic systems formulated within the modern synergistic paradigm.

Keywords: *linguo-synergistics, self-organizing systems, communicative systems, system-environment interaction, systematic-integrative analysis.*

Особливості віртуальної мовної особистості в Інтернет-дискурсі

І. О. Велика

Запорізький національний університет, доцент кафедри німецької філології і перекладу
Corresponding author. E-mail: irena_deutsch@yahoo.de

Paper received 23.12.16; Accepted for publication 02.12.16.

Анотація. У статті розглядається поняття «мовна особистість», встановлюються особливості віртуальної мовної особистості в Інтернет-дискурсі. Досліджуються складові віртуальної мовної особистості, цілі віртуального дискурсу. Виокремлюються відмінності мовної особистості від віртуальної мовної особистості, що існує в просторі Інтернет-комунікації. Особлива увага при дослідженні віртуальної особистості приділяється категоріям «простір» та «час».

Ключові слова: мовна особистість, віртуальна мовна особистість, віртуальний дискурс, дискурс шлюбних оголошень.

Кожне явище у соціумі має своє відображення у мові, мова конструюється і змінюється, враховуючи суспільні зміни. Саме вони є рушійним фактором її розвитку. Слід також зазначити, що не тільки соціальні явища, але й людина і її світ віддзеркалюються у мові. Світ людини з одного боку, має компонент того соціуму, в якому вона існує, а, з іншого боку, компонент індивідуальності, який є характерним для кожного індивіду і відрізняє його від інших. Таким чином, питання мовної особистості, тобто особистості, яку відбито у мові її засобами, стає все більш актуальним для лінгвістичної думки сучасності. Лінгвістика на даному етапі її розвитку все більш занурюється у світ людини, що надає змогу прослідити не тільки розвиток мови як системи у зв'язку з людиною та її середовищем, а й зрозуміти соціальні тенденції, пролити світло на сучасні соціальні проблеми.

Говорити про мовну особистість слід також в контексті різних дискурсивних типів, адже в еру розвитку технологій, Інтернет-простору, ЗМІ, дискурсивних типів існує значна кількість і в кожному з них мовна особистість має свої унікальні, не схожі на інші риси. Наші останні роботи присвячені розвідкам у контексті «функціонування» мовної особистості у віртуальному просторі. Звичайно ж, віртуальний простір є середовищем надзвичайно багатоаспектним, тому ми зусередили нашу увагу саме на шлюбних оголошеннях, адже вони якнайкраще моделюють систему гендерних відносин у певному суспільстві, є ключовими для розуміння тенденцій розвитку певних культур. Саме з тієї причини, що гендерні відносини є базовими для кожного культурного середовища, ми вважаємо їх аналіз ауктальним і надзвичайно цікавим науковим напрямом.

Вивченню поняття «мовна особистість» присвячена велика кількість наукових досліджень сучасності. Слід назвати роботи таких авторів як, Л.°П.°Клобукова, Є.°Ю.°Прохоров, В.°В.°Красних (перехід від мовної особистості до мовленнєвої особистості); А.°В.°Захарова, Л.°П.°Крисін, Г.°Н.°Беспамятнова, Т.°О.°Івушкіна, М.°В.°Ляпон (виділення соціолінгвістичного або психологічного підтипу мовної особистості); Н.°Л.°Чулкіна, Н.°В.°Уфимцева, В.°М.°Богуславський (мовна особистість в контексті національної мови і культури); І.°А.°Раппопорт, О.°О.°Залевська, Г.°В.°Ейгер, С.°В.°Лебедева (аналіз мовної особистості як homo loquens); Ю.°Н.°Караулова, Г.°І.°Богіна, С.°Г.°Воркачова (розробка моделі мовної особистості); О.°В.°Лутовінова, Л.°А.°Пасик, В.°М.°Громова,

Т.М. Гермашева, І.П. Ісаєва (дослідження особливостей віртуальної мовної особистості).

Метою нашої наукової статті є встановлення особливостей віртуальної мовної особистості, особливостей віртуального простору і «функціонування» мовної особистості в ньому.

На сьогоднішній день існує значна кількість визначень «віртуальної мовної особистості»:

1) ідентифікатор для входу в комп'ютерну систему (login, user name),

2) прізвисько або псевдонім, який застосовується для ідентифікації користувача для входу в різні комп'ютерні середовища (блоги, чати) – (user name, nickname),

3) псевдонім або інший заміщувач імені людини (наприклад, номер або особистий код), що застосовується для його громадянської, правової або іншої соціальної репрезентації,

4) комп'ютерна програма, що моделює розумну поведінку (robot, bot),

5) вигадана особистість, яка відтворюється людиною або групою людей, породжує семіотичні артефакти і описується ззовні (virtual character, virtual persona) [2, 4].

У наших наукових розвідках ми дотримуємось останнього визначення віртуальної мовної особистості. Найбільш влучним у цьому контексті, на нашу думку, є визначення Ю.°Н.°Караулова, який під цим науковим феноменом розуміє homo loquens взагалі, а мовленнєву діяльність сприймає як те, що є характерним для homo sapiens в цілому. Отже, під мовною особистістю розуміється «сукупність здібностей і характеристик людини, що обумовлює створення і сприйняття нею мовленнєвих творів (текстів), які відрізняються ступенем структурно-мовної складності, глибиною і точністю відображення дійсності, цілевою спрямованістю» [5, с. 38].

Говорячи про мовну особистість, слід зауважити, що її можна розглядати лише в рамках певного культурного середовища. Вона є явищем унікальним і має декілька складових – соціальну і психічну, відбиваючи їх у комунікації і, таким чином, відображаючи свою приналежність до певного культурного суспільства. Слід також наголосити на тому, що кожна мовна особистість має енциклопедичну, мовну і аксіологічну компетенцію [2, 10], а отже, мовна особистість є феноменом надзвичайно складним, включає багато компонентів і несе в собі певну культуру.

Віртуальна особистість, яка існує у віртуальному просторі, повинна мати навички комунікації, що є характерними саме для цього дискурсивного типу.

Вона має комунікативну компетенцію, яка включає в себе певні навички, вміння, знання, що є необхідними для отримання інформації і її обміну. Лінгвісти, що займаються дослідженнями віртуального дискурсу і мовної особистості в ньому, наголошують на тому, що вона має три компоненти, так званий «трикутник», який обумовлює її зміст – це енциклопедична, мовна і інтерактивна складові. При цьому всі ці компоненти віртуальної мовної особистості є унікальними у порівнянні з реальним дискурсом і мовною особистістю, яка існує в його рамках [2, 9]. Енциклопедична складова мовної особистості надає змогу висловлювати те, що вона вважає за необхідне, несе в собі знання про сучасні технології, завдяки яким можлива її комунікація. Мовна складова віртуальної мовної особистості включає в себе певні мовні засоби, за допомогою яких вона може висловлювати свої думки. Говорячи про віртуальний дискурс, слід наголосити на певних навичках усно-писемного мовлення. Усно-писемне мовлення є особливим продуктом, який сформовано саме завдяки виникненню віртуального дискурсу і необхідності комунікації в ньому. А інтерактивна складова надає можливість здійснювати спілкування з іншими суб'єктами, що існують у віртуальному просторі, включає до себе також правила спілкування і етикету, що прийнято у цьому середовищі.

Кожен дискурс має свої цілі, серед яких О.В. Лутовінова виокремлює соціалізуючі, комунікативні, учбові, ігрові, маніпулятивні, психотерапевтичні. Віртуальний дискурс, крім вищеперахованих, має також на меті третичну соціалізацію, мережеву інкультурацію, самопрезентацію і розвагу – такими є специфічні риси віртуального дискурсу, що відрізняють його від інших типів дискурсу. Третичну соціалізацію О.В. Лутовінова змальовує як інтериоризацію цінностей і норм поведінки у віртуальному просторі. Інкультурацію як процес присвоєння віртуальної культури, а самопрезентацію як реалізацію особистості у віртуальному середовищі [2, 9]. Отже, віртуальний дискурс і існуюча в ньому віртуальна мовна особистість є явищами унікальними, що потребують подальшого тлумачення і глибинних наукових розвідок у цій площині.

Слід також наголосити, що віртуальна мовна особистість, подібно до реальної мовної особистості, має в собі певні індивідуальні риси, виражає своє бачення процесу комунікації у віртуальному просторі, однак партнер по комунікації не ідентифікує її як реальну особистість. Віртуальна мовна особистість являє собою вербалізований образ, що є продуктом віртуальної комунікації, а потім зникає у віртуальному просторі. Проідентифікувати віртуальну мовну особистість не є можливим – вона замінює реальну мовну особистість в процесі комунікації, переслідуючи певні цілі. Отже, для вираження поняття «віртуальна мовна особистість» використовується поняття «маски» [1, 2], під чим розуміється вираження індивідуальних особливостей віртуальної мовної особистості в процесі комунікації.

Віртуальна мовна особистість – це квазіособистість, що встановлює контакт з іншим комунікантом або групою комунікантів, виражає себе за допомогою невербальних та вербальних засобів (тобто можливо має аватар, або фото, а також специфічне ім'я і стиль

викладу інформації), проходить процес авторизації. Лінгвіст О.В. Лутовінова говорить про те, що самоідентифікація віртуальної мовної особистості тісно пов'язана із процесом її самопрезентації, яка базується на її мовній поведінці [9]. Дійсно, говорячи про шлюбний дискурс, можна стверджувати, що віртуальна мовна особистість ідентифікує себе саме через опис своїх характеристик, що допомагає також знайти бажаного віртуального партнера і привернути його увагу до себе.

Слід наголосити на такій особливості віртуальної мовної особистості, як поліідентичність [2]. Анонімність і свобода дій особистості, надають змогу експериментувати зі своєю ідентичністю, створювати та змінювати її. Адресант повідомлення «вибудовує» себе сам, за чим, звичайно, стоїть певний психологічний і соціальний досвід людини.

Услід за Т.А. Кубрак [7] та Т.М. Гермашевою [2], у структурі самопрезентації у блозі виокремлюється дві інтенційні складові: самохарактеризація, де адресант говорить про себе, приписує собі певні риси, розкриває свою особистість; вплив – адресант повідомлення хоче так чи інакше вплинути на адресата, або групу адресатів, за чим стоїть певний намір та мета. Можна сказати, що такі інтенційні складові є характерними і для дискурсу шлюбних оголошень, що можна продемонструвати на таких прикладах:

“Lebe lieber ungewöhnlich! Kreativer Mensch, dominant aber nicht herrisch, mit vielerlei Interessen (nicht nur das Eine!) such weibliches Gegenstück (devot?). Offenheit, Miteinander und Interesse an der Welt, die uns umgibt, sollten selbstverständlich sein. Angestrebt wird eine besondere Beziehung, bei der Du Dich absolut fallen lassen kannst. Alles weitere sollten wir gemeinsam herausfinden ...“ [11].

Автор повідомлення репрезентує себе незвичним чином, підкреслюючи той факт, що він – особистість креативна, незвичайна: *“Kreativer Mensch, dominant aber nicht herrisch, mit vielerlei Interessen....“*. Його оригінальна особистість простежується також в інтенції знайти особливі стосунки (eine besondere Beziehung). Слід також наголосити, що адресант впливає на адресата незвичним способом, підкреслюючи свою унікальність: *“eine besondere Beziehung, bei der Du Dich absolut fallen lassen kannst“*, *„Alles weitere sollten wir gemeinsam herausfinden“*. Саме за допомогою останньої фрази адресант повідомлення обіцяє щось незвичне, він не програмує майбутні стосунки, а дозволяє адресату домислити їх на свій розсуд, інтерпретувати на свій смак. Зазначимо також, що в тексті повідомлення значна кількість граматичних помилок, що є характерним для усно-писемного мовлення Інтернету. Але цікавим фактом є те, що особовий займенник *“Du“* написано з великої літери, що свідчить про повагу до потенційного партнера і про те, що хоча адресант знає собі ціну і прагне чогось нетривіального, він не вважає себе кращим за партнера, не ставить його нижче за себе.

Звернемо увагу на інше оголошення для пошуку партнера, що розміщено на німецькомовному ресурсі: *„Du bist eine offene, charmante und attraktive Frau, die Loyalität lebt und sich Situationen anpassen kann? Dann hast du schon die erste Hürde genommen. Ich bin ein Geschäftsmann um die 50, habe Niveau und kann mir es*

auch leisten. Daher suche ich eine oben beschriebene Dame bei der nicht das Alter entscheidend ist, die mich auf Reisen und auch hier begleiten möchte, vielleicht auch mehr. Dieses soll zum einen stillvoll sein, da es um Geschäfte geht und zum anderen auch sexy, da es um sich mich und mein Wohlbefinden dreht. Sicherlich spielt hier der sexuelle Aspekt auch eine wichtige Rolle, denn ich habe nicht nur Größe im Leben und ein gewisses Selbstbewusstsein, was mein bisheriges Leben mit sich bringt. Nun liegt es an dir, dich in die engere Auswahl zu bringen und dich zu melden. Nur wer es ernst nehmen wird, wird eine Chance haben und auch nur wer sich entsprechend präsentiert im Vorfeld. Es sei jetzt schon gesagt, das es nach der Vorauswahl auch Treffen geben wird, bei denen verschiedene Aspekte zum tragen kommen. Life is every day, but you have only one !!“ [12].

Чоловік-адресант повідомлення відразу демонструє, що має високий соціальний статус і високу самооцінку. Також він наголошує на тому, що партнерка повинна йому відповідати і він буде ретельно вибирати її з претенденток. Пряма репрезентація адресанта дуже висока: „*Ich bin ein Geschäftsmann um die 50, habe Niveau und kann mir es auch leisten*“. Але вимоги до партнерки-адресата, що висуває чоловік, ретельний опис того, якою повинна бути жінка, щоб він звернув на неї увагу, наголошують на тому, що чоловік навіть і не хоче казати про себе багато, він у двох словах вже сказав все, що вважав за необхідне. Вплив автора даного повідомлення особливо чітко можна побачити в таких синтаксичних конструкціях: „*Nur wer es ernst nehmen wird, wird eine Chance haben und auch nur wer sich entsprechend präsentiert im Vorfeld*“. Вражає також лексема „*Vorauswahl*“ за допомогою якої адресант наголошує, що саме він буде робити вибір, адресату повідомлення він такого права не залишає.

Таким чином, на прикладах ми побачили, як адресант повідомлень для пошуку партнера репрезентує себе, як він впливає на адресата, щоб досягти своєї комунікативної мети. Наведені приклади підтверджують той факт, що віртуальний дискурс має особливості, які є характерними саме для Інтернет-комунікації та відрізняють його від інших видів комунікації в реальному світі.

Слід також наголосити на тому, що віртуальна мовна особистість існує в рамках певного простору, що значно відрізняється від простору реального, в якому існує реальна мовна особистість. Реальність буття постулюється через просторово-часові координати комуніканта, який взаємодіє з іншими учасниками комунікації, тобто мова йде про категорії «тут і зараз». Ці категорії є відправними точками для світосприйняття, саме через них відбувається бачення світу, бачення минулих подій і майбутнього.

«Віртуальність» є категорією потенційною, «всі її компоненти існують потенційно, як можливі для реалізації «де-небудь» і «коли-небудь»» [4, 8]. Завдяки потенційності віртуальної реальності існує розрив між ситуативним розвитком дискурсу і реальним буттям комуніканта. Тобто, по причині, що візуальний контакт є відсутнім, можлива пролонгація часових інтервалів комунікативних актів, тобто відповіді на запитання можуть даватись значно пізніше, ніж в реальному житті, реакції на повідомлення, на коментарі

розтягнуті у часі. Віртуальна реальність – це та реальність, якою можна управляти і яку можна моделювати [4, 8], вона підконтрольна людині при наявності заданих параметрів і вимог.

Саме зміна реальності впливає і на мовну особистість – вона змінюється услід за нею, має широку свободу дій в умовах повної анонімності і свободи самовираження. Вона розкута і демократична у спілкуванні, будує себе так, як вважає за потрібне, уникаючи табу і стереотипи.

Із виникненням віртуальної реальності слід говорити також про зникнення просторових меж, що впливає на сприйняття категорії «простір» у віртуальній дійсності. Віртуальна реальність припускає полівекторне спілкування, що завдяки високій швидкості передачі інформації делокалізує комунікантів, які приймають у ньому участь [4; 6, с. 228]. А отже, не тільки часові відношення змінюються у призмі віртуальної дійсності, а й просторові межі втрачають своє значення, вони начебто зникають, полегшуючи таким чином спілкування і створюючи нове сприйняття світу, нову свідомість учасників комунікації.

Зникнення часових меж у віртуальному спілкуванні можна пояснити, перш за все тим, що комуніканти не мають прямого візуального контакту. Обсяг поняття «дійсність» змінюється, адже дистантне спілкування призводить до іншого сприйняття категорії часу. Момент реального часу «зараз» розширюється, включаючи в себе два плана: момент початку і закінчення часового відрізка. Момент «зараз» є тривалим, він не обмежується певним часовим відрізком. З тієї причини, що часові координати учасників комунікації можуть не співпадати, вони мають різне сприйняття майбутнього, минулого і дійсного часу. Прикладом такого неспівпадіння може бути отримання листа, що датовано наступним днем [4; 6, с. 227]. Отже, категорія часу має інше значення у віртуальній реальності, вона інакше вимірюється і інакше сприймається комунікантами.

Такий процес зникнення сприйняття часових відрізків, тобто процес детемпоралізації індивіда, має своє відображення і на мовному рівні. Привітання «Доброго ранку» або «Доброї ночі» стають неактуальними для комунікантів віртуального простору, адже якщо вони знаходяться на різних континентах, або в різних країнах, часові відрізки, про які йдеться, як правило, не збігаються.

Також можливість реалізації полівекторної комунікації, яку потенційно має кожна віртуальна мовна особистість, обумовлює зміну статусу показників «тут і зараз». Комунікант, що приймає участь у процесі спілкування, є центром перелому часових координат ситуації, про яку йдеться. Темпоральна структура висловлювання об'єднується навколо фігури мовця: «або у прямому співвідношенні з ним і відносно його дійсності, або в опосередкованому відношенні до нього і відносно до минулого або майбутнього моменту до його дійсності» [3, с. 12; 4]. Отже, кожна думка, кожне судження про дійсність і реальний світ, про об'єктивну реальність має компонент «Я-буття», що співвідноситься з буттям реальності.

Отже, віртуальна мовна особистість відрізняється від мовної особистості, що існує у реальному світі. Вона має свої складові та може бути охарактеризова-

на як квазіособистість, що виконує певні функції і потім зникає у віртуальному просторі. Вона відрізняється значною свободою та демократичністю поведінки, адже має анонімність та свободу дій на відміну від реального життя. Проідентифікувати віртуальну мовну особистість неможливо, вона є поняттям середнім між реальною особистістю та особистістю вигаданою.

Середовище «функціонування» віртуальної особистості теж має свої особливості – категорії простору та часу є іншими, вони не співвідносяться з реальним життям. Всі вищепераховані особливості підкреслюють унікальність віртуальної комунікації і той факт, що вона є новим і недостатньо дослідженим науковим феноменом сьогодення.

ЛИТЕРАТУРА

1. Винокур Г.О. Филологические исследования: лингвистика и поэтика. – М.: Наука, 1990. – 452 с.
2. Гермашева Т.М. Виртуальная языковая личность субъекта блог-дискурса [Электронный ресурс] // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2: Филология и искусствоведение. – № 2 (140). – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/virtualnaya-yazykovaya-lichnost-v-prostranstve-blog-diskursa>.
3. Закамулина М.Н. Темпоральность во французском и татарском языках: слово, высказывание, текст. – Казань: Татарское книжное издательство, 2000. – 288 с.
4. Исаева И. П. Виртуальная языковая личность: процессы детемпорализации [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://sibac.info/conf/philolog/v/27652>.
5. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 2002. – 305 с.
6. Конаев С.Н. Новые технологии и понятие времени [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.chronos.msu.ru/RREPORTS/sinergetika/konyaev_novye.pdf.
7. Кубрак Т.А. Интенция самопрезентации субъекта в вербальной коммуникации: автореф. дис. на соиск. учён. степ. канд. психолог. наук: 10.00.01. – М., 2009. – 26 с.
8. Лутовинова О.В. Виртуальный дискурс: к определению понятия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.russian.slavica.org/article11701.html.
9. Лутовинова О.В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса. – Волгоград: Перемена, 2009. – 496 с.
10. Уракова Ф.К., Хачмафова З.Р. Формирование языковой личности в условиях модернизации школы: проблемы и перспективы // Вестник Адыгейского государственного университета. – Сер. Педагогика и психология. – Майкоп, 2012. – Вып. 1 (95). – С. 222-229.
11. Er sucht Sie: http://www.webliebe.de/kontaktanzeige_er-sucht-sie_hamburg_120515.html?p=1.
12. Er sucht Sie: http://www.webliebe.de/kontaktanzeige_er-sucht-sie_nrw_125758.html?p=1.

REFERENCES

1. Vinokur G.O. Philological researches: linguistics and poetics. – М.: Nauka, 1990. – 452 pp.
2. Germasheva T.M. The virtual language personality in blog-discourse space [Electronic resource] // The Bulletin of the Adyghe State University. Series 2: Philology and the Arts. – № 2 (140). – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/virtualnaya-yazykovaya-lichnost-v-prostranstve-blog-diskursa>.
3. Zakamulina M.N. The temporality in French and Tatar languages: word, statement, text. – Kazan: Tatar publishing house, 2000. – 288 c.
4. Isaeva I.P. The virtual linguistic personality: processes of detemporalization [Electronic resource]. – URL: : <https://sibac.info/conf/philolog/v/27652>.
5. Karaulov Yu.N. The Russian language and linguistic personality. – М.: Science, 2002. – 305 pp.
6. Konyaev S.N. The new technologies and the concept of time [E. source]. – URL: http://www.chronos.msu.ru/RREPORTS/sinergetika/konyaev_novye.pdf.
7. Kubrak T.A. Intension of self-presentation of the subject in verbal communication: Diss. ab-stract for the Cand. of Psychology degree: 10.00.01. – М., 2009. – 26 pp.
8. Lutovinova O.V. Virtual discourse: to the notion of concept [Electronic resource]. – URL: www.russian.slavica.org/article11701.html.
9. Lutovinova O.V. Lingvoculturological features of virtual discourse. – Volgograd: Peremena, 2009. – 496 pp.
10. Urakova F.K., Khachmafova Z.R. Formation of the linguistic personality in the conditions of school modernization: problems and prospects // The Bulletin of the Adyghe State University. Series «Philology and the Arts». – Maikop, 2012. – Iss. 1 (95). – P. 222-229.

The peculiarities of virtual linguistic personality in Internet-discourse.

I. O. Velyka

Abstract. In the article the notion “linguistic personality” is considered, the peculiarities of virtual linguistic personality in Internet discourse are pointed out. The components of virtual linguistic personality and the purposes of virtual discourse are researched. The differences of linguistic personality and virtual linguistic personality in Internet communication are considered. Great attention in the article is paid to the notions “space” and “time”.

Key words: *linguistic personality, virtual linguistic personality, virtual discourse, marriage announcement discourse.*

Особенности виртуальной языковой личности в Интернет-дискурсе.

И. О. Великая

Аннотация. В статье рассматривается понятие «языковая личность», устанавливаются особенности виртуальной языковой личности в Интернет-дискурсе. Исследуются компоненты виртуальной языковой личности, цели виртуального дискурса. Выделяются отличия языковой личности от виртуальной языковой личности. Особое внимание уделяется категориям «пространство» и «время».

Ключевые слова: *языковая личность, виртуальная языковая личность, виртуальный дискурс, дискурс брачных объявлений.*

Риторичні питання в американському поетичному мовленні: комунікативно-прагматичний аспект

К. О. Юркова

Херсонський державний університет
Corresponding author. E-mail: christina384@ukr.net

Paper received 14.11.16; Accepted for publication 25.11.16.

Анотація. У статті виявлені комунікативно-прагматичні властивості риторичних питань в американському поетичному мовленні. Акцентовано увагу на виявленні комунікативних типів риторичних питань, що зумовлюють їх різні функції у сучасних американських текстах, визначенні прагматичної ролі риторичних питань в американському поетичному мовленні.

Ключові слова: комунікативно-прагматичні властивості, риторичні питання, віршоване мовлення, прагматична роль.

Вступ. Питання як один із видів пізнавальної діяльності людини завжди привертало увагу науковців. У вітчизняному й зарубіжному мовознавстві вивчення питання у форматі питальних і риторичних синтаксичних конструкцій отримало всебічний розгляд в аспекті їхніх структурно-семантичних, стилістичних і функціональних властивостей у мові, що зафіксовано в академічних граматиках різних мов, англійської зокрема. Так, з позицій *структурно-семантичного* підходу здійснено класифікацію питальних речень в англійській мові [1, с. 44-48; 26, р. 213-215]. Окремі дослідження питальних речень, що виконувалися в діахронічній площині, присвячені формальним ознакам питальності (Л.П. Калитюк) [12] та прагматичним особливостям таких речень в англійській мові XI- XX століть (Л.Р. Безугла, Л. П. Калитюк, І.С. Шевченко) [6; 12; 19]. Як свідчить аналітичний огляд наукових розвідок з проблеми питальності дослідження питального речення і риторичного питання у мові має більш глибоку традицію, ніж у мовленні, особливо в американському поетичному мовленні. На основі *лінгвокогнітивного* підходу виявлено концептуальну структуру питального речення (Н.С. Алфьорова) [1], у *лінгвосинергетичному* аспекті з'ясовано особливості функціонування питальних конструкцій [там само]. У *прагматичному* плані риторичні питання досліджені на матеріалі німецького поетичного мовлення (Л.Р. Безугла) [6]. Натомість комунікативно-прагматичний аспект риторичних питань в американському поетичному мовленні не отримав належного висвітлення, що і зумовило вибір проблематики дослідження.

Актуальність статті визначається її відповідністю спрямуванням наукових розвідок з проблем синтаксису, поетичного зокрема, на встановлення комунікативно-прагматичних властивостей синтаксичних конструкцій. Дотепер риторичні питання як певним чином граматично оформлений тип синтаксичних конструкцій поетичного тексту не отримали вичерпного опису в лінгвістиці у світлі новітніх підходів і методів дослідження. Актуальність дослідження підсилюється розповсюдженістю риторичних питань в поетичному мовленні та відсутністю систематичного опису їх стилістичних особливостей та комунікативно-прагматичних властивостей саме в американському поетичному мовленні.

Мета дослідження полягає у виявленні іллокутивної сили і перлокутивних ефектів риторичних питань в американському поетичному мовленні.

Структурно-семантична, стилістична й комунікативна характеристика РП в американському поетичному мовленні.

За семантичною та синтаксичною структурою в англійській мові риторичні питання поділяються на спеціальні (special), загальні (general), альтернативні (alternative) й розділові (disjunctive) [26, р. 213-215]. Така класифікація є усталеною й зафіксована в академічних граматиках англійської мови [24, 25].

За структурою в англійській мові риторичні питання (далі – РП) поділяються на прості, спрощені, складні та ускладнені [29].

Стилістична характеристика РП враховувалася у дослідженні їх в художньому мовленні [1]. Наповненість РП образотворчими засобами посилюють емоційно-експресивні відтінки та зумовлюють високий ступінь емотивності поетичного тексту.

Комунікативний зміст мовленнєвої одиниці Ф.С. Бацевич визначає як індивідуальну потенційну інформацію, неповторний концепт у комунікації, що залежить від внутрішнього світу кожного з учасників спілкування, контекстної комунікації, специфіки та стану каналів передачі інформації, наявності та якості зворотного зв'язку, конкретної конситуації спілкування та інших чинників [4, с. 75].

За комунікативним критерієм РП в американському поетичному мовленні поділяємо на такі, що спрямовані:

1) На об'єкт дії (об'єктні): *“What is all this? I know how furiously your heart is beating”* (“Gray Room” W. Stevens), *“What have I to say to you when we shall meet?”* (“A Love Song” W.C. Williams), *“What is it that is dragging at my heart?”* (“The Late Singer” W.C. Williams).

2) На суб'єкт дії (суб'єктні): *Who shall say I am not the happy genius of my household?* (“Danse Russe” W.C. Williams), *Who knows, since seeds have such tenacity?* (“At The Funeral Of A Minor Poet” T.B. Aldrich), *“Who is Lydia, pray, and who is Hypatia?”* (“Palinode” T.B. Aldrich).

3) На обставині, що спрямована на різні обставини дії:

- Причини (Why?): *“Why do you locate here as large as a tank aiming at one half of a lifetime?”* (“Despair” A.

Sexton), *“Why has she chosen me for the knife that darts along her smile?”* (“Sympathetic Portrait Of A Child” W. Stevens), *“Why has she chosen me for the knife that darts along her smile?”* (“Sympathetic Portrait Of A Child” W.C. Williams).

- Обставини часу (When?): *“When heaven presents in sheets the solid hue?”* (R. Frost “Fragmentary Blue”), *“But when was that ever a bar to any watch they keep?”* (R. Frost “Neither Out Far Nor in Deep”), *“When were December and May known to be happy together?”* (T.B. Aldrich “Thalia”).

- Обставини місця (Where?): *“Where had I heard this wind before change like this to a deeper roar?”* (R. Frost “Bereft”), *“Where shall I find you — you, my grotesque fellows that I seek everywhere To make up my band?, Where are you this day — you, my seven-year locusts with cased wings?”* (“Sub Terra” W.C. Williams).

- Спосіб дії (How?): *“How will it be when we shall sleep indeed?”* (“Sleep” T.B. Aldrich), *“How came the dainty Baby Bell Into this world of ours?”* (“Baby Bell” T.B. Aldrich), *“How many leagues away is yonder town. Set flower-wise in the valley?”* (“An Alpine Picture” T.B. Aldrich).

Спираючись на розроблену нами комунікативну методику РП в англійській мові та стилістичний і кількісний аналіз вживання РП в американському віршованому мовленні, ми виявили певні відмінності у їх типологізації, які полягають: 1) у превалюванні певних типів РП та 2) їх стилістико-синтаксичному оформленні. В американських поетичних текстах превалюють об’єктні (What, Which-questions), суб’єктні (Who-questions), обставина причини (Why-questions), спосіб дії (How-questions).

Для зручності кількісного аналізу РП в американському поетичному мовленні нами взято 1000 сторінок поетичних текстів по 100 сторінок кожного з авторів, які належать до різних літературно-стильових жанрів. РП – найбільшу кількість вживання виявляють об’єктні РП (What, Which-questions) – 37%, обставини причини – 17 % (Why-questions) та місця (Where-questions) – 10 %, суб’єктні (Who-questions) – 10 %.

Функції РП в американському віршованому мовленні.

У контексті нашого дослідження функцію РП тлумачимо як їх роль у композиційно-смісловій організації поетичного тексту [13; 18], що передбачає врахування місця розташування РП у поетичному тексті – слабкі чи сильні позиції за Арнольд І.В. [2].

Функціональний аналіз РП в американських поетичних текстах дозволив виявити їх основні функції: апелятивну, сугестивну й образотворчу, які сприяють підвищенню емоційного тону мовлення та посиленню прагматичного ефекту висловлення.

Апелятивна функція полягає у приверненні уваги читача до того, про що йдеться та стимулює до роздумів. Вона спрямована на творення емоційного відгуку у читача, емоційного резонансу за О.П. Воробійовою [9].

У поетичному тексті К. Сендберга “Humdrum” РП виконує апелятивну функцію:

*If I had a million lives to live
and a million deaths to die*

*in a million humdrum worlds,
I'd like to change my name
and have a new house number to go by
each and every time I died
and started life all over again.*

*I wouldn't want the same name every time
and the same old house number always,
dying a million deaths,
dying one by one a million times:*

*- would you?
or you?
or you? [27].*

Використовуючи РП як графон у вигляді сходинок автор апелює до уваги адресатів:

*- would you?
or you?
or you?*

Звертання автора не персоніфіковане (звертається не до окремого читача, а навпаки, до широкої аудиторії. Апелятивна функція РП спрямована на логічне та емоційне посилення думки читача.

Іллокутивна сила РП полягає у тому, що автор закликає читачів не бути ординарними, натомість, бути не схожими на інших і прагнути чогось високого. Смісл вірша полягає у тому, що зміна ім'я може спричинити зміни в образі життя людини.

Сугестивна функція спрямовує адресата до інтелектуального пошуку, на посилення когнітивної діяльності читача. Сугестивна функція проявляється у РП, які містять архетипні символи та інтертекстуальні включення: *“What is a name anywhere anyway?”* (К. Сендберг “Blacklisted”):

Why shall I keep the old name?

What is a name anywhere anyway?

A name is a cheap thing all fathers and mothers leave each child:

A job is a job and I want to live, so

Why does God Almighty or anybody else care whether I take a new

name to go by? [27].

У наведеному поетичному тексті РП: *“Why does God Almighty or anybody else care whether I take a new name to go by?”* виступає питанням до обставини причини з питальним займенником *“Why”* (Why-question) і постає у вигляді складного речення. Цей вірш закінчується РП, тобто, питання знаходиться у фінальній позиції поетичного тексту. Останній поетичний рядок є вирішальним у розумінні головної ідеї вірша, завдяки якому автор набуває можливості донести до адресата низку прагматичних намірів: спонукання адресата до реакції на поставлене РП у вірші: *“Чому Всемогутнього або когось ще хвилює, чи зможу я взяти нове ім'я?”*.

Сугестивна функція проявляється у навіюванні адресантом своїх думок та почуттів читачеві, сугестія спонукає підсвідомо наслідувати позицію адресанта. Сугестія переносить читача в інший, нереальний, ілюзорний світ; вона створює поетичну ілюзію. Прагматичний аспект питальних конструкцій полягає в їхній іллокутивній силі, спрямованій на реалізацію комунікативної інтенції адресанта.

У поетичному тексті К. Сендберга “*Cheap blue*” (“*Дешева блакить*”) РП впливає на жанр поетичного тексту:

*Hill blue among the leaves in summer,
Hill blue among the branches in winter –
Light sea blue at the sand beaches in winter,
Deep sea blue in the deep, deep
Prairie blue, mountain blue,
Who can pick a pocketful of these blues,
A handkerchief of these blues,
And go walking, talking, walking as though
God gave them a lot of loose change
for spending money, to throw at the birds,
to flip into the tin cups of blind men?* [27].

Вилучення РП з цього тексту перетворює його з жанру філософської лірики на пейзажну. Завдяки фінальній сильній позиції, РП наче підбиває висновок. Читач зіставляє своє враження від цілого тексту з ужитим у ньому РП. Дивлячись на результат такого зіставлення, читач має або довершити гармонійне сприйняття твору, або переосмислити його наново, беручи до уваги його ядро, відправну точку інтерпретації – РП. Останній рядок є вирішальним у розумінні головної ідеї вірша: “*Найважливіше в нашому житті це духовний світ людини, ніж матеріальний*”.

Після прочитання вірша заголовок сприяє зіткненню протилежних значень: дешевий, безцінний, коштовний. Повторення абстрагованого епітету *blue* не тільки привертає увагу читача до повторюваного елемента, але й дає змогу вилучити нові та приховані смисли: *блакить* символізує і колір, і силу Небесну, спокій, духовний світ людини, що суперечить заголовку вірша “*Cheap blue*”, яке асоціюється з матеріальною стороною світу. Для опису пейзажу поет використовує такі іменники: “*hill, blue, leaves, branches, waters, prairie, mountain, birds*”. З самого початку життя людина тісно пов’язана з природою. Природа для людини є джерелом життя, рідною матінкою, яка ніжить нас з самого дитинства в духмяних травах та воді річок: “*Light sea blue at the sand beaches in winter*” – спокійне, безтурботне життя та: “*Deep sea blue in the deep, deep*” – життя, що наповнене різними проблемними ситуаціями.

До прикладу вірш Е. Секстон “*Despair*”, в якому описується емоційний стан відчаю ліричної героїні:

- 1.) *Who is he?*
- 2.) *A railroad track toward hell?*
- 3.) *Breaking like a stick of furniture?*
- 4.) *The hope that suddenly overflows the cesspool?*
- 5.) *The love that goes down the drain like spit?*
- 6.) *The love that said forever, forever*
- 7.) *and then runs you over like a truck?* [28].

Перш за все, маркером імпліцитного смислу всього поетичного тексту є назва вірша: “*Despair*”, яка підказує адресату, що йтиметься про внутрішній світ ліричної героїні. Персоніфікація у суб’єктному РП (1) та антитеза РП (6, 7 рядки) уможливають виявлення імпліцитного смислу: “причина відчаю ліричної героїні – розчарування у коханому”. Реконструкція концептуальних метафор “*LOVE IS PAIN*”, “*LOVE IS A FRAGILE THING*” розкриває узагальнений смисл вірша.

РП, що виконують образотворчу функцію, як правило, наповнені стилістичними засобами, що посилюють емоційно-експресивні відтінки тексту.

У контексті дослідження з’ясовано, що у функціонуванні РП проявляються певні закономірності, що виявляються у взаємодії їх комунікативних типів і функцій, які вони виконують у поетичному тексті.

Комунікативно-прагматичні властивості РП в американському поетичному мовленні.

Виявлення комунікативно-прагматичного потенціалу РП полягає у встановленні їх ролі у передачі прагматичної інтенції адресанта, що визначається через аналіз їхньої іллокутивної сили і перлокутивного ефекту. Іллокутивна сила РП включає в себе такі компоненти: іллокутивна мета (те, заради чого здійснюється мовленнєвий акт), засоби її досягнення, умови досягнення, інтенсифікатори. За Дж. Остіном, мовленнєвий акт – мінімальна одиниця спілкування [21]. Це створення конкретної пропозиції, наділеної пропозиціональним змістом, забезпечення комунікативною метою, яка передається від адресанта до адресата. Для визначення іллокутивної сили достатньо знати, якої іллокутивної мети має намір досягти адресант, якими способами та з якою інтенсивністю відбуваються пропозиційні акти, які при них пропозиції, як реалізуються психологічні стани та з якою інтенсивністю [el. ref].

У американському віршованому мовленні РП характеризується як ефективна фігура діалогізації монологічного мовлення, що слугує для смислового й емоційного виділення його семантичних центрів, для формування емоційно-оцінного відношення адресата до предмета мовлення, а також для інтенсифікації перлокутивного ефекту [14, с. 104]. Перлокутивний ефект, що впливає на успішність спілкування, при якому адресант прагне вирішити поставлені ним комунікативні завдання. РП постає як конструкція, що впливає на почуття і думки адресата [там само]. Перлокутивний акт РП – результат мовленнєвого впливу адресанта на думки та почуття адресата. Поняття перлокутивного акта вважається найпроблемнішим серед мовленнєво-актових понять, “ахілесовою п’ятою мовленнєвих актів”. У фаховій літературі можна виділити три основні групи стосовно розуміння перлокутивного акту. Інші дослідники трактують перлокутивний акт як реактивний мовленнєвий акт адресата (Шевченко І.С., Wagner K.R., Weigand E.) [el. ref]. Прихильники третьої точки зору розмежовують поняття “перлокутивний акт” і “перлокутивний ефект”: перше розуміється ними як спроба впливу або “перлокутивна спроба”, друге – як “інтендована реакція слухача” (Holly W.), результат впливу. Інтендованість – наявність у комунікативній інтенції адресанта перлокутивної мети донести імпліцитний смисл до адресата [6].

У контексті нашої роботи основною іллокутивною силою РП є активація інтелектуального пошуку читача, цілеспрямований вплив на емоційний стан та думки, спрямування адресата до поставленої мети читачем саме через РП.

Інтерпретаційно-текстовий аналіз американських поетичних текстів, які містять РП, засвідчив, що РП виконують роль тригерів при прочитанні й вилученні експліцитних (явних) і імпліцитних (прихованих) смислів. Роль РП як тригерів полягає: 1) у зміні ракурса інтерпретації: з прототипового на непрототипове прочитання; 2) активації й активізації лінгвокогнітивних операцій вилучення імпліцитних смислів.

Слідом за М. Фрімен, під прототипним прочитанням поетичного тексту розуміємо центральне, яке розділяється більшістю інтерпретаторів, когнітивне прочитання, що забезпечує адекватну інтерпретацію та вилучення основного змісту тексту [23, р. 105]. Як зазначає Л.І. Белехова, непрототипне прочитання тлумачиться як таке, що може привести, в термінах У. Еко [22, р. 23], до недоінтерпретації (*underinterpretation*), тобто втрати або перекручування інформації, або ж до більш глибокої інтерпретації, що сприяє виявленню тих найтонших нюансів значення номінативних одиниць, прихованого змісту, переданого образністю тексту та, що досягається завдяки певним когнітивним операціям і процедурам, задіяним в процесі читання, які в значній мірі не закладені від самого початку в тексті, а привносяться читачем завдяки його поетичній компетенції [8, с. 10-34].

Прототипне прочитання визначається як центральне прочитання, що розкриває його зміст та основний смисл, які стають типовими для тлумачень більшості інтерпретаторів. Непрототипне прочитання веде до різних інтерпретацій поетичного тексту або до його поглибленої інтерпретації, за якої схоплюються певні маргінальні приховані смисли, або до недоінтерпретації, що ігнорує деякі відтінки значення словесного поетичного образу, наявного в образному просторі поетичного тексту [там само].

У нашому дослідженні РП тлумачаться як тригери (*trigger*) інтерпретації поетичного тексту. Тригери – спусковий гачок та програма для розкриття імпліцитних смислів.

До прикладу проаналізуємо поетичний текст К. Сендберга “*Money, politics, love and glory*”:

- 1.) *Who put up that cage?*
- 2.) *Who hung it up with bars, doors?*
- 3.) *Why do those on the inside want to get out?*
- 4.) *Why do those outside want to get in?*
- 5.) *What is this crying inside and out all the time?*
- 6.) *What is this endless, useless beating of baffled wings at these bars, doors, this cage?* [27].

Напрямом інтерпретації задає заголовок вірша, який містить узагальнений смисл вірша, що вилучається через аналіз стереотипних понять життя “ГРОШІ, ПОЛІТИКА, КОХАННЯ та СЛАВА”. У сучасній концептології визначені основні смислові ознаки цих концептів (Н.Д. Арутюнова, А. Вежбицька, С. Г.Воркачов, В.З. Дем’янков, Н.В. Дорофєєва, О.П. Єрмакова, В.І. Карасик, О.А. Корнілов, Н.А. Красавський, В.С. Морозова, Л.Г. Панова, G. Lakoff, Z. Koevesces, М. Emanatian, A.D. Shmelev, В. Fehr). Концепт ГРОШІ є одним із базових у концептуальній картини світу людини та являє собою особливу економіко-психологічну реальність. Згідно з думкою

М.Ю. Семенова концепт ГРОШІ є засобом вираження ціннісної орієнтації в системі цілей життя (термінальна або інструментальна цінність) [15, с. 6]. Дослідження маніфестації концепту ГРОШІ проведено на матеріалі астрологічних прогнозів, до тексту яких презентний особливий інтерес через важливу роль фінансового положення та перспектив на майбутнє для кожної людини.

Як свідчать наукові розвідки, присвячені виявленню змісту концепту ПОЛІТИКА, його основними ознаками постають хитрість, вигідна брехня, взаємодія з конкурентами. Стосовно концептів LOVE, MONEY, GLORY виділяють такі основні семантичні ознаки: LOVE – почуття глибокої прихильності, відданості кому-небудь. LOVE – провідна потреба людини та головний аспект його існування в людському суспільстві. Слід зазначити, що у поезії LOVE – космічна сила, подібна силі тяжіння. Кохання здатне допомогти та зцілити не тільки проблему нестерпної залежності від грошей, але й інші проблеми, які виникають у взаємовідносинах з грошима.

MONEY – символізує матеріальну сторону життя людини. Заради грошей люди готові піти на все. Відключається мозок та з’являється тільки одне бажання – отримати як можна більше грошей. У такій ситуації духовна сторона життя відходить на другий план.

Спіраючись на виявлені смислові ознаки номінативних одиниць зазначених концептів, реконструюємо базові концептуальні метафори: ЖИТТЯ Є ВМІСТИЛИЩЕ, ЖИТТЯ Є БОРОТЬБА, ЖИТТЯ Є ВИБІР, втілені в семантиці номінативних одиниць РП наведеного вірша. Такі метафори слугують вилученню основного смислу вірша, його центральному, прототипному прочитанню. Тригерами непрототипного прочитання та експлікації прихованого смислу виступають номінативні одиниці *cage, endless, useless beating*, образи-символи *bars, doors*, які активізують когнітивну обробку тексту. Когнітивно-семантичний аналіз цих номінативних одиниць дозволяє реконструювати ідіотипні концептуальні метафори, як результат лінгвокогнітивних операцій розширення і специфікації: ЖИТТЯ – ЦЕ ВМІСТИЛИЩЕ ПЕРЕШКОД, ВИПРОБУВАНЬ. ПЕРЕШКОДИ – ЦЕ ПРАГНЕННЯ ГРОШЕЙ, СЛАВИ. ПРАГНЕННЯ ГРОШЕЙ – ЦЕ БЕЗГЛУЗДІ ВИТРАТИ ЖИТТЯ.

Висновки. Таким чином, в американських поетичних текстах РП постають поліфункціональними синтаксичними конструкціями, лінгвокогнітивні й комунікативно-прагматичні властивості яких забезпечують реалізацію прагматичної настанови тексту, авторської інтенції. Такий комунікативно-прагматичний потенціал РП розкрито через установлення певних закономірностей у функціонуванні РП, що виявляється у взаємодії їх комунікативних типів і функцій, які вони виконують у поетичному тексті. Доведено, що апелятивна функція суб’єктних і об’єктних РП спрямована на актуалізацію прагматичного ефекту емоційного резонансу адресата, зарядження його відчуттям співпричетності до описуваних в тексті подій,

сугестивна функція реалізується в основному обставинними РП і стимулює інтелектуальну діяльність адресата, викликає в нього бажання пошуку відповіді на поставленні запитання, образотворча функція закликає до творчої співпраці до конструювання образу ліричного героя.

Установлено, що об'єктні й суб'єктні РП виконують в основному апелятивну функцію, через яку реалізується перлокутивний ефект. Сугестивна функція простежується в обставинних РП причини і спрямована на створення перлокутивного ефекту

співпереживання та інтелектуального пошуку. Образотворча функція притаманна РП, які характеризуються конвергенцією стилістичних засобів і прийомів, які виступають тригерами оцінного й емотивного значення РП.

Перспективу подальших досліджень РП у поетичному мовленні вбачаємо в порівняльному і збіставному аналізові функціонування РП в британських, канадських і австралійських поетичних текстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алфьорова Н.С. Функціонування питальних речень у сучасних американських текстах: дис. ... на здоб. наукового ступеню к. філол. н.: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Наталя Сергіївна Алфьорова. – Запоріжжя, 2012. – 229 с.
2. Арнольд И.В. Значение сильной позиции для интерпретации художественного текста / Арнольд И.В. // Иностранные языки в школе, 1978. – № 4. – С. 23 – 24.
3. Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского / М. М. Бахтин – [2-е изд.]. – М.: Советская Россия, 1979. – 320 с.
4. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К.: Видавничий центр Академія, 2004. – 344с.
5. Бацевич Ф.С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи / Флорій Сергійович Бацевич. – Львів: Паіс, 2005. – 262 с.
6. Безугла Л. Р. Исторична динаміка мовленнєвого акту квеситива в німецькій та англійській мовах: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 " Германські мови" / Л. Р. Безугла. –Харків, 1998. – 22 с.
7. Белехова Л.И. Прототипическое и непрототипическое прочтение поэтического текста (на материале американской поэзии) [Электронный ресурс] / Л.И. Белехова // Когниция. Коммуникация. Дискурс. 2013. – № 6. – С.10–34.– Режим доступа: <https://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/>.
8. Белехова Л.И. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії): монографія / Белехова Л. І. – Херсон: Айлант, 2002. – 368 с.
9. Воробьёва О.П. Лингвистические аспекты адресованности художественного текста (одноязычная и межязыковая коммуникация): дис. ... доктора филол. наук: 10.02.19 / Воробьёва Ольга Петровна. – М., 1993. – 382 с.
10. Галич О. А. Теорія літератури: підручник / О. А. Галич, В. М. Назарець, Є. М. Васильєв. – К.: Либідь. – 2001. – 488 с.
11. Заболотська О. В. Імперативні синтаксичні конструкції в англійському поетичному дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / О.В. Заболотська. – Херсон, 2012. – 20 с.
12. Калитюк Л. П. Питальне речення в історії англійської мови: структурний та прагматичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. П. Калитюк. – Київ, 2008. – 27 с.
13. Маріна О.С. Парадоксальність у сучасному англійському поетичному дискурсі: когнітивно-семіотичний вимір: автореф. дис. на здобуття наук ступеня д-ра філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. С. Маріна. – Київ, 2016. – 34 с.
14. Палійчук А.Л. Наративний код інтимізації (на матеріалі англійського художнього дискурсу): дис. ... на здобуття наук ступеня канд.філол.наук: 10.02.04 "Германські мови" / Палійчук Анна Леонардівна. – Л., 2011. – 253 с.
15. Семенов М.Ю. Деньги и люди: Психология денег в России: Монография / Семенов М.Ю. – К.: Изд-во «Простобук», 2011. – 149 с.
16. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17. – М.: Прогресс, 1986. – С.170-195.
17. Скідан О. Г. Контрастивні стилістичні засоби втілення концепту *ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ* у художніх текстах У. С. Моема: дис. ...канд філол. наук: 10. 02. 04 / Скідан Ольга Геннадіївна. – Х., 2007. – 283 с.
18. Чернявская В.Е. Текст статичен или текст процессуален? / В.Е. Чернявская [Электронный ресурс] // Когниция. Коммуникация. Дискурс. – 2010. – № 1. – С. 123 – 131. – Режим доступа: <https://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/>.
19. Шевченко І. С. Исторична динаміка прагматичних властивостей англійського питального речення (16 – 20ст.): автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04. "Германські мови" / І. С. Шевченко. – К., 1999. – 36 с.
20. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації: монографія / Тетяна Вадимівна Яхонтова. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009 – 420 с.
21. Austin J.L. How to Do Things with Words / J.L. Austin. – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 196. – 166 p.
22. Eco U. The Role of the Reader (Explorations in the Semiotics of Texts) / Umberto Eco. – Bloomington; L.: Indiana Univ. Press, 1979. – 273 p.
23. Freeman M. Poetry and the scope of metaphor: Toward a cognitive theory of literature / M. Freeman // The Cognitive Theory of Literature: State of the Art and Application to English Studies. – ESSE 4, Debrecen, Hungary, 1997. – P. 103 – 123.
24. Huddleston R. The Cambridge Grammar of the English Language / R. Huddleston, G. Pullum – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 1842 p.
25. Johansson S. Understanding English Grammar. Part I: An Overview / S.Johansson. – Norway: Gjovik Trykkeri A.S., 1986. – 385 p.
26. Leech Geoffrey, Svartvik Jan. A Communicative Grammar of English 3rd edition. – Routledge, 2003. – 304 p.
27. Sandburg – Sandburg Carl. The Complete Poems. – San-Diego; N.Y.; L.: Harcourt Brace Jovanovich Publishers, 1970. – 797 p.
28. Sexton – Sexton Anne. The Complete Poems. – Boston: Houghton Mifflin, 1982.– 622 p.
29. Sweet H. A new English Grammar logical and historical. – Oxford: Clenendon Press. Pt.2. Syntax, 1954. – 499 p.

REFERENCES

1. Alferova N.S. The functioning of interrogative sentences in modern American texts: dis. for the cand. of Philol. Scien. d. w.: on spec. 10.02.04 " Germanic languages" / N. S. Alferova. - Zaporizhia, 2012. – 229 p.

2. Arnold I.V. The value of a strong position for the interpretation of the art text / I.V. Arnold // Foreign languages at school, 1978. – № 4. – P. 23 – 24.
3. Bakhtin M. M. Problems of Dostoevsky's poetics / M.M. Bakhtin – [2nd ed.]. – M.: Soviet Russia, 1979. – 320 p.
4. Batsevych F.S. Basics communicative linguistics / F.S. Batsevych. – K.: Publishing House "Academy", 2004. – 344 p.
5. Batsevych F.S. Linguistic genealogy: problems and prospects / F.S. Batsevych. – Lviv: Pais, 2005. – 262 p.
6. Bezugla L.R. Historical dynamics of speech act of quisitive in German and English: dis. for the cand. of Philol. Scien. d. w.: on spec 10.02.04 "Germanic languages" / L.R. Bezugla. Harkov, 1998. – 22 p.
7. Belekhova L.I. Prototypical and non-prototypical reading of a poetic text (a case study of American poetry) [Electronic resource] / L. I. Belekhova // Cognition. Communication. Discourse. 2013. – No 6. – S. 10-34.– Access mode: <https://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/>.
8. Belekhova L.I. Verbal poetic image in a historical and typological perspective: linguo-cognitive aspect (based on the texts of American poetry). Monograph / Larisa Ivanovna Belekhova.– Kherson: Ipant Publishers, 2002. – 368 p.
9. Vorobyova O. P. Linguistic aspects of addressing of literary text (monolingual and interlingual communication) dis. doc. of Philol. Scien.: on spec. 10.02.19 / Vorobyova Olha Petrivna. – M., 1993. – 382 p.
10. Galich O.A. Literary Theory: textbook / O.A. Galich, V. Nazarets, E. Vasiliev. - Kyiv: Lybid. – 2001. – 488 p.
11. Zabolotska O.V. Imperative syntactic constructions in an English-speaking poetic discourse: a cognitive-pragmatic aspect: dis. abstract for the cand. of Philol. Scien. d. w.: on spec 10.02.04 "Germanic languages" / O. V. Zabolotska. – Kherson, 2012. – 20 p.
12. Kalytyuk L. P. Interrogative sentence in the history of English: structural and pragmatic aspects: dis. abstract for the cand. of Philol. Scien. d. w.: on spec 10.02.04 "Germanic languages" / L. P. Kalytyuk. – Kyiv, 2008. – 27 p.
13. Marina O. S. the Paradox in a modern English poetic discourse: a cognitive-semiotic measurement: dis. abstract for the cand. of Philol. Scien.d.w.: on spec 10.02.04 "Germanic languages" / O. S. Marina. – Kyiv, 2016. – 34 p.
14. Paliychuk A. L. Narrative code of intimization (in English artistic discourse): dis. the cand. of Philol. Scien. d. w.: on spec 10.02.04 "Germanic languages" / Paliychuk Anna Leonardovna. – L., 2011. – 253 p.
15. Semenov M. Yu. Money and people: the Psychology of money in Russia: Monography / Semenov M.Yu. – K.: Publishing house "Prostobuk", 2011. – 149 p.
16. J. R. Searle The classification of illocutionary acts / John Searle // New in foreign linguistics. – Vol. 17. – M.: Progress, 1986. – P. 170-195.
17. Skidan O. G. Contrastive stylistic means of implementing the concept of CREATIVE PERSONALITY in the literary texts V.S. Maugham: dis. for the cand. of Philol. Scien. d. w.: on spec 10. 02. 04 / Skidan Olga Gennadijevna. – H., 2007. – 283 p.
18. Chernyavskaya V. E. Static text or procedural text? / V. E. Chernyavskaya [Electronic resource] // Cognition. Communication. Discourse. – 2010. – No. 1. – P. 123-131. – Mode of access: <https://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/>.
19. Shevchenko I. S. A historical dynamics of the pragmatic properties of English interrogative sentences (16-20 s.): dis. abstract for the cand. of Philol. Scien. d. w.: on spec 10.02.04. "Germanic languages" / I. S. Shevchenko. – K., 1999. – 36 p.
20. Yakhontova T. V. Linguistic genealogy of scientific communication: monograph / Tatyana Vadimovna Yakhontova. – Lviv: Publishing center LNU ei. Franko, 2009 – 420 p.

Rhetorical questions in American poetic speech: communicative and pragmatic aspects

К. О. Yurkova

Abstract. This article focuses on revealing communicative and pragmatic properties of rhetorical questions in American poetic speech. It is has been proved that interaction of communicative types of rhetorical questions and their functions in poetic texts insure illocutionary force and perlocutionary effect on the reader.

Key words: *communicative and pragmatic properties, rhetorical questions, poetic speech, pragmatic role.*

Риторические вопросы в американской поэтической речи: коммуникативно-прагматический аспект

К. А. Юркова

Аннотация. В статье рассматриваются коммуникативные свойства риторических вопросов в американской поэтической речи. Акцентировано внимание на выявлении коммуникативных типов риторических вопросов, обуславливающих их различные функции в современных американских текстах, определении прагматической роли риторических вопросов в американской поэтической речи.

Ключевые слова: *коммуникативно-прагматические свойства, риторические вопросы, поэтическая речь, прагматическая роль.*

Поетія XVI–XVIII століть у науковому баченні Івана Франка

О. О. Злотник-Шагіна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)
Corresponding author. E-mail: ozlotnik@bigmir.net

Paper received 16.11.16; Accepted for publication 25.11.16.

Анотація. У статті досліджується специфіка інтерпретації Іваном Франком феномену української поезії епохи Бароко. Наголошується на тому, що багато текстів учений вперше опублікував і прокоментував. Підкреслюється, що особливо позитивні оцінки він дав віршам на національну тематику, збірці духовної лірики «Богогласник». Климентія Зіновієва і Григорія Сковороду він називав справжніми українськими поетами.

Ключові слова: Іван Франко, українська поезія, епоха Бароко, бурлескно-трагедійна поезія.

Вступ. Наукова спадщина Івана Яковича Франка містить ряд праць, присвячених давній українській поезії. Важливим внеском ученого є те, що він знайшов у архівах багато рукописів давніх поетичних текстів, опублікував їх і супроводив солідними науковими розвідками, багато з яких мають новаторський і відкриваючий характер. Так, Іван Франко писав про зародження, становлення і розвитку давньої української поезії у таких працях, як «Южнорусская литература», «Нарис українсько-руської літератури», «Історія української літератури», фрагментарно у праці «Карпато-руське письменство XVII–XVIII вв.». Таким чином дослідник репрезентував масштабну систему історії становлення і розвитку української поезії. Цим і пояснюється **актуальність** дослідження.

Постановка проблеми. Стаття «Южнорусская литература» стала однією з перших, присвячених цій тематиці. Говорячи про поезію XVII–XVIII століть як літературний жанр, Франко відносить до неї також віршовані інтермедії до драматичних творів. Особливо наголошує дослідник на тому впливові, який цей жанр справив на поетичні тексти таких відомих поетів того часу, як Климентій Зіновій та Іван Некрашевич. В «Історії української літератури» Іван Франко подає ширшу характеристику українського віршування, наводить багато цитат, переказує тексти творів. Він правомірно робить висновок про те, що «мова на вірші, вже в XVI ст. занесена до нас із Польщі, в XVII ст. значно розширилася. Вже не лише дедикації та описи гербів у титлових листах книжок укладено віршами; тепер маємо і віршові передмови і посліловія, віршові вставки в прозові твори, віршові панегірики і більші віршовані твори в епічній і драматичній формі. Вірші переважно силабичні, балакучі, повні чи то теологічної, чи схоластичної фразеології, та все-таки ще не такі пусті, як величезні віршовані потвори Івана Максимовича і інших віршарів другої половини XVII ст. В початках XVII ст. життя на Україні було таке різностороннє, шумне і багате подіями, що навіть мимо волі віршарів відгуки його попадали до їх творів і дають їм певну, коли й не літературну, то все-таки культурно-історичну вартість. Се тим більше, що автори тих віршів були звичайно не фаховими римоплетами, а бралися за перо принагідно, коли щось незвичайне запахувало їх фантазію або їм хотілося якісь свої думки та уваги досадніше вбити в тямку читачам» [2, с. 273–274].

І. Франко зауважує на тих віршованих текстах, які побачили світ окремими книжечками. Зокрема, до

таких належать різдвяні декламації «Вірші на Рождество Христове» (1616) Памви Беринди, «Візерунок цнот» (1618) Єлисея Плетенецького, «Лямент» на смерть Леонтія Карповича (1620) Мелетія Смотрицького, «Вірші на жалісний погреб Петра Конашевича-Сагайдачного» (1640) Касіяна Саковича та інші менші за обсягом художні поетичні тексти. Важливо, що вчений фактично першим серед українських істориків літератури почав досліджувати творчість поета Віталія. Він звернув увагу на те, що багато «гномів» Віталія позначені численними впливами усної народної творчості, тут також є афоризми з творчості польського поета Яна Кохановського.

Іван Франко першим проаналізував анонімний твір «Лямент о утрапению міщан острозьких» (1636), назвавши його поемою. Досить упереджену оцінку дав учений збірці Кирила Транквіліона-Ставровецького «Перло многоцінное» (1646). Її твори дослідник характеризує як «наскрізь шаблонні й імперсональні», тому їх не можна називати, як це робить автор, красивими і глибокими. Очевидно, таке ставлення Івана Франка до збірки, що в історії української літератури займає досить визначне становище, було зумовлене помітними прокатолицькими позиціями Кирила Транквіліона-Ставровецького, що було неприйнятним для вченого. Іван Франко особисто не підтримував такі позиції, вважаючи їх зрадницькими по відношенню до українського народу. Література другої половини XVII століття в «Історії української літератури» Франка виділена окремим розділом. Ставлення Франка до духовної поезії, панегіричних творів, курйозного віршування є досить упередженим і неправомірно критичним. Франко упереджено говорить про це з огляду на фактичну відсутність у цих творах національних суспільно-політичних позицій.

Особливу увагу звертає Іван Франко на твори, присвячені національно-визвольній війні під проводом Богдана Хмельницького. Вивченню цього питання присвячені такі його праці, як «Хмельниччина 1648–1649 рр. у сучасних віршах» (1898), «Студії над українськими народними піснями» (1913) та ін. У першому дослідженні зібрано та подано 13 латиномовних творів, 28 польськомовних, один україномовний. Іван Франко детально аналізує різні думки і підходи щодо Хмельниччини у віршах. Він наголошує: «Ми привикли від польських істориків слухати запевнень, що Хмельниччина була виключно соціальним бунтом, повстанням хлопів проти панів або, як говорить лірик Куліш, руїників проти культурників. Усякі націона-

льні і релігійні мотиви, мовляв, не мали в тім темнім русі ніякої ваги, були прищеплені до нього пізніше православними духовними, сліпими кобзарями та нетямущими українськими публіцистами і істориками-патріотами» [3, с. 207]. Проте козацькі автори вже у перемозі під Жовтими Водами побачили початок, як наголошує вчений, генерального «обрахунку» з поляками за національне і релігійне гноблення українців.

За працю «Студії над українськими народними піснями» 1917 року Російська Академія наук посмертно присудила Франкові премію імені О. О. Котляревського. Важливим здобутком і відкриттям дослідника у цій праці є обстоювання тези про суттєвий і незаперечний вплив усної словесності на літературу. Крім народних пісень, Франко цікавиться також художніми текстами, які являють собою напівпісні-напіввірші книжного походження. Тут дослідник дав власні реконструкції напівкнижних текстів про Хмельниччину, зокрема таких, як «Чи не той то хміль, що коло тичини в'ється?», «Висипався хміль із міха», «Глянь, обернися, стань, задивися», «Він глянув, як звір...», «Отак то пиха наробила лиха». Дослідник цілком правомірно робить наголос на тому, що ці твори стали відгуком на повстання Хмельницького і засвідчили його художньо-поетичну інтерпретацію.

Дослідник звертає значну увагу на постать Йосипа Шумлянського, якому присвітив кілька статей. Згадує про нього і в «Історії української літератури», зазначаючи: «Від сього ж єпископа лишилася нам вірша про похід короля Собеського під Відень 1683 р., в якім походить й сам Шумлянський брав участь, вірша без поезії, але цікава задля свогого полонофільського і наскрізь світського характеру» [2, с. 318]. Критично ставиться Франко до езуйтської діяльності письменника. Цікавою і ґрунтовною з точки зору аналізу тексту є спеціальна стаття вченого під назвою «Вірша єпископа Й. Шумлянського про події 1683–1686 рр.» (1901). Тут дослідник з'ясовує питання авторства цього твору, наголошуючи, що його написав саме Шумлянський. Передусім учений вважає цей вірш цікавим для істориків літератури. Також цінність цього поетичного тексту вбачає у тому, що він написаний руським письмом.

Вірші на історичну тематику досліджує Іван Франко також у праці «Карпаторуське письменство XVII–XVIII вв.», зокрема ті, які присвячені подіям австротурецької війни 1683–1686 рр. Франко вважає книжними і напівісторичними також такі твори, як «Пісня Київська» та «О Мукач, Мукачосирошений», знайдені ним у Кам'янському «Богогласнику» 1734 року. Це твори з Карпатського регіону, які розповідають «про далекі центри національного життя, свідомість, про його ворогів» [5, с. 218]. Тут турецько-татарські нападники називаються «агарянами». Вчений наголошує на патріотизмові українців, їх здатності об'єднатися у протистоянні з ворогами.

Особливий інтерес у Франка-науковця викликала укладена у Карпатському регіоні 1734 року збірка духовних віршів на неділі та свята протягом року під назвою «Богогласник». Цей твір став своєрідною передтечею славнозвісного «Богогласника», надрукованого і складеного у Почаєві 1790 року. Іван Франко наголошує на новій тенденції у літературі, що поляга-

ла в укладанні духовних пісень і віршів у співаники, які були популярними на Карпаторуській Україні та інших її землях. Спочатку вони містили тільки духовні тексти, а з часом сюди почали також включати і світські поетичні твори, зокрема поезії мандрованих дяків, тексти на історичні теми й побутові твори. Крім того, тут є багато поетичних текстів на релігійні теми, пов'язані з унією.

В «Історії української літератури» Франко зробив спробу систематизувати давню українську поезію XVIII століття. Тут містяться спеціальні розділи, присвячені школам і школярським віршам, дяківські вірші, віршовані новели й оповідання. В окремому розділі аналізується поетична творчість Климентія Зіновієва. Дослідник зазначає, що на його час не було зроблено жодної системної спроби дослідити українську поезію цього періоду. З цього нариса Франка в історії української літератури почалися подальші дослідження, присвячені поезії XVIII століття. Схвально дослідник відгукується про поетичні твори Феопана Прокіповича, називаючи його одним з найталановитіших поетів академії. Анонімному полонофільському історичному віршеві «Жарт непотребний» початку XVIII століття Іван Якович Франко присвятив окреме дослідження під назвою «Жарт непотребний. Історична вірша з 1702 р. на історичному тлі» (1912–1913). Тут учений подав детальний історико-літературний аналіз твору, а також джерел для його написання.

Справжніми народними письменниками Іван Франко вважав «мандруючих поетів» Климентія Зіновієва і Григорія Сковороду. Характеризуючи і порівнюючи ці дві постаті, він писав: «Перший належить до початку XVIII в., другий до другої його половини. Літературна і соціальна фізіономія обох однаковіснька, хоч у їх інтелігенції і моральному погляді на життя величезна різниця. Оба вони були ученики Київської академії, оба провели свій вік, блукаючи по Україні та по сусідніх з нею країнах, у обох їх творах крізь старосвітську форму проблискують іскри нових почувань і поглядів, критицизму і рефлексії, зароджується тип новочасного письменника, що виступає не як речник типових поглядів маси або приписів традиційної доктрини, але як індивідуальна поява зі своїми власними поглядами, виробленими сильно розвитим індивідуальним життям і думанням» [2, с. 362]. В «Історії української літератури» Іван Франко детально аналізує феномен Климентія Зіновієва. Іван Якович зупиняється на аналізі творів поета, які були присвячені опису різних ремесел, віршів про козаків. Він стоїть на тому, що творчість автора дає дуже цікавий матеріал для розуміння української літератури XVIII століття, репрезентує особливості життя та побуту нижчих верств суспільства.

Іван Франко увів до наукового обігу поширений на західноукраїнських землях у XVIII столітті акровірш-елегію Олександра Падальського «Пісня про світ». Він першим почав вивчати цей твір, що був знайдений у рукописному збірнику гірського села Тухлі 1751 року. Франко вперше представив цей поетичний текст на суд громадськості, опублікувавши його у журналі «Киевская старина» (1889, т. XXIV) і супроводивши вступною заміткою. Дослідник наголосив на літературній вартості твору, що був написаний народ-

ною розмовною мовою з лементами польськими і старослов'янськими. Звертав увагу Іван Франко і на духовну лірику, надрукувавши низку текстів із рукописних збірок XVI–XVIII століть. Він виділяв і звертав особливу увагу на різдвяні колядки, які називав «правдивими перлами» духовної поезії. Дослідник навіть написав спеціальну працю «Наші коляди» (1890), де подав ґрунтовний порівняльний аналіз українських колядок християнського періоду з язичницькими та середньовічними західноєвропейськими творами цього жанру.

Особливу увагу звертав Іван Франко на збірку духовної поезії «Богогласник», що була опублікована ченцями-василіанами 1790 року у друкарні Почаївського монастиря. До окремих аспектів аналізу цієї збірки дослідник звертається у таких працях, як «Наші коляди», «Карпаторуське письменство», «Апокрифи та легенди з українських рукописів», «Історія української літератури», «Нарис історії українсько-руської літератури», інших розвідках. Дослідник наголошував на тому, що «Богогласник» є збіркою побожних пісень, написаних українською, польською, латинською мовами у різні часи різними авторами, що були представниками різних релігійних конфесій. Більш ранні твори цього жанру були анонімними, а серед авторів пізніших текстів дослідник називає Івана Гешицького, Івана Мاستиборського, Івана Пашковського, Івана Моравського, Івана Вольського, Василя Тарнавського, Дмитра Левковського, Якова Кульчицького, Каспровича, Теодора, Венедикта, Дмитра Туптала та інших. Учений подає реєстр, який становить усього біля п'ятдесяти імен. Також Франко наголошує на тому, що почаївські монахи, готуючи текст до друку, упорядкували його, відредагували, подекуди замінили тексти новішими відповідно до своїх уніатських позицій.

Досліджував Іван Франко також гумористично-сатиричне українське віршування, вважаючи його репрезентацією найбільш демократичних верств суспільства. Він присвятив вивченню цієї теми ряд статей, зокрема «До історії вірші в Україні», «Нові при-

чинки до українського віршування» та ін. Так, у праці «До історії вірші на Вкраїні» дослідник навів два тексти жартівливих творів – «Вірша про Адамів гріх» і діалог «Празник в селі Перемиськім». Він вважав за необхідне збирати ці тексти, а потім подавати до друку для того, щоб учені мали можливість їх досліджувати. У праці «Нові причинки до історії вірші на Вкраїні» Франко подав невідомі на той час тексти віршованого діалогу «Розмова мазура з русином», «Пісня про святого Михайла», «Вірша про Каньовського». Ставши одним із перших дослідників цих текстів, Іван Франко вписав їх у літературний процес, визначивши місце у контексті тогочасних пам'яток.

Результати наукового дослідження та висновки. «Історія української літератури» І. Франка містить розділ «Література XVIII століття», де представлено гумористично-сатиричне і бурлескно-трагедійне віршування. Тут учений виділяє такі пункти, як школи і школярські вірші, дяки і дяківські вірші, віршовані новели й оповідання. Наголошує, що «в нижчих, часто просто пролетарських сферах української суспільності повстає в XVII і XVIII в. своя література, хоч щодо своїх тем покривна з літературою вищих верств, іноді просто переробки літературних тем вищої літератури, та проте нав'язна в значній часті новим духом, більш індивідуальна і свободна від шаблонів, зложена далеко живішаю мовою і для історика літератури далеко цікавіша. Сільські духовні і сільські або мандровані дяки, вбогі жебручі школярі та їх учителі – отсе головний контингент тої школи, що творить свою поезію, свої прозові писання, свою усну традицію і все те ширить у масах народу» [2, с. 348]. Крім того, мандровані дяки виступили носіями такого популярного жанру, як вертеп.

Загалом у науковій спадщині Франка досить детально представлено бачення вченим феномену давньої української поезії. Передусім слід зауважити на тому, що багато текстів цього жанру автор вперше опублікував і ввів до наукового обігу, давши глибокі наукові коментарі до них.

ЛІТЕРАТУРА

1. Франко І. Історія літератури руської/ Іван Франко // Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наукова думка, 1976–1983. – Т. 27. – 1981. – С. 334–336.
2. Франко І. Історія української літератури. Часть перша. Від початків українського письменства до Івана Котляревського // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. – К. Наукова думка, 1976–1983. – Т. 40. – 1983. – С. 7–370.
3. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. / Іван Франко // Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наукова думка, 1976–1983. – Т. 41. – С. 194–470.
4. Франко І. Святий Климент / Іван Франко // Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наукова думка, 1976–1986. – Т. 34. – 1981. – С. 7–347.
5. Франко І. Студії над українськими народними піснями / Іван Франко // Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наукова думка, 1976–1986. – Т. 42. – 1984. – С. 7–491.

REFERENCES

1. I. Franko. History of Rus`ka Literature / Ivan Franko // Collection of works: in 50 books.– K. : Naukova dumka, 1976–1983. – Vol. 27. – 1981. – P. 334–336.
2. I. Franko. History of Ukrainian Literature. Part 1. From the beginning of Ukrainian writing to Ivan Kotlyarevsky // Ivan Franko. Collection of works: in 50 books. – K. : Naukova dumka, 1976–1983. – Vol. 40. – 1983. – P. 7–370.
3. I. Franko. An Outline of the History of Ukrainian-Rus`ka Literature by 1890/ Ivan Franko// Collection of works: in 50 books.– K. : Naukova dumka, 1976–1983. – Vol. 41. – P. 194–470.
4. I. Franko. Saint Klyment / Ivan Franko// Collection of works: in 50 books.– K. : Naukova dumka, 1976–1983. – Vol. 34. – 1981. – P. 7–347.
5. I. Franko. Research of Ukrainian Folk Songs / Ivan Franko// Collection of works: in 50 books.– K. : Naukova dumka, 1976–1983. – Vol. 42. – 1984. – P. 7–491.

Поэзия XVI–XVIII веков в научном видении Ивана Франко

О. А. Злотник-Шагина

Аннотация. В статье исследуется специфика интерпретации Иваном Франко украинской поэзии эпохи Барокко. Акцентируется на том, что многие тексты ученый впервые опубликовал и прокомментировал. Подчеркивается, что особенно позитивные оценки он дал стихотворениям на национальную тематику, сборнику духовной лирики «Богогласник». Климентия Зиновьева и Григория Сковороду он называл настоящими украинскими поэтами.

Ключевые слова: Иван Франко, украинская поэзия, эпоха Барокко, бурлескно-травестийная поэзия.

Poetry of XVI–XVIII Centuries and their Scientific Interpretation by Ivan Franko

O. O. Zlotnik-Shagina

Summary. This article is focused on the phenomenon of Ukrainian Baroque poems as specifically interpreted by Ivan Franko. It is underlined that many texts were published and commented by the scientist for the first time. His special positive references, as noted, were given to poems of the national topic, and to the collection of spiritual poems «Bohohlasnyk». Klymentiy Zynoviev and Hryhoriy Skovoroda were referred by him as true Ukrainian writers.

Keywords: Ivan Franko, Ukrainian poems, epoch of Baroque, religious poems, national poems, popular poems.

Тактика позитивної презентації об'єкта критики на матеріалі англійських та німецьких кінорецензій

У. В. Зьомко

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Paper received 20.12.16; Accepted for publication 02.01.17.

Анотація. Розвідка містить огляд актуальних підходів західних досліджень жанру та тлумачень поняття комунікативного ходу. Аналізу підлягає реалізація комунікативної тактики позитивної презентації об'єкта критики у англійських та німецьких кінорецензіях. Визначено мовленнєві ходи реалізації цієї тактики та узагальнено їхні мовні індикатори. З метою виявити особливості мовленнєвої реалізації тактики позитивної презентації об'єкта критики у англійських та німецьких кінорецензіях застосовано контрастивний метод дослідження.

Ключові слова: текстотворення, кінорецензія, комунікативні тактики, мовленнєвий хід.

Вступ. Особливості планування мисленнєво-мовленнєвого процесу відповідно до конкретних умов спілкування і комунікантів, а також проблематика стратегічної комунікації у жанрах медіадискурсу дедалі частіше привертають увагу прагмалінгвістів, які неоднозначно трактують поняття стратегії, тактики і мовленнєвого ходу (МХ).

Стислий огляд публікацій з теми. У західних дослідженнях жанрів дедалі актуальнішим стає крос-культурний порівняльний підхід, у межах якого виокремлюють крос-культурну прагматику [3; 11], міжкультурну комунікацію [6; 7] та контрастивну риторичку [8]. Кроскультурна прагматика досліджує культурну специфіку реалізації мовленнєвих актів та використання стратегій ввічливості [4]. Представники теорії міжкультурної комунікації прагнуть порівняти застосування комунікантами різних дискурсивних стратегій. Контрастивна риторика зосереджує свою увагу на вивченні риторичної структури жанру як спільної структурно-логічної основи. На думку австралійського лінгвіста Ю. Чжу, кожен із згаданих напрямів лінгвістики доповнює порівняльний аналіз жанрів у різноманітних культурних контекстах. Дослідниця пропонує також власну концепцію крос-культурного дослідження жанру на прикладі ділового листування у англійській та китайській культурах у руслі соціокогнітивного підходу. Її концепція, в основі якої лежить дослідження «запасу знань» дискурсивної спільноти, поєднує різноаспектне вивчення жанру із врахуванням його комунікативної мети, риторичної структури [10], когнітивного структурування [2] та семантики [1] з положеннями теорії кроскультурної комунікації [12, с. 4].

Риторичну структуру жанру визначають як послідовність (комунікативних) ходів (rhetorical moves) та кроків (steps) [10]. Зупинимось детальніше на дотичному для нашого дослідження понятті комунікативного ходу. Хід тлумачать як одиницю риторичної структури жанру, який передбачає досягнення певної комунікативної мети [9] або як комунікативну подію, яку прагне здійснити автор [5, с. 299]. На думку Ю. Чжу, останнє визначення поняття *хід* дозволяє розглядати його як жанрову одиницю, за умови тлумачення жанру як послідовності комунікативних подій. Кожен хід співвідноситься з комунікативною метою, оскільки передбачає реалізацію певного конкретного наміру і доповнює загальний задум розвитку тексту. Окрім того хід вказує на певний «тактичний простір» [12, с. 41]. Згідно з дослідженням Дж. Свейлза і ходи, і кроки риторичної структури жанру відобра-

жають поетапні стратегії реалізації комунікативної мети. На думку дослідника жанрів В. К. Бхатті, ходи можна розглядати як смислові одиниці, які відображають когнітивну структуру тексту [2].

Підсумовуючи огляд тлумачень понять *хід* і *крок* у працях англійських науковців зазначимо, що у нашому дослідженні вони співвідносяться з поняттями *комунікативна тактика* і *мовленнєвий хід*. Комунікативну тактику визначаємо як локальну інтенцію, яка реалізується за допомогою сукупності МХ, а МХ – як одиницю послідовності дій, за допомогою якої безпосередньо здійснюється маніфестація комунікативної тактики та опосередковано стратегії в цілому.

Мета статті – визначити мовленнєві ходи, які реалізують тактику позитивної презентації об'єкта критики (ОК) у англійських та німецьких кінорецензіях.

Матеріали і методи. Матеріали для дослідження слугували тексти англійських та німецьких кінорецензій, представлених на сайтах спеціалізованих та неспеціалізованих журналів та газет “Sight & Sound Magazine”, “The Guardian”, “The Telegraph”, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“, „Spiegel“, „Zeit“ та сайтах critic.de, filmrezension.de, kino-zeit.de.

У роботі застосовано наступні **методи** дослідження: метод деконструкції теорій, які розглядали комунікативні тактики і мовленнєві ходи, прагмалінгвістичний та прагмасемантичний аналіз (виявлення і опис мовленнєвих ходів, що реалізують тактику позитивної презентації ОК), дескриптивно-емпіричний метод (спостереження і узагальнення мовних маркерів реалізації мовленнєвих ходів), прийом суцільної вибірки (для дослідження текстів рецензій), контрастивний метод (виявлення спільних і специфічних рис реалізації тактики позитивної презентації у англійських та німецьких кінорецензіях), елементи контекстуального аналізу.

Результати та обговорення їх. Головною комунікативною тактикою, яка безпосередньо співвідноситься з провідною метою кінорецензії ознайомити з продуктом кінематографії та критично його осмислити, вважаємо тактику презентації об'єкта рецензії. У межах цієї комунікативної тактики розрізняємо позитивну та негативну презентацію об'єкта критики відповідно до стратегії текстотворення. До тактики *позитивної* презентації фільму та його авторів рецензенти звертаються, реалізуючи стратегії на підвищення та об'єктивного представлення. Оскільки у кінорецензії фільм розглядають як єдине ціле в процесі його створення, об'єктом критики виступають усі складові кінематографічної діяльності, тобто робота режисерів,

акторів, сценаристів, продюсерів, костюмерів тощо. Отже, оцінка фільму передбачає оцінку його творців, і навпаки, аналізуючи роботу авторів фільму, рецензент дає оцінку їхній картині.

У цьому дослідженні здійснюємо спробу систематизувати мовленнєві ходи, які реалізують тактику позитивної презентації об'єкта кінорецензії на матеріалі англійської та німецької мов. Її рецензент використовує з метою створення привабливого для глядача образу об'єкта критики, реалізуючи типову для сучасної рецензії рекламну функцію.

Найбільш репрезентативними мовленнєвими ходами, вважаємо ходи **ствердження переваг ОК** та **заперечення недоліків ОК**. З метою дати позитивну оцінку ОК і переконати потенційного глядача подивитися фільм рецензент вдається до перерахування його переваг. Рецензент переважно оцінює ідейно-тематичну складову, сюжет, систему образів, композицію, проблематику, мистецьке втілення, музичний супровід тощо. Мовленнєвий хід *ствердження переваг* реалізується за допомогою меліоративної лексики, що містить оцінку сему «добре» з різним ступенем інтенсивності, різноманітними стилістичними та експресивними відтінками. Про використання МХ ствердження переваг сигналізують також мовні маркери аналізу мистецького твору такі як *перевага, сильні моменти, актуальність, гострота, сила впливу, переконливість* тощо: *One of "Selma's" central strengths is its insistence on presenting a three-dimensional version of King. ... He's complex and alive here, and incarnated wonderfully by Oyelowo, who gives a resolutely unflashy performance ...* (Selma); *Jede Episode ist anders erzählt, nicht jede Schauspielerleistung gleich – aber in dieser Uneinheitlichkeit liegt eine gewisse Stärke des Films.* (Quellen des Lebens)

Серед переваг фільму рецензенти часто згадують його особливий вплив на глядача. Кінострічка може вражати, заворожувати, захоплювати подих, тримати у напрузі. Про це свідчать емоційно-оцінні мовні маркери із семою «вражаючий»: *Besonders beeindruckend ist zum Beispiel die an F.W. Murnaus „Tabu“ erinnernde Abwehrhaltung von Ventura oder ein Lächeln von Vitalina, das schlicht zu den schönsten der Filmgeschichte zählen muss. Diese Spannung legt sich auch auf die Dialoge, die in einer poetischen Sparsamkeit von der Essenz eines Gefühls, einer Einsamkeit oder des verglühenden Lebens sprechen. Jeder Atemzug, jeder Laut ist ein kleiner Tod, eine Erschütterung im persönlichen und gesellschaftlichen Krankheitsbild.* (Horse Money) Впливом фільму вважаємо також його здатність спонукати до роздумів тощо: *The film places the viewer in a position to ask the same questions that Ventura's character is asking himself – am I alive? Have I lived?* (Horse Money)

Стверджуючи переваги фільму, критик часом вдається до **заперечення його недоліків** і створює позитивний образ за допомогою слів, що виражають негативну оцінку та лексики з семантикою заперечення або відсутності негативної ознаки: *While the poster for "The Witch" may conjure up memories of William Friedkin's "The Guardian", this owes nothing to that film's hokey horrors.* (The Witch); *Hier ist das nicht so. Hier fliegt niemand von Baum zu Baum. Und doch sind gerade die Kampfszenen von fast meditativer Kraft. Wir sehen die Essenz, nicht den Effekt...* Hou Hsiao-Hsien *ist*

kein Regisseur, der seinen Darstellern und seiner Geschichte auf den Leib rücken würde. Er hält Abstand. Er zeigt Respekt. (The Assassin)

У межах тактики позитивної презентації об'єктом критики виступає не лише сам фільм як продукт кінематографії, а й його творці. Критик, рекламуючи певний фільм, прагне також створити позитивний образ режисера, сценариста, актора тощо. Реалізація такої інтенції відбувається за допомогою наступних мовленнєвих ходів: **похвала, комплімент, вказівка на відзнаки ОК**.

МХ похвали передбачає оцінку професійних якостей авторів фільму із вказівкою на те, яким чином їм вдалося досягти того чи іншого результату (хвалити за що). Відповідно маркерами використання цього ходу слугують мовні маркери з узагальненим значенням «досягнення певного позитивного результату», а суб'єктом цього досягнення виступають режисер, актор, сценарист, звукооператор, костюмер тощо. Слід згадати, що мовними маркерами похвали у англійських і німецьких рецензіях можуть виступати конструкції за моделлю «один з небагатьох, хто може/уміє/здатний зробити щось»: *The fact remains that there are few filmmakers alive today wearing a mantle of moral authority comparable to that which Sissako has taken upon himself, and if his film has been met with an extraordinary amount of acclaim, it is because he manages to wear this mantle lightly...* (Timbuktu); *Es gibt nur wenige Regisseure, die es vermögen, trotz einer derartigen Länge der einzelnen Einstellungen (obwohl der Film deutlich schneller geschnitten scheint, als zum Beispiel „In Vanda's Room“ durchgehend eine so hohe Intensität zu erlangen, die jedes Augenzwinkern, jede kleine Bewegung zu einem Kinoereignis macht.* (Horse Money)

Комплімент як мовленнєвий хід апелює до зовнішніх і внутрішніх якостей авторів фільму і, на відміну від похвали, здебільшого не передбачає наведення доказів. Про його використання сигналізує лексика, що виражає позитивну оцінку творців фільму, і свідчить про їхню обдарованість, талановитість, майстерність, ерудованість, привабливість, харизматичність, граційність тощо: *I could watch Jones for hours: the baby-bird scruff of hair, his face like a paranoid turnip. He has a fascinating presence, all crumple.* (By Our Selves); *Vor allem aber interessiert ihn die Titelfigur, Nie Yinniang, mit Grazie und sehr geheimnisvoller Präsenz verkörpert von Shu Qui.* (The Assassin)

Використовуючи **МХ ствердження індивідуальності** стилю ОК, критик прагне підкреслити неповторність, своєрідність, оригінальність творчого кредо, режисури, акторської гри, техніки мистецького втілення: *Certainly, the Ferrara style is unmistakable, here as everywhere in "Pasolini"...* (Pasolini); *Über diese moderne Halluzination beugt sich Ade mit ihrem menschenfreundlichen und herrlich komischen Blick ...* (Toni Erdmann)

Вказівка на відзнаки ОК. З метою підвищити статус і продемонструвати визнання таланту авторів і виконавців рецензованого фільму критик уводить у текст рецензії інформацію про відзнаки, нагороди, рейтингові показники фільму та його творців. Серед престижних відзнак згадують премії «Оскар» Американської академії кіномистецтва, Каннського кінофестивалю, Берлінського міжнародного кінофестивалю

«Берлінале», національного американського кінофестивалю незалежного кіно «Санденс», Британського Кінофестивалю Незалежного Кіно (BIFA) та ін.: *In 2006, when Simon Ellis's short film "Soft" started its highly successful festival run, it quickly grabbed critical plaudits, notching up some 38 prizes including the International Jury Prize at Sundance and Best Short Film at the BIFAs.* (Soft); *„Der Wald vor lauter Bäumen“ lief 2005 auf dem Sundance Festival und erhielt dort den Spezialpreis der Jury. „Alle anderen“, der unsere Probleme mit tradierten Rollenbildern durchleuchtete, lief 2009 im Wettbewerb der Berlinale und brachte Ade den großen Preis der Jury und ihrer Hauptdarstellerin Birgit Minichmayr einen Silbernen Bären ein.* (Toni Erdmann)

Позитивна оцінка рецензованого фільму передбачає його протиставлення типовому сучасному фільму, яке можуть реалізувати мовленнєві ходи **заперечення типовості і ствердження новизни** твору. Прагнення сучасної кіноіндустрії досягнути комерційного успіху спричиняє часто брак якісного кіно. Орієнтуючись на масового глядача кіноконвейер штампує однотипні фільми, часом низької якості, тому засобом створення позитивного образу у кінорецензіях є протиставлення «типове – особливе». Індикаторами мовленнєвого ходу заперечення типового є використання лексики із узагальненим значенням «типове» (*клише, стереотип, типовий, конвенційний, банальний*) із запереченням: *Andrea Arnold's adaptation of the Emily Brontë classic strips away all the period-drama clichés to create a passionate, elemental drama.* (Wuthering Heights); *Und in dieser gegen das stereotype Klischee des sprichwörtlich „Mozartlichen“ gerichteten Darstellung Formans liegt eine der offensichtlichsten Stärken von „Amadeus“.* (Amadeus)

Для створення позитивного образу рецензованої кінострічки рецензент часом вдається до **ствердження новизни, оригінальності** її ідейно-тематичного змісту, проблематики, мотивів, системи образів, техніки мистецького втілення. Такий хід рецензента вмотивований також відомим твердженням, що нове і ще невідоме завжди викликає інтерес у глядача. МХ ствердження новизни реалізують лексеми із домінуючою семою «новий»: *The film gave me something I never expect to get from any classic literary adaptation: the shock of the new.* (Wuthering Heights); *Das Fehlen eines großen Spannungsbogens macht den Spielfilm nicht langweilig, sondern weckt die Neugier auf solche neuen Erzählformen und ungewohnten Inhalte.* (Mit besten Absichten)

Продовження у кінематографі традицій кіно, літератури, театру, музики вважають ознакою якості сучасних фільмів. Створюючи позитивний образ ОК, рецензенти часом апелюють до вже відомих якісних картин, що демонструють ідейно-тематичне різноманіття і певні художні переваги. Засобом реалізації мовленнєвого ходу **апеляції до мистецьких традицій** є прийом інтертекстуальності, коли у текст вводяться упізнавані імена і назви, а також вказується на класичні мотиви, сюжети, образи героїв тощо. Про вживання МХ апеляції до мистецьких традицій у англійських рецензіях може свідчити використання власного імені із напівсуфіксом *-like-esque*: *It is into these woods that their youngest child will vanish, snatched by a spectral presence into a fairytale nightmare – an abyss of trees accompanied by a Ligeti-like wall of*

sound; a choir of (in)human horror... While the sounds of livestock and creaking gates blend with the wind to form Penderecki-esque night music... (The Witch); Es gibt eine Anzahl von Filmen, in denen (Problem-)Schüler durch das Engagement eines außerordentlichen Lehrers (oder einer Lehrerin) zu großem Erfolg (und zur Selbstfindung) gelangen, etwa „Rhythm is it“ (2004), „Fack ju Göhste“ (2013), „Der Chor – Stimmen des Herzens“ (2014) und „Die Schüler der Madame Anne“ (2015). Hier reiht sich der Wohlfühl-Streifen „Bach in Brazil“ ein. (Bach in Brazil)

Апеляція до вічних цінностей. Ознакою якісного кіно критики вважають плекання у ньому духовних і моральних цінностей. Інтелектуальний і небайдужий глядач шукає у кінокартинах відповіді на вічні питання сенсу життя, добра і зла, любові і ненависті, війни і миру, гармонії з собою та світом, а також на злободенні соціальні проблеми. Тому автори кінорецензії часто апелюють до вічних цінностей, а сам текст рецензії містить концептуальну лексику, що виражає важливі для людства поняття: *Costa's fifth collaboration with Ventura, following 2006's "Colossal Youth", is set in a liminal zone somewhere between life and death, past and present – and the manner in which the past haunts the present is the very fabric of the film.* (Horse money); *Das menschliche Element, das Gewissen, hereingebracht durch die Kämpferin Kate Macer ... verleiht dem Film erst die richtige Tiefe.* (Sicario)

Позитивний прогноз. Про позитивну оцінку ОК може свідчити прогнозування успішного прокату фільму, популярності режисера та його картин серед широкого кола глядачів. Індикатором такого прогнозування стають форми майбутнього часу: *Such moments are precious: the talking point today will be about how "Run All Night" is one of many Neeson action movies, but what will be remembered years later is that it's one of the best.* (Run All Night); *Und ganz egal, wie das Festival weiterlaufen wird, an diese eine Szene von Sandra Hüller als Ines wird man sich ganz sicher sehr lange erinnern...* (Toni Erdmann)

Поліфонічність думок стає дедалі важливішою рисою сучасних медіа, оскільки представлення відмінних точок зору дозволяє створити об'єктивний образ об'єкта критики. Рецензент може використовувати МХ **апеляції до чужої думки** для демонстрації єдності або суперечливості думок про рецензований фільм і висловлювати своє ставлення до оцінки інших критиків, погоджуючись або не погоджуючись з нею. Необхідно зауважити, що використання цього мовленнєвого ходу є певним засобом маніпуляції сприйняттям читача, оскільки з одного боку представляє рецензента як неупередженого експерта і дозволяє заручитися підтримкою читачької аудиторії, а з іншого боку допомагає рецензентові ненав'язливо подати свою точку зору. Мовними маркерами ходу є засоби, що вводять пряму і непряму мову, а також неозначено особові, безособові та пасивні конструкції: *The Argentinian critic Quintín has, in this light, pointed to the large, complex "offscreen space" of "Jauja"...* (Jauja); *Die Filmkritik zeigte sich angesichts dieses Films äußerst widersprüchlich... „Wortmann hat die geistreich-witzige Vorlage handwerklich gekonnt verfilmt“, meint Wolfgang Hübner. Auf der anderen Seite: „Über die Uni erfährt man wenig außer Klischees“, so Dorothee Nolte. Beermann meint aber ansonsten zum Film: „Belangloses*

Standardwerk, das nicht mal besonders witzig ist.“ (Der Campus)

Самооцінка ОК. Рецензент може згадувати рефлексивні висловлювання авторів фільму, щоб краще продемонструвати читачеві їхній стиль, індивідуальність, життєву філософію тощо. У тексті рецензії зустрічаємо цитування творців фільму, вказівки на їхню самооцінку: *Described by director Pawel Pawlikowski, previously best known for “My Summer of Love”, as “a film about identity, family, faith, guilt, socialism and music.” “Ida” blends its personal and political meditations with clarity and grace.* (Ida); *Wenn man seinen eigenen Äußerungen zu diesem von außen überraschend wirkenden Schritt in seiner Werkplanung glauben darf, ist es genau dieses Genre, das ihn von Beginn seiner Arbeit als Filmemacher an gereizt hat.* (The Assassin)

Висновки. Результати аналізу свідчать про те, що реалізація тактики позитивної презентації ОК у англійських і німецьких кінорецензіях має багато схожих ознак. Найбільш репрезентативними мовленнєвими ходами у межах цієї тактики є ходи ствердження переваг ОК та заперечення недоліків ОК, що зумовлено провідною функцією кінорецензії створити привабливий для глядача образ об'єкта критики з метою його реклами. Типовими і для англійської, і для німецької рецензій є мовленнєві ходи похвали, компліменту, вказівки на відзнаки ОК, заперечення типовості, ствердження новизни, апеляції до мистецьких традицій і до вічних цінностей. Значно рідше спостерігаємо використання мовленнєвих ходів позитивного прогнозу, апеляції до чужої думки та самооцінки ОК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Проблема речевих жанров / М. М. Бахтин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://philologos.narod.ru/bakhtin/bakh_genre.htm
2. Bhatia, V. K. Analysing genre: Language use in professional settings / V. K. Bhatia. – New York: Longman Group, 1993. – 246 p.
3. Blum-Kulka, S., House, J., & Kasper, G. Investigating cross-cultural pragmatics: An introductory overview // Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies / [ed. by S. Blum-kulka, J. House, & G. Kasper]. – Norwood, NJ: Ablex, 1989. – P. 1–34.
4. Brown P., Levinson S. D. Politeness: Some Universals in Language Usage / P. Brown, S. D. Levinson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – 345 p.
5. Duszak, A. Academic discourse and intellectual styles / A. Duszak // Journal of Pragmatics. – 1994. – № 21. – P. 291–313.
6. Gudykunst W. B., Kim Y. Y. Communicating with Strangers. An Approach to Intercultural Communication / W. B. Gudykunst, Y. Y. Kim. – New York : McGraw-Hill Edition, 2003. – 448 p.
7. Hofstede, G. H., Hofstede G. J., Minkov M. Cultures and organisations: Software of the mind / G. H. Hofstede, G. J. Hofstede, M. Minkov. – New York : McGraw Hill Professional, 1991. – 576 p.
8. Kaplan, R. B. Contrastive rhetoric and second language learning: Notes toward a theory of contrastive rhetoric // Writing across languages and cultures: issues in contrastive rhetoric / [ed. by A. C. Purves]. – Newbury Park, CA: Sage, 1988. – P. 275–304.
9. Swales J. M. English in Today's Research World. A Writing Guide / J. M. Swales, C. B. Feak. – Ann Arbor : The University of Michigan Press, 2000. – 293 p
10. Swales, J. M. Genre analysis: English in academic and research settings / J. M. Swales. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 274 p.
11. Wierzbicka, A. Cross-cultural pragmatics / A. Wierzbicka. – Berlin: Mouton de Gruyter, 1991 – 502 p.
12. Zhu Y. Written Communication across Cultures : A sociocognitive perspective on business genres / Y. Zhu. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2005. – 236 p.

REFERENCES

1. Bakhtin M. M The problem of speech genres / M. M. Bakhtin [Electronic resource]. – Access mode: http://philologos.narod.ru/bakhtin/bakh_genre.htm

The tactics of the positive presentation of the object of criticism on the material of the English and German film reviews Zyomko U.

The given paper highlights the latest Western approaches to the research of the genre and the interpretations of the communicative move. The article analyses the realization of the communicative tactics “the positive presentation of the object of criticism” in the English and German film reviews. The speech moves within the aforementioned tactics have been determined and their language indicators summarized. The contrastive method of research makes it possible to discover the peculiarities of the speech realization of the tactics “the positive presentation of the object of criticism” in the English and German film reviews.

Keywords: textbuilding, film review, communicative tactics, speech move.

Тактика позитивной презентации объекта критики на материале английских и немецких кинорецензий У. В. Зьомко

В статье предлагается обзор актуальных подходов западных исследований жанра и толкований понятия коммуникативного хода. Анализируется реализация коммуникативной тактики позитивной презентации объекта критики в английских и немецких кинорецензиях. Выделены речевые ходы реализации данной тактики и обобщены их языковые индикаторы. Контрастивный аспект исследования разрешает обнаружить особенности речевой реализации тактики позитивной презентации объекта критики в английских и немецких кинорецензиях.

Ключевые слова: текстообразование, кинорецензия, коммуникативная тактика, речевой ход.

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu